AANZET TOT EEN

Dijk- en oevervisie A5H

Handreiking voor het verbinden van ruimtelijke en waterveiligheidsopgaven

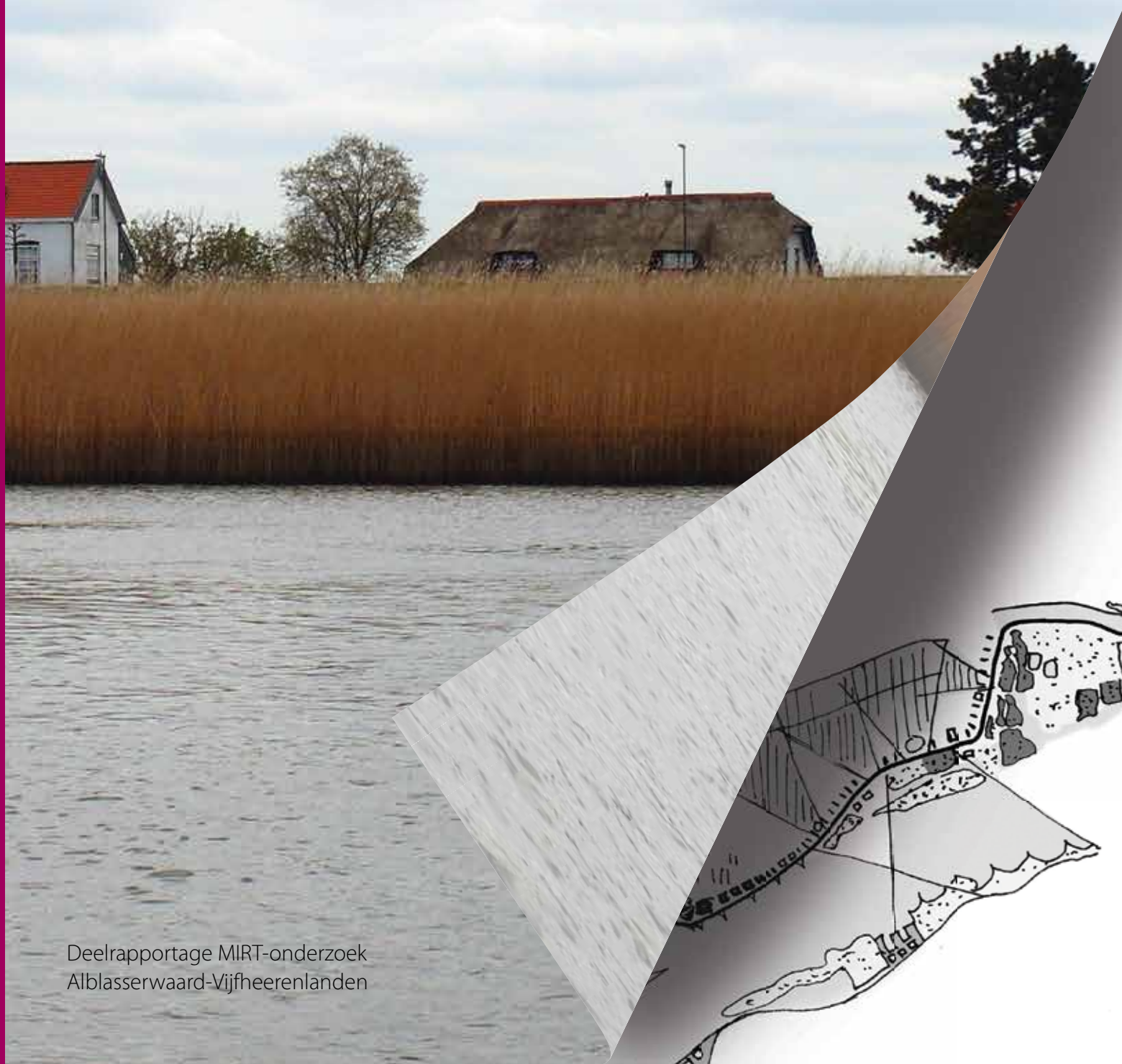

Deelrapportage MIRT-onderzoek
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden

Colofon

De Dijk- en oevervisie is tot stand gekomen als onderdeel van het MIRT-onderzoek Alblasserwaard-Vijfheerenlanden

Projectgroep Dijk- en oevervisie
Ejsmund Hinborch (Provincie Zuid-Holland), Anne Loes Nillesen (Defacto stedenbouw), Robert de Kort (Defacto stedenbouw), Danielle Wijnen (Gemeente Papendrecht), Rene Lipman (gemeente Sliedrecht), Pim Neefjes (Rijkswaterstaat), Inez Wissingh (Waterschap Rivierenland), Maarten Koenders (Provincie Zuid-Holland), Fangfei Liu (Defacto Stedenbouw)

Ontwerpend onderzoek
Defacto stedenbouw & Provincie Zuid Holland

Tekst
Ejsmund Hinborch & Anne Loes Nillesen

Tekstredactie
Marieke Bos

Kaarten en illustraties
Defacto stedenbouw

Vormgeving
Defacto stedenbouw & Frank van Leeuwen

Fotografie en beelden
De meeste foto's zijn gemaakt door Defacto stedenbouw & de Projectgroep Dijk en oevervisie. De auteur heeft gepoogd alle rechthebbenden van beeldmateriaal te achterhalen en te vermelden in de rapportage. Eventuele niet-genoemde rechthebbenden kunnen zich melden; zij zullen in een volgende druk worden vermeld.

Meer informatie
www.A5H.nl

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 5
Introductie 8

1. Aanzet tot een Dijk- en oevervisie 11
1.1 Behoud en versterking van de karakteristiek en de ruimtelijke kwaliteit van dijken en oevers 15
1.1.1 Bestaande karakteristieke dwarsprofielen, dijklint- en oeverpatronen: behouden en versterken, zo nodig herstructureren of vernieuwen binnen de karakteristiek 16
1.1.2 Monumentale /cultuurhistorisch waardevolle bebouwing: behouden en actief beschermen, zo nodig herbestemmen binnen karakteristiek 16
1.1.3 Op beperkte schaal verstoorde dijklint- en oeverpatronen of dwarsprofielen: aanpassen, herstellen, verbeteren, vernieuwen binnen de karakteristiek 16
1.1.4 Op grotere schaal aangetaste dijklint- en oeverpatronen of dwarsprofielen: herstellen of vernieuwen , zo mogelijk binnen of passend bij de karakteristiek 17
1.1.5 Bijzondere plekken: bijzonder karakter verbeteren of versterken, passend bij de karakteristiek 17
1.2 Verbetering van de bereikbaarheid, de vitaliteit en de ruimtelijke kwaliteit van de watergebonden/maritieme bedrijventerreinen 19
1.3 Versterking van de ruimtelijke, recreatieve en toeristische kwaliteit van de dijken en oevers in onderlinge samenhang 21
1.4 Verbeteren van de continuïteit, verkeersveiligheid en de omgevingskwaliteit* van de verkeersruimte en weginrichting van de dijk 23

2. Dijk- en oeverbeschrijving 25
2.1 Landschappelijke en historische verschillen 27
2.2 Dijken en oevers als ruimtelijke identiteitsdragers Verkenning patronen en profielen per rivier (dijk- en oevertypologie) 29
2.3 Beschrijving dijken en oevers langs de Lek (Kinderdijk – Everdingen) 31
2.3.1 Karakteristiek Lekdijken 31
2.3.2 Dijklintpatronen langs de Lek 32
2.3.3 Karakteristiek rivier de Lek 34
2.3.4 Oeverpatronen langs de Lek 36
2.3.5 Dijk- en oeverelementen langs de Lek 38
2.3.6 Kenmerkende dwarsprofielen Lek 41
2.3.7 Bijzondere plekken en kwaliteiten Lek 44
2.3.8 Verstoorde dijklintpatronen Lek 46
2.3.9 Verstoorde oeverpatronen langs de Lek 49

2.4 Beschrijving dijken en oevers langs De Noord en de Beneden-Merwede (Kinderdijk – Papendrecht – Giessendam) 51
2.4.1 Karakteristiek dijken lang De Noord en Beneden-Merwede 51
2.4.2 Dijklintpatronen langs De Noord en Beneden-Merwede 53
2.4.3 Karakteristiek rivier De Noord 57
2.4.4 Oeverpatronen langs De Noord 59
2.4.5 Dijk- en oeverelementen langs De Noord 60
2.4.6 Kenmerkende dwarsprofielen De Noord 63
2.4.7 Bijzondere plekken en kwaliteiten 67
2.4.8 Verstoorde dijklintpatronen De Noord 68
2.4.9 Verstoorde oeverpatronen langs De Noord 71
2.5 Beschrijving dijken en oevers langs de Beneden- en Boven-Merwede (Papendrecht – Gorinchem) 73
2.5.1 Karakteristiek dijken langs de Boven-Merwede 73
2.5.2 Dijklintpatronen langs de Boven-Merwede 74
2.5.3 Karakteristiek rivier Merwede 76
2.5.4 Oeverpatronen Merwede 78
2.5.5 Dijk- en oeverelementen Merwede 80
2.5.6 Kenmerkende dwarsprofielen Merwede 82
2.5.7 Bijzondere plekken en kwaliteiten 87
2.5.8 Verstoorde dijklintpatronen langs de Merwede 88
2.5.9 Verstoorde overpatronen langs de Merwede 89
2.6 Beschrijving dijken en oevers langs de Diefdijk en de Lingedijken (Fort Everdingen – Leerdam, Leerdam – Gorinchem) 91
2.6.1 Karakteristiek van de Diefdijk (Fort Everdingen – Leerdam) 91
2.6.2 Karakteristiek van de Lingedijken (Leerdam/Asperen – Gorinchem) 91
2.6.3 Dijklintpatroon langs de Diefdijk (Fort Everdingen – Leerdam) 93
2.6.4 Dijklintpatronen langs de Lingedijken (Leerdam/Asperen – Gorinchem) 93
2.6.5 Karakteristiek rivier de Linge 95
2.6.6 Oevertypologie rivier de Linge 95
2.6.7 Dijk- en oeverelementen langs de Diefdijk en de Lingedijken 96
2.6.8 Kenmerkende dwarsprofielen Diefdijk en Lingedijken 98
2.6.9 Bijzondere plekken langs de Diefdijk en de Lingedijken 101
2.6.10 Verstoorde dijklintpatronen langs de Diefdijklinie en Linge 102

Bijlage 1 Elementen dijk- en oeverprofiel **105**

Bijlage 2 Overzicht dijktypen **110**

Bijlage 3 Overzicht oevertypen **112**

Introductie

MIRT-onderzoek A5H

De Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (A5H) is een prachtig en veelzijdig gebied. Het herbergt een sterke maritieme sector, een agrarische sector van belang en een rijke cultuurhistorische identiteit met onder andere de karakteristieke dijklintbebouwing. Het gebied is echter kwetsbaar voor overstromingen. Na de bijna-overstroming van 1995 zijn delen van de dijken in het rivierengebied en ook in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden snel versterkt. Tijd om verbindingen te zoeken met de ruimtelijke en economische ambities van het gebied was er toen niet.

De dijken aan de noordkant van het gebied worden op dit moment versterkt en nieuwe versterkingen staan op stapel, maar dat is voor de toekomst niet genoeg. Uiterlijk 2050 moeten de dijken aan nieuwe, strengere normen voldoen. Dat is een complexe opgave. Verhoging of verbreding van dijken is van grote invloed op de woon-, werk- en leefomgeving van de bewoners en bedrijven in het gebied. Om de waterveiligheidsopgave in het gebied te verbinden met ruimtelijke en economische ontwikkeling, is in april 2015 een MIRT-onderzoek gestart. MIRT staat voor Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport. Dit programma richt zich op financiële investeringen in ruimtelijke programma's en projecten, waaraan de rijksoverheid samen met decentrale overheden werkt. Het MIRT-onderzoek A5H is een verdieping op de Voorkeursstrategie Rijnmond-Drechtsteden van het Deltaprogramma. Voorkeursstrategieën zijn voor de gebieden het kompas voor de keuze van maatregelen voor waterveiligheid en kijken tot 2050 en 2100 vooruit. De Voorkeursstrategie Rijnmond-Drechtsteden bepaalt dat voor de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden preventie tegen overstromingen (door inzet op dijken en een rivierverruimende maatregel) de basis is om het gebied beschermd te houden.

In het MIRT-onderzoek zijn opgaven, kansen en knelpunten voor water, ruimte en economie breed geïnventariseerd en in kaart gebracht. Dit is gedaan door in te zoomen op drie thema's – dijk- en oevervisie, bereikbaarheid en natuur, toerisme en recreatie – en op drie gebieden – Kinderdijk-Alblasserdam, Sliedrecht-Biesbosch en Sluis-Ameide. Deze verdieping is bedoeld als inspiratie voor de ontwikkeling van het betreffende gebied. Ook kunnen gevonden kansen en het doorlopen proces als voorbeeld dienen voor andere plekken in het gebied of daarbuiten. Deze gebieden zijn geselecteerd op basis van synergiekansen en eigenaarschap: waar zit de meeste energie om kansen uit te werken en te realiseren?

Het MIRT-onderzoek is in september 2016 afgerond en de oogst is in een eindrapport beschreven. Dit rapport vormt daar een onderdeel van, het beschrijft de aanzet voor een Dijk en Oevervisie.

Bestuurders van gemeenten uit de regio, waterschap Rivierenland en de provincie Zuid-Holland - die voor dit doel een gebiedsraad hebben gevormd – hebben afgesproken om verder te gaan met de veelbelovende oogst uit het onderzoek. Zodat de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden die prachtige en veelzijdige regio blijft, waar het veilig wonen en werken is.

Aanleiding en belang Dijk- en oevervisie

Dijken en oevers bepalen in hoge mate het gezicht van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Van oudsher wordt er gewoond en gewerkt en vormen de dijken en oevers een van de belangrijkste identiteitsdragers van het gebied. Tegelijkertijd liggen vooral hier de toekomstige waterveiligheidsopgaven.

De Dijk- en oevervisie beoogt een samenhangend en inspirerend ruimtelijk (toekomst)beeld te schetsen, met aanbevelingen hoe we vanuit ruimtelijke kwaliteit om kunnen gaan met dijkversterkingen, dijkbebouwing, bedrijventerreinen, bereikbaarheid en wegprofielen , recreatieve potenties en landschappelijke kwaliteiten; in relatie tot de dijken en oevers. Daarmee kan de Dijk- en oevervisie richtinggeven aan de dijkversterkingsopgaven en andere ruimtelijke en economische opgaven en zo bijdragen aan integrale verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

Dijk- en oevervisie als opmaat voor samenhangende agenda's en beleidsplannen

De Dijk- en oevervisie is pas 'klaar' als deze breed wordt gedeeld en gebruikt door alle relevante partijen. Zo ver is het nog niet. Het rapport dat nu voorligt, brengt de ruimtelijke karakteristiek van dijken en oevers systematisch in beeld en geeft vooral vanuit ruimtelijke expertise een eerste aanzet hoe de karakteristieken van dijken en oevers behouden of versterkt kunnen worden bij dijkversterking en bij andere opgaven. Tevens bevat het rapport eerste ideeën over verbetering van de dijk als verkeersdrager, als woon- en werkmilieu en als recreatieve routestructuur. Het is een aanzet tot een (definitievere) Dijk- en oevervisie, en nu al te benutten als handreiking en inspiratiedocument. De resultaten zijn onderschreven door de Gebiedsraad A5H.

Bij een vervolg zijn twee lijnen aan de orde:

- Inhoudelijke uitwerking van de huidige resultaten naar meer concrete (ontwerp) oplossingen.
- Vergroting van het maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak van de Dijk- en oevervisie, mede als opmaat naar een meer samenhangend en integraal gebiedsbeleid. Te denken valt aan de agendavorming voor en doorwerking in bijvoorbeeld een ruimtelijke economische gebiedsagenda, omgevingsvisies, dijktrajectvisies, e.d.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1, Aanzet tot Dijk- en oevervisie, start met een beschrijving van de werkwijze en hoe die geënt is op de bijzondere kenmerken van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Hierna volgt een beschrijving van de doelen die richting geven aan ruimtelijke kwaliteitsverbetering bij diverse dijk- en oeveropgaven en eerste oplossingen hiervoor. Hoofdstuk 2 beschrijft systematisch per rivier de ruimtelijke karakteristieken van de dijken en oevers. Tevens wordt summier ingegaan op enkele bereikbaarheidsopgaven en recreatieve opgaven rond dijken en oevers. Het rapport sluit af met een systematische ruimtelijke typering van alle dijken en oevers en de elementen waaruit ze zijn opgebouwd.

1. Aanzet tot een Dijk- en oevervisie

Inleiding
Dit hoofdstuk beschrijft de elementen die een aanzet vormen tot een dijk- en oevervisie. Ze komen voort uit de bevindingen uit hoofdstuk 2, waarin de karakteristieken van de dijken en oevers worden verkend. Met het verkennen en benoemen van de aanwezige karakteristieken en het benoemen van kenmerkende dwarsprofielen en patronen, is op het niveau van de gehele dijkring en voor alle oevers inzicht ontstaan in de ruimtelijke karakteristieken, de bijzondere kwaliteiten en plekken, als ook knel- en aandachtspunten ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit. Tevens zijn oplossingsrichtingen benoemd voor het versterken van de ruimtelijke kwaliteit van de dijken en oevers.

Hiermee is de basis gelegd voor een visie op de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van de dijken en oevers van de A5H. Deze heeft in dit stadium nog het karakter van een concept, een aanzet tot een visie. Met deze aanzet wordt richting gegeven aan de vraag hoe we de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van dijken en oevers in stand kunnen houden en zo mogelijk kunnen versterken in samenhang met dijkversterkings opgaven, verkeerskundige opgaven of andere ruimtelijke, economische opagaven in en grenzend aan de dijk- en oeverzone.

Doelstelling
Centraal in de Dijk- en oevervisie staat de volgende doelstelling:
Toekomstbestendige verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, de waterveiligheid, de identiteit, de economische vitaliteit en de leefbaarheid van de hele dijkring en oeverzone in de A5H.

De inzet is om dit doel gelijkwaardig naast het waterveiligheidsdoel te zetten en beide doelen in ieder opzicht zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Dat betekent dat noodzakelijke dijkversterkingen zoveel mogelijk in samenhang en overeenstemming met het ruimtelijke kwaliteitsdoel worden voorbereid, ontworpen en uitgevoerd. Het gaat om het zoeken naar wederzijdse, en liefst ook innovatieve meekoppelkansen, teneinde integrale en gedragen resultaten te krijgen. Daarbij is niet op voorhand één doel dominant, maar is het de kunst om bij alle ontwikkelingen die de dijk- en oeverzone raken, zowel in proces, ontwerp, resultaat als draagvlak alle relevante aspecten en belangen tot optimale oplossingen te brengen.

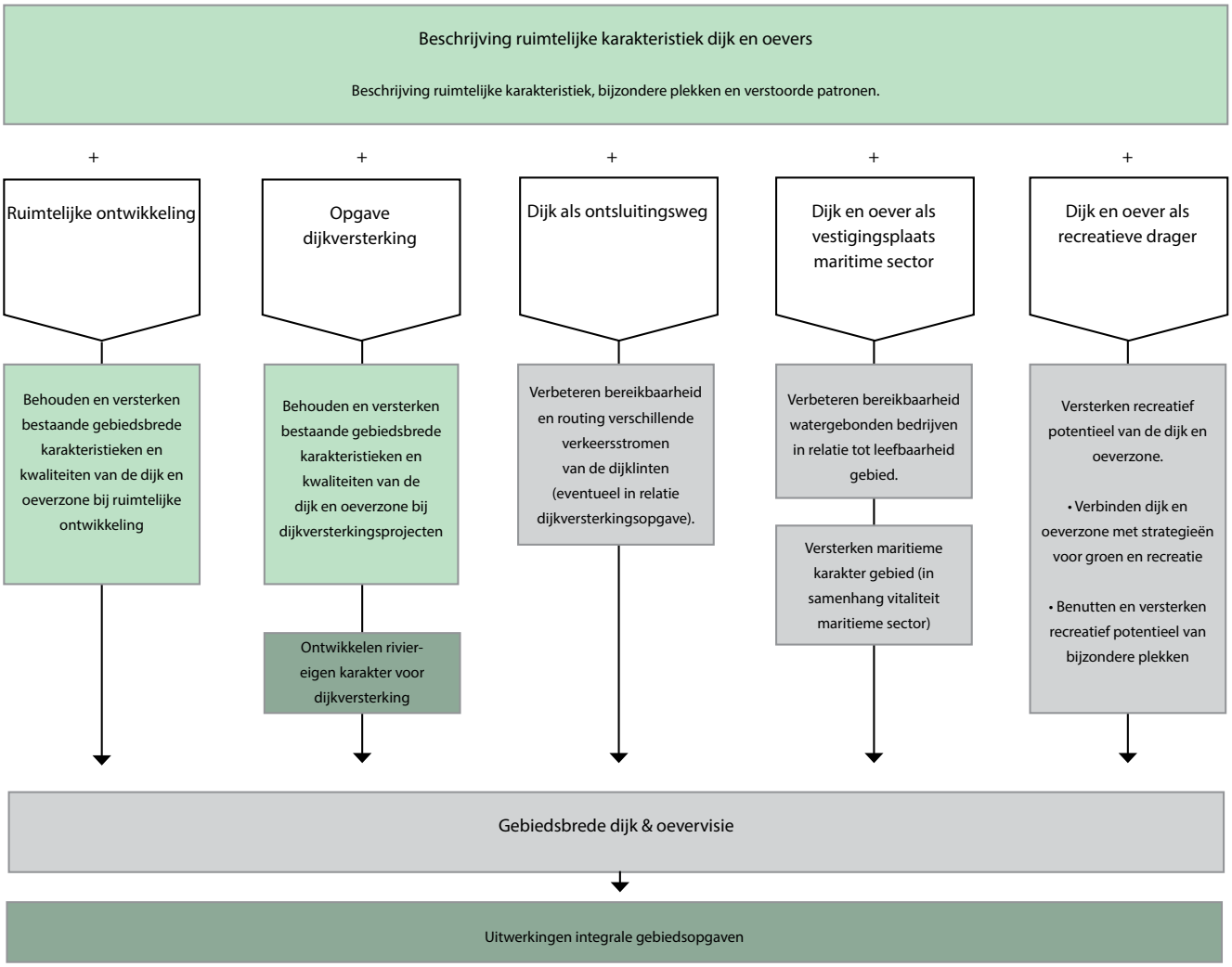

In MIRT-onderzoek A5H afgerond of aangevangen

In MIRT-onderzoek benoemd, voorstel voor vervolg

Veelzijdige dijken

De dijkring en oeverzones van de A5H vormen in samenhang met elkaar mogelijk de belangrijkste dragers van de identiteit en de economische vitaliteit van de A5H.

De dijken vervullen verschillende rollen en raken aan verschillende thema's. Ze zijn dragers van het landschap en van de stads- en dorpsbebouwing in de A5H. Tegelijk beschermt de dijkring het gehele gebied tegen overstromingen en vormt deze dus een voorwaarde om de identiteit, de ruimtelijke kwaliteit, de economische vitaliteit en de leefbaarheid in stand te houden. In de Dijk- en oeverzone komen vele functies en kwaliteiten bijeen. De regionaal (en internationaal) zo belangrijke maritieme bedrijvigheid is hier geconcentreerd, de bebouwde dijklinten vormen historisch de slagaders en identiteitsdragers van de dorpen, als woon- en leefmilieu vertegenwoordigen ze een onderscheidende kwaliteit, zowel feitelijk als in potentie zijn er vele recreatieve kwaliteiten en de dijkwegen en waterwegen vormen belangrijke verbindings- en ontsluitingsroutes op bovenlokale en regionale schaal. Dit maakt van de dijk- en oeverzone een bijzonder gevarieerde plek, waar vele functies en kwaliteiten bijeenkomen.

Visie-elementen

Op basis van verschillende aspecten van de dijk zoals deze binnen het MIRT-onderzoek Alblasserwaard zijn verkend, zijn vier visie-elementen te formuleren:

1. **Behoud en versterking van de karakteristiek en de ruimtelijke kwaliteit van dijken en oevers.**
2. **Verbetering van de bereikbaarheid, de vitaliteit en de ruimtelijke kwaliteit van de watergebonden/maritieme bedrijventerreinen.**
3. **Versterking van de ruimtelijke, recreatieve en toeristische kwaliteit van de dijken en oevers in onderlinge samenhang.**
4. **Verbeteren van de continuïteit, verkeersveiligheid en de omgevingskwaliteit* van de verkeersruimte en weginrichting van de dijk.**

*Omgevingskwaliteit hier bedoeld als combinatie van ruimtelijke kwaliteit en milieukwaliteit

1.1 Behoud en versterking van de karakteristiek en de ruimtelijke kwaliteit van dijken en oevers

Dit visie-element gaat over de vraag: hoe gaan we om met bebouwing, groen en open ruimte op, in en aan de dijk en langs de oevers?

In deze visie wordt de dijkring van de A5H beschouwd als een samenhangend geheel van verschillende, karakteristieke 'dijklintpatronen', die op hun beurt opgebouwd zijn uit diverse dijktypen. De wijze van bebouwing of het ontbreken van bebouwing in dijklinten zegt veel over de historie van wonen, werken en leven in de A5H. Gebleken is dat er min of meer vaste, karakteristieke patronen zijn te herkennen in de opbouw van de dijklinten, met duidelijke verschillen per rivier. Ook voor de oevers zijn per rivier verschillende, kenmerkende patronen te onderscheiden. Patronen die veel zeggen over de functionele relatie tussen land en water, maar ook bepalend zijn voor de kwaliteit en identiteit van de oevers en de beleving vanaf de rivieren. Daarnaast zijn kenmerkende dwarsprofielen benoemd, die de relaties weergeven tussen de oever, de dijk en het achterland.

De combinatie van karakteristieke dijklintpatronen, oeverpatronen (beide te beschouwen als lengteprofielen) en de kenmerkende dwarsprofielen van oever tot achterland bepalen bepaalt in hoge mate de identiteit en de ruimtelijke kwaliteit van de dorpen, dijken en oevers langs de rivieren.

Door bij ruimtelijke ontwikkelingen of dijkversterkingen uit te gaan van de benoemde patronen en profielen is het mogelijk aan de 'voorkant' van planontwikkeling richting te geven aan oplossingsrichtingen. Tevens is het mogelijk om op een hoger schaalniveau te opereren en niet ad hoc per dijktraject of individueel gebouw naar passende oplossingen te zoeken. Oplossingen kunnen geformuleerd worden op het niveau van dijklintpatronen, oeverpatronen en/of kenmerkende dwarsprofielen.

Het voordeel daarvan is een beter evenwicht tussen consistentie voor het geheel en maatwerk ter plekke. Voordeel is ook dat oplossingen niet beperkt blijven tot een ad hoc-keuze tussen behoud of sloop van bebouwing. Het gaat erom het karakter van de gehele dijk en/of oever zoveel mogelijk te behouden of te versterken; een doel dat in een combinatie van behoud en vernieuwing te bereiken is. Karakteristieke patronen en profielen kunnen verder een eenduidige referentie vormen voor ruimtelijke kwaliteitsverbetering, in relatie met dijkversterking . Op diverse dijk- en oevertrajecten is de karakteristiek aangetast of verdwenen. Verbetering of vernieuwing is dan mogelijk op basis van de karakteristieke kenmerken, en op het niveau van de patronen en profielen. Uitdaging is om hierbij te zoeken naar oplossingen die zowel ruimtelijk als dijkversterkingstechnisch innovatief zijn.

Samenvattend: *Blijf met ruimtelijke en economische ontwikkeling en bij dijkversterking binnen de karakteristiek van de dijklint- en oeverpatronen en kenmerkende dwarsprofielen.*

Het doel 'behoud en versterking van de karakteristiek en de ruimtelijke kwaliteit van dijken en oevers' is uit te werken in verschillende opgaven, benaderingswijzen en aanbevelingen. Immers niet overal zijn de karakteristieke patronen en profielen nog intact en soms is binnen een karakteristiek patroon ook nog sprake van bebouwing met een hoge cultuurhistorische of monumentale waarde. Dit geeft aanleiding tot diversiteit in de benaderingswijze: binnen de doelstelling zijn voor de verschillende situaties vijf opgaven en benaderingswijzen benoemd.

1.1.1 Bestaande karakteristieke dwarsprofielen, dijklint- en oeverpatronen: behouden en versterken, zo nodig herstructureren of vernieuwen binnen de karakteristiek

Hierbij is het van belang om bij dijkversterking of andere ontwikkelingen, de bestaande bebouwing, kenmerkende wegprofielen en bestaande functies zoveel mogelijk te sparen. Als dat niet mogelijk blijkt, dan is de volgende optie om de bestaande bebouwing te vervangen door nieuwbouw. Deze nieuwbouw kan mogelijk worden gerealiseerd in samenhang met innovatieve dijkversterkingstechnieken. Hierbij is het van belang om binnen de karakteristiek van het betreffende dijklintpatroon en dijktype te blijven: situering in, op of aan de dijk, behoud van de kenmerkende schaal, functies, dichtheid en variatie in de bebouwing (bv. geen eenvormige rijtjeshuizen), zoveel mogelijk binnen de bestaande rooilijnen blijven en het respecteren van de verhouding tussen de gemiddelde hoogte van de bebouwing en de afstand tussen de bebouwing aan weerszijden van de dijk.

Soms kan bestaande bebouwing alleen gespaard worden door een ander dijktracé te kiezen. Dit vergt een integrale verkenning en afweging om tot de meest optimale oplossing te komen. Behalve de bestaande dijk, de bestaande bebouwing en functies en de situatie binnendijks en buitendijks zijn hierbij ook de eventuele effecten op de oever(kwaliteit) en het kenmerkende dwarsprofiel relevant.
Watergebonden bedrijvigheid vormt vaak een belangrijk onderdeel van een karakteristiek dijklintpatroon. Daarom wordt niet alleen vanuit economische belang, maar ook vanuit de ruimtelijke kwaliteit van zowel het dijklint als de oever ingezet op behoud en versterking van de watergebonden bedrijvigheid.

1.1.2 Monumentale /cultuurhistorisch waardevolle bebouwing: behouden en actief beschermen, zo nodig herbestemmen binnen karakteristiek

Niet alle karakteristieke bebouwing heeft monumentale of zeer hoge cultuurhistorische kwaliteiten. Maar zowel langs de dijken als langs de oevers is er sprake van een veelheid aan cultuurhistorisch (zeer) waardevolle bebouwing. Dat varieert van beschermde stads- en dorpsgezichten, monumentale boerderijen, kerken, vestingwallen, gemalen, tot karakteristieke dijkvilla's, ensembles van arbeiderswoningen en een schat aan industrieel erfgoed, dat meestal een relatie heeft met het maritieme heden en verleden. Bij dijkversterkingsplannen en andere ruimtelijke ontwikkelingen staat behoud en bescherming, bij voorkeur op 'ensembleniveau', voorop. Herbestemming van gebouwen, liefst passend binnen de (functionele) karakteristiek van een dijklint- of oeverpatroon, kan een goede oplossing zijn voor behoud van bepaalde monumenten.

1.1.3 Op beperkte schaal verstoorde dijklint- en oeverpatronen of dwarsprofielen: aanpassen, herstellen, verbeteren, vernieuwen binnen de karakteristiek

De dijkversterkingen uit het (recente) verleden hebben op verschillende wijze hun sporen nagelaten op de ruimtelijke kwaliteit en karakteristiek van de dijken en oevers. Soms zijn daarbij nieuwe dijk- of oevertypen ontstaan, die bijdragen aan nieuwe karakteristieken.
Of er is sprake geweest van verstoring van de karakteristiek. Daarbij zijn de bepalende kenmerken nog (groten)deels intact, of zijn onderdelen van de karakteristiek verdwenen, veranderd of verstoord, vaak als gevolg van dijkversterking. Daardoor is plaatselijk een onevenwichtige ruimtelijke

kwaliteit ontstaan. Nieuwe dijkversterkingen of andere ontwikkelingen zijn aanleiding om verstoorde situaties te verbeteren, te herstellen of te vernieuwen. Zo kan gerichte toevoeging van nieuwe bebouwing, vernieuwing van bestaande bebouwing, groene herinrichting en/of stedebouwkundige herinrichting van het dijk-, weg- of oeverprofiel de karakteristiek van het (oorspronkelijke) dijklint- of oeverpatroon terugbrengen. Denk bij oevers bijvoorbeeld aan toevoeging van rietoevers, herinrichting van campings of uitplaatsing van niet-watergebonden bedrijven.

1.1.4 Op grotere schaal aangetaste dijklint- en oeverpatronen of dwarsprofielen: herstellen of vernieuwen , zo mogelijk binnen of passend bij de karakteristiek

Op sommige plaatsen hebben dijkversterkingen of andere ruimtelijke ontwikkelingen geleid tot volledige verdwijning van de (oorspronkelijke) karakteristiek. Dit kan een nieuwe karakteristiek opleveren, die op positieve wijze bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit. Echter, er zijn ook diverse dijktrajecten waar de veranderingen de ruimtelijke kwaliteit hebben aangetast, zonder dat er nieuwe kwaliteiten voor in de plaats zijn gekomen. Nieuwe dijkversterkingen of andere ontwikkelingen vormen een kans om aangetaste dijk- of oevertrajecten te herstellen of vernieuwen, zodat weer aansluiting ontstaat op het karakteristieke dijklint- of oeverpatroon. Zo zou op dijktrajecten waar de oorspronkelijke dijkbebouwing volledig is verdwenen, weer nieuwe bebouwing kunnen worden ontwikkeld, passend in het karakteristieke dijklintpatroon.

1.1.5 Bijzondere plekken: bijzonder karakter verbeteren of versterken, passend bij de karakteristiek

Langs dijken is een aantal specifieke plekken geïdentificeerd, die geen onderdeel uitmaken van het (karakteristieke)dijklintpatroon en daardoor een bijzonder karakter hebben. Dit kunnen unieke, cultuurhistorisch, landschappelijk of stedebouwkundig waardevolle plekken of gebouwen betreffen (bv. de gemalen bij Kinderdijk en bij de monding van de Giessen en diverse wielen). Het kunnen ook situaties of plekken zijn die juist afbreuk doen aan de kwaliteit of continuïteit van het dijklintpatroon (bv. kruisingen met snelwegen, of bepaalde technische verkeersoplossingen). Voor de bijzondere plekken zijn daarom twee ambities aan de orde: indien mogelijk het versterken van de bijzondere plekken met grote waarde (bv. de toegankelijkheid of recreatieve gebruikswaarde) of het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van bijzondere plekken die afbreuk doen aan de karakteristiek.

1.2 Verbetering van de bereikbaarheid, de vitaliteit en de ruimtelijke kwaliteit van de watergebonden/ maritieme bedrijventerreinen

De ligging van veel bedrijven aan het water is in deze regio heel logisch. Vooral de maritieme industrie is bedrijfsmatig en logistiek verbonden met het water. Dit betekent tegelijkertijd een verbondenheid met de dijk. Een deel van de logistiek gaat via de dijk, en dat knelt op diverse plaatsen. Zwaar transport loopt nu over de smalle, soms bebouwde, dijken en door de dijkdorpen. De bereikbaarheid van bedrijven moet en kan – op sommige plekken – drastisch verbeteren. Als dit samengaat met minder vrachtverkeer op de dijk, vergroot dat tegelijkertijd de leefbaarheid en verkeersveiligheid op de dijk.

Alternatieve aan- en afvoerroutes

Door de binding met het water is verplaatsing van de maritieme bedrijvigheid naar beter bereikbare locaties niet of nauwelijks aan de orde. Aanbevolen wordt om voor een betere bereikbaarheid van de bestaande bedrijven meer in te zetten op alternatieve aan- en afvoerroutes in plaats van de bestaande dijklinten en doel- en plekgericht te streven naar het scheiden van modaliteiten (fietsen apart van auto- of vrachtverkeer). Dit kunnen we bereiken door niet alleen op lokaal niveau, maar wat breder op bovenlokaal niveau te zoeken naar oplossingen. Zo kan een logischer en doelmatiger verdeling en samenhang bereikt worden tussen het nationale, regionale, bovenlokale en lokale infranetwerk.

Oplossingsrichtingen

Er is een aantal oplossingen denkbaar, vooralsnog vooral vanuit ruimtelijke optiek. Deze zijn nog onvoldoende onderzocht op nut en noodzaak, consequenties, wenselijkheid en haalbaarheid. Aanbevolen wordt om deze aspecten nader te onderzoeken, ook om meer grip te krijgen de problematiek. De volgende kansen en richtingen om de bereikbaarheid van watergebonden bedrijvigheid te vergroten hebben perspectief:

a. Zoek naar mogelijkheden tot verdere modaliteitsverschuiving van (vracht)auto naar vervoer via water.
b. Benut of creëer andere (boven)lokale hoofdontsluitings- en verbindingsroutes parallel aan de dijken als alternatieve aan- en afvoerroute voor vrachtverkeer.
c. Onderzoek de mogelijkheden van alternatieve routes via bestaande bedrijventerreinen, (nieuwe) waterkeringen, bruggen en/of vrachtveerverbindingen.
d. Maak tegelijkertijd de parallelle dijktrajecten verkeersluwer/minder toegankelijk voor vrachtverkeer.

Benutting watergebonden terrein

Naast bereikbaarheid verdienen ook de ruimtelijke kwaliteit en de vitaliteit van watergebonden bedrijventerreinen nadere aandacht. Op diverse plaatsen is sprake van een menging van watergebonden en niet-watergebonden bedrijvigheid. Gezien de relatieve schaarste aan watergebonden terreinen en kadefaciliteiten, is een zo optimaal mogelijke benutting van bestaand watergebonden terrein door watergebonden bedrijven wenselijk. In dat licht is nader onderzoek van belang naar de mogelijkheden voor verplaatsing van niet-watergebonden bedrijven, in combinatie met herstructurering en herinrichting van terreinen.

Aandacht voor de dijkzijde

Ten slotte is gebleken dat de ruimtelijke kwaliteit van watergebonden bedrijven zich vooral aan de rivierzijde manifesteert en in mindere mate aan de dijkzijde. Het verdient aanbeveling om bij herstructurering of herinrichting van watergebonden bedrijventerreinen of bij maatregelen aan de dijk meer aandacht te besteden aan de ruimtelijke kwaliteit van de watergebonden bedrijventerreinen aan de dijkzijde.

1.3 Versterking van de ruimtelijke, recreatieve en toeristische kwaliteit van de dijken en oevers in onderlinge samenhang

De hele dijkring en de oevers van de aangrenzende rivieren zijn samen een van de belangrijkste dragers van de identiteit en ruimtelijke kwaliteit van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Tegelijkertijd vormt de dijkring een aaneengesloten routestructuur, die ook aangetakt is op andere netwerken, zoals wegen, fietspaden, andere dijken, bruggen en veerponten. De dijkring vormt een zeer afwisselende 'staalkaart' van streekhistorie, karakteristieke bebouwing, bedrijvigheid, beplanting, landschap, natuur, met veel fraaie doorzichten en uitzichten op de rivier of het polderlandschap.

Samenhang versterken

Voorgesteld wordt om deze recreatieve en toeristische kwaliteiten en potenties van de gehele dijkring verder te ontwikkelen en de onderlinge samenhang te versterken. Zo kan een aaneensluitende en gevarieerde, recreatieve structuurdrager van formaat ontstaan, die in hoge mate kan bijdragen aan de toeristisch-recreatieve kwaliteit van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden.

Dijk en oever verbinden

Extra potenties liggen in de verbinding van de recreatieve kwaliteiten van de dijken met die van de oevers. Ook de oevers van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden vormen (vooral vanaf de rivier) een net zo afwisselende staalkaart van karakteristieke kenmerken als de dijk, echter op geheel eigen wijze en vanuit een andere invalshoek. In de dijk- en oevertypologie zijn al diverse plekken geïdentificeerd waar dijk en oever in onderlinge samenhang bijzondere recreatieve kwaliteiten bieden.

De dijk als doorgaande fietsroute

Nadere verkenning is wenselijk om op meer plekken de recreatieve potenties van dijk en oever in samenhang verder te ontwikkelen. Tevens is het wenselijk de dijk als doorgaande fietsroute te versterken en op sommige plaatsen de recreatieve aantrekkelijkheid te vergroten. Deze opgave hangt samen met de bredere opgave van de dijk als verbindings- en ontsluitingsroute voor diverse soorten verkeer.

Toegankelijke oevers

Voor de oevers is het wenselijk om nader te verkennen waar en hoe de openbaarheid en toegankelijkheid kan worden versterkt.
Een tweede opgave voor de oevers is om te onderzoeken hoe de belevingswaarde kan worden versterkt door (her)inrichtingsmaatregelen en bijvoorbeeld door uitbouw van recreatief-toeristische vaararrangementen.

64-BD-NV

1.4 Verbeteren van de continuïteit, verkeersveiligheid en de omgevings-kwaliteit* van de verkeersruimte en weginrichting van de dijk

De dijk heeft als verbindings- en ontsluitingsroute een belangrijke functie voor vele soorten verkeer, op verschillende schaalniveaus (lokaal, bovenlokaal en regionaal). Er komt veel verkeer samen op de relatief smalle dijken, waar vaak geen ruimte of mogelijkheid is voor scheiding van verkeerssoorten.

Dit heeft consequenties voor de bereikbaarheid, de leefbaarheid en de verkeersveiligheid. Uit de dijk- en oevertypologie en de verkenning blijkt ook dat er sprake is van weinig continuïteit in de inrichting en het beeld van de wegen op de dijk. Gemeenten hebben vaak hun eigen benadering en problemen worden per plek opgelost. Soms wordt dit mede bepaald door eerdere dijkversterkingen, bijvoorbeeld met tuimelkades die over een klein gedeelte een voetpad krijgen.

Meer continuïteit in de weginrichting

Voor de weggebruiker werkt dit verwarrend. Een meer continu en bij de karakteristiek passende weginrichting komt de gebruikswaarde, de verkeersveiligheid en de ruimtelijke kwaliteit ten goede. Het is wenselijk om bij dijkversterkingen, ruimtelijke ontwikkelingen of verkeerskundige ingrepen te streven naar meer continuïteit, een duidelijker verkeersbeeld en hogere ruimtelijke kwaliteit in de inrichting van de verkeersruimte op en aan de dijk.

Hiervoor is het van belang om nader onderzoek te verrichten naar de mogelijkheden voor gerichte scheiding danwel combinatie van verkeerssoorten, parkeerbeleid, naar ontwerpoplossingen hiervoor, de combinatie met dijkversterking en de mogelijkheden voor bovenlokale afstemming op dit terrein.

*Omgevingskwaliteit hier bedoeld als combinatie van ruimtelijke kwaliteit en milieukwaliteit

2. Dijk- en oeverbeschrijving

Ieder stukje dijk of oever van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is uniek. De ligging is anders, de bebouwing en de weginrichting verschilt in aard, verschijningsvorm en gebruik. Op grotere schaal is er bovendien verschil tussen de dijken en oevers langs de verschillende rivieren die de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden omringen. Bij nadere beschouwing blijken er echter ook overeenkomsten te zijn tussen delen van de dijken en oevers. Via analyse van alle dijken en oevers op basis van ruimtelijke kenmerken is ordening en systematiek aangebracht in de aaneenschakeling van unieke plekjes. Zo is inzicht ontstaan in de aanwezige dijk- en oevertypes, de opbouw en kenmerken daarvan, de overeenkomsten en verschillen, en de samenhang ertussen.

Verschillen en overeenkomsten

Vervolgens laat nadere verkenning zien dat ook op het niveau van de gehele dijkring karakteristieke verschillen en overeenkomsten te onderscheiden zijn, die ieder op eigen wijze bijdragen (en soms afbreuk doen aan) de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van de dijkring en de oeverzones. Dit wordt vooral bepaald door de specifieke aaneenschakeling van dijktypen en oevertypen, die grotendeels historisch verklaarbaar is en per rivier verschilt. De dijken en oevers van de Lek, de Merwede, De Noord en de Linge als ook de Diefdijk hebben daarmee ieder hun eigen karakteristiek.

Door de overeenkomsten en samenhang in ruimtelijke kenmerken systematisch te benoemen, zijn de karakteristieken van de dijken en oevers als belangrijke identiteitsdragers van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden in beeld gebracht.

Hierbij is per rivier de karakteristieke schakeling, volgorde en samenhang van dijk- en oevertypes benoemd. Dit is uitgewerkt in de vorm van karakteristieke dijklintpatronen en oeverpatronen (ofwel lengteprofielen) per rivier. Daarnaast zijn kenmerkende dwarsdoorsnedes van oever via de dijk naar het achterland geschetst (dwarsprofielen).

Identiteitsbepalende patronen

Op basis van deze verkenning is een totaalbeeld ontstaan welke karakteristieken, patronen en profielen bij uitstek bepalend zijn voor de identiteit van de dijken en oevers in het gebied. Vervolgens is benoemd welke patronen en profielen het behouden waard zijn, hoe ze behouden of versterkt kunnen worden en wat dat betekent voor de ruimtelijke en economische ontwikkeling en de eventuele dijkversterkingsopgave. Anderzijds is benoemd waar door ontwikkelingen in heden en verleden afbreuk is gedaan aan de karakteristiek, belangrijke kenmerken verloren zijn gegaan, en waar en hoe kwaliteiten hersteld, verbeterd of vernieuwd kunnen worden.

Een richtinggevend, ruimtelijk beeld

Met deze notie tekenen de contouren van de Dijk- en oevervisie zich af. Dit heeft een aanzet opgeleverd tot een richtinggevend ruimtelijk beeld dat sturing en inspiratie kan geven aan ruimtelijke opgaven, economische opgaven, bereikbaarheidsopgaven, recreatieve opgaven en niet in de laatste plaats dijkversterkingsopgaven.

NIEUWE KAARTE
Vertoonende den Geheelen
ALBLASSERWAARDT
met de Vyf Heeren Landen
Samen Groot 33110 Mergen,
door ABEL de VRIES.
Landmeter te Dordrecht
Waar in de Inundatien sedert het Jaar 1500 tot 1726 mitsgaders de toegedamde Killen en andere nieuwe Werken, omtrent en by de Rivier de Merwede in den Jaere 1738 gemaakt, naaukeurig worden aangewezen.
JOANNES VAN BRAAM excudit.
A Backers Kil
B Bruine Kil
C Steur gat
D Bevert
E Drooge Bevert
F Galey gat
G Boere gat
H 't Gaatje van 't Steene Huysje
I 't Gaatje van de Witboomen
K 't Gaatje beneden 't Gaatje van de Witboomen, alias het onbekent gat
LL Nieugemaakte Dam van de Kop op Kievits Waard, die nu weg genomen is
MM Nieu gemaakte Dyk boven en beneden Hardinxveld
N Nieu gemaakte Sluis by Werkendam
O De oude Wiel
PP Nieuwe Wiel of groote Hel
Q 't Nieu gemaakte Schep hooft
DE CRIMPENRE WAARDT.
SCHOONHOVEN
Cleyn Ammers
De Leck
DE NIEUPOORT
Gelkenes
ONDER LANG
onder Ammers
Gravelant
Out Goudriaen
Goudriaen
Crimpen
Leckerkerck
Den Leck Dyck van den Crimpender waardt
De Leck Stroom
ONDER STREEFKERCK
De Corten Broeck
onder Brantwyck
onder Leckerlant
Leckerlant
den Block Polder
Noord zyde van Blesgraeff
Noord zyde van Alblas
onder Gybelant
onder Molenaers graeff
Ottelant
Slingerlant
ONDER PEURSUM
Zuid zyde van Blesgraeff
Ruybroeck
't Giessens broeck
Giessen Bovenkerck
Zuid zyde van Alblas
onder Wyngaerden
ONDER PAPENDRECHT
Giessens Middelblock
't Achter-block
't Middel-block
Giesen Oukerck
Giesen Buyten-Dams
Giesendam
onder Giessen Nieukerck
Papendrecht
Slydrecht
De Merwede
DEN RIES BOS
Dordrecht
Steede Dyk Ambagt Schuytjes hoek
Kort Ambagt
HOUWENINGEN
onder Werkendam
Werckendam
Oude Lant van Dubbeldam
Den Zuyt Polder van Dubbeldam
Boven of Alloisen Polder
Wieldregtse Polder
De Spiering Plaat
Twintigh Hoeven
Nieuwe Veer

2.1 Landschappelijke en historische verschillen

De verschillen tussen de dijken en oevers in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden laten zich in hoge mate historisch verklaren. De verschijningsvorm en de ruimtelijke en economische ontwikkeling van het gebied en daarmee de dijken en oevers, is in de loop der eeuwen door diverse factoren bepaald.

Specifieke ligging

Allereerst is er de specifieke ligging van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden in het landschap van de Hollandse Delta: een veen- en kleigebied in de overgangszone van bovenrivieren naar getijderivieren. De ontwikkeling van het oostelijk deel, de Vijfheerenlanden, is vooral bepaald door processen van rivierafzetting (oeverwallen, kommen) en veenvorming. In de Alblasserwaard is de veenvorming bepalender geweest. Daarnaast hebben getijde- en rivierafzettingen het landschap gevormd. Na de bedijkingen is het gebied ontgonnen en geoccupeerd, waarbij ingespeeld werd op de bodem (rivierklei, zeeklei, veen) en de ligging ten opzichte van de rivieren. Primair is de agrarische ontwikkeling bepalend geweest voor de lintvormige occupatie vanuit de dijken. Daarbij is van west naar oost een gradiënt zichtbaar in de aard van het agrarisch gebruik: veehouderij op het veen, fruittteelt op de oeverwallen. De stevige grondslag in het oostelijk rivierengebied en plaatselijk de strategische ligging bood daarnaast kansen voor de ontwikkeling van (handels)stadjes, dorpen en steden (bijvoorbeeld langs de Linge).

Het omringende landschap

Daarnaast is de aard van het omringende (delta) landschap van grote invloed geweest op de ruimtelijke en economische ontwikkeling. Waar de Lek weinig ruimte bood voor buitendijkse ontwikkeling en zich aan de Lekzijde primair een agrarische economie ontwikkelde, bood de zuidzijde buitendijks heel andere mogelijkheden. Na de St. Elisabethsvloed (1421) groeide de Biesbosch door natuurlijke sedimentatie, geholpen door menselijk ingrijpen in het toenmalige immense zoetwatergetijdegebied. Deze ontwikkeling vormde de basis voor een complete economie van visserij, scheepvaart, griend-, riet- en biezencultuur, inpoldering, baggeren en dijkenbouw. Voor de zuidzijde van de Alblasserwaard is deze economie (naast landbouw) heel bepalend geweest voor de ruimtelijke ontwikkeling en het karakter van de dijken. Daar kwam bij dat veel buitendijkse gronden, als vooroevers grenzend aan de dijk, in de loop van de tijd zijn opgehoogd en ingepolderd en daarmee ruimte boden voor werken en wonen.

Achterland van de havens

Een derde bepalende factor voor de ruimtelijke en economische ontwikkeling was en is de ligging van de A5H in het directe achterland van de havens van Dordrecht en Rotterdam. In combinatie met de ‘waterbouw’-economie ontwikkelde de maritieme industrie zich langs de oevers van de rivieren, met scheepswerven en aanverwante, veelal watergebonden bedrijven die nu zo karakteristiek zijn voor de regio. Deze ontwikkeling heeft zich vooral voltrokken langs de Beneden-Merwede en De Noord en plaatselijk bij enkele kernen langs de Lek.

Deze factoren zijn in hoge mate bepalend voor de verschillen tussen de dijken en oevers die de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden omringen. Op de schaal van de dijkring wordt onderscheid gemaakt tussen vier soorten dijk- en oeverzones:

- de dijken en oevers langs de Beneden- en Boven-Merwede;
- De Noord;
- langs Lek, langs de Linge;
- en de Diefdijk, als dijk zonder oever.

2.2 Dijken en oevers als ruimtelijke identiteitsdragers Verkenning patronen en profielen per rivier (dijk- en oevertypologie)

Karakteristieke dijklintpatronen

Uit analyse blijkt dat de verschillende dijktypen niet willekeurig geschakeld zijn, maar dat er regelmatig sprake is van een kenmerkende, vaste volgorde in de wijze van schakeling en samenhang. Veelal is deze volgorde historisch verklaarbaar en zijn er kenmerkende verschillen per rivier. Zo'n vaste volgorde in dijktypen noemen we een 'karakteristiek dijklintpatroon'. Door dijklintpatronen te benoemen, zijn op het niveau van de gehele dijkring de karakteristieke verschillen, overeenkomsten en de sequenties daarbij in beeld gebracht. Kenmerken, die ieder op eigen wijze bijdragen (en soms afbreuk doen aan) de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van de dijkring. De dijken en oevers van de Lek, de Merwede, De Noord en de Linge als ook de Diefdijk hebben daarmee op het niveau van dijklintpatronen ieder hun eigen karakteristiek. Door overeenkomsten en samenhang in de ruimtelijke kenmerken systematisch te benoemen, – zowel op het niveau van dijk- en oevertypen als op het niveau van de gehele dijk en oever – zijn de karakteristieken van de dijken en oevers als belangrijke identiteitsdragers van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden in beeld gebracht.

Karakteristieke oeverpatronen

Net als bij de dijken is het ook bij de oevers mogelijk om op basis van de oevertypering karakteristieke sequenties en patronen te benoemen. Het betreft de patronen zoals ze vanaf de rivier zichtbaar zijn. Over het algemeen is er een duidelijk relatie tussen de dijktypen en de oevertypen; het zijn immers vaak twee zijden van 'dezelfde medaille'. In veel gevallen raken dijk en oever elkaar direct. De dijk is dan de primaire waterkering en zowel visueel als functioneel is er een directe relatie. Regelmatig is de relatie minder direct. Daar waar een historisch dijklint geen waterkerende functie meer heeft en parallel aan de historische dijk een nieuwe waterkering is gemaakt, is er, zeker bij enige afstand tussen de historische dijk en de oever, geen echte relatie meer tussen beiden, visueel noch functioneel. In die situaties wordt de nieuwe waterkering vanaf de rivier en oever wel als een hoog talud ervaren, maar niet meer als (lineair) dijklint, omdat het achterliggende terrein vaak net zo hoog is als de oever/waterkering. Soms is de nieuwe dijk direct achter bebouwing van het oude dijklint gelegd. Ruimtelijk-visueel leveren deze situaties niet altijd een optimaal beeld op.

Relatie dijk en oever (Kenmerkende dwarsprofielen)

Naast de meer of minder directe relatie tussen dijken en oevers, is er een groot verschil in de wijze van beleving van dijklinten en oevers. Dijklinten liggen hoog in hun omgeving, zijn meestal smal. Afhankelijk van het dijktype is sprake van smalle ruimtes met besloten zicht tot uitgestrekte panorama's hoog over het landschap of de rivier, maar wel vanaf de relatief smalle dijk. De beleving vanaf de dijk vindt meestal op intensieve wijze en op relatief kleine schaal plaats. Als een waarnemer zich op de oever bevindt (openbare oever) dan is vooral het zicht op de rivier dominant. Anders gezegd: op de dijk staat de beleving van de dijk centraal. Op de rivier of op de oever staat de beleving van de rivier centraal en is de oever meer 'decor'. Dit verschil in wijze van waarneming betekent dat de oeverpatronen globaler zijn beschreven dan de dijkklintpatronen. Zowel de dijklintpatronen als de oeverpatronen beschrijven de dijken en oevers als lengteprofiel. Omdat daarmee onvoldoende de relaties tussen dijk en oever in beeld komen, zijn behalve deze lengteprofielen ook per rivier de kenmerkende dwarsprofielen geschetst. Deze geven een doorsnede van oever via de dijk naar het achterland en laten daarmee bij uitstek de kenmerkende relaties tussen dijk, oever en achterland zien.

▲ *De Lekdijk ter hoogte van de Halfweg bij Streefkerk.*

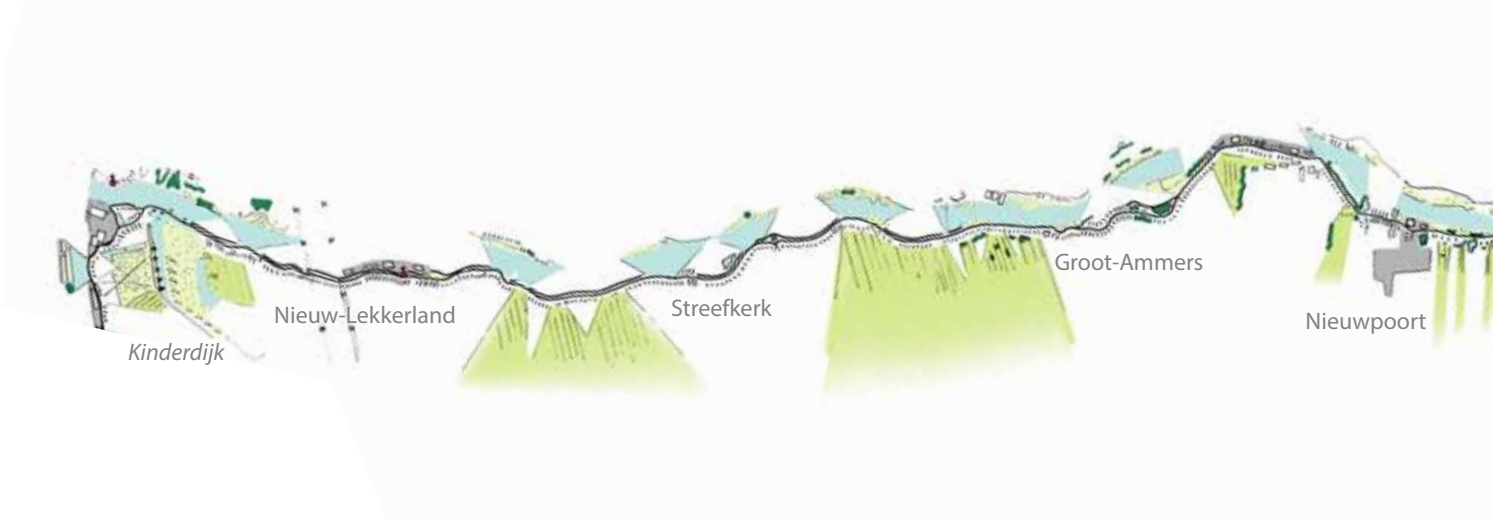

▲ *Figuur: Karakteristiek van de Lekdijken*

2.3 Beschrijving dijken en oevers langs de Lek

(Kinderdijk – Everdingen)

2.3.1 Karakteristiek Lekdijken

De ruimtelijke karakteristiek langs de Lek is vooral bepaald door de agrarische ontwikkeling, die in dit noordelijk deel van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden nog steeds beeldbepalend is. Grote delen van de Lekdijk bestaan uit eenzijdig bebouwde agrarische dijklinten. Aan de binnenzijde van de dijk rijgen de agrarische bedrijven zich aaneen in een losse setting, die bepaald wordt door het verkavelingspatroon van het slagenlandschap.

De boerderijen staan overwegend (onder) aan de dijk, soms op afstand, soms 'kruipt' het woongedeelte van de boerderij tot op de dijk. Door de overwegend lage ligging, de erfbeplanting en de afstand tussen de bebouwing is er sprake van een groen karakter en ruime doorzichten op het achterliggende open landschap. Meestal ontbreekt bebouwing aan de buitenzijde en ligt de dijk dicht op de oever, waardoor ook naar de rivier vaak sprake is van ruime uitzichten.

De agrarische dijklinten worden regelmatig afgewisseld door dichter bebouwde dorpslinten.

Kenmerkend langs de Lek is de geleidelijke, maar zichtbare overgang van getijderivier naar bovenrivier, en parallel de overgang van veenweidelandschap naar rivierenlandschap. Aan de rivierzijde is dit vooral zichtbaar in de overgang van getijdeoevers met rietgorzen naar uiterwaarden. Binnendijks is de overgang zichtbaar in de geleidelijke verandering van het agrarisch landschap: veenweidegebied met veel sloten gaat over in een afwisseling van weidegebied en boomgaarden.

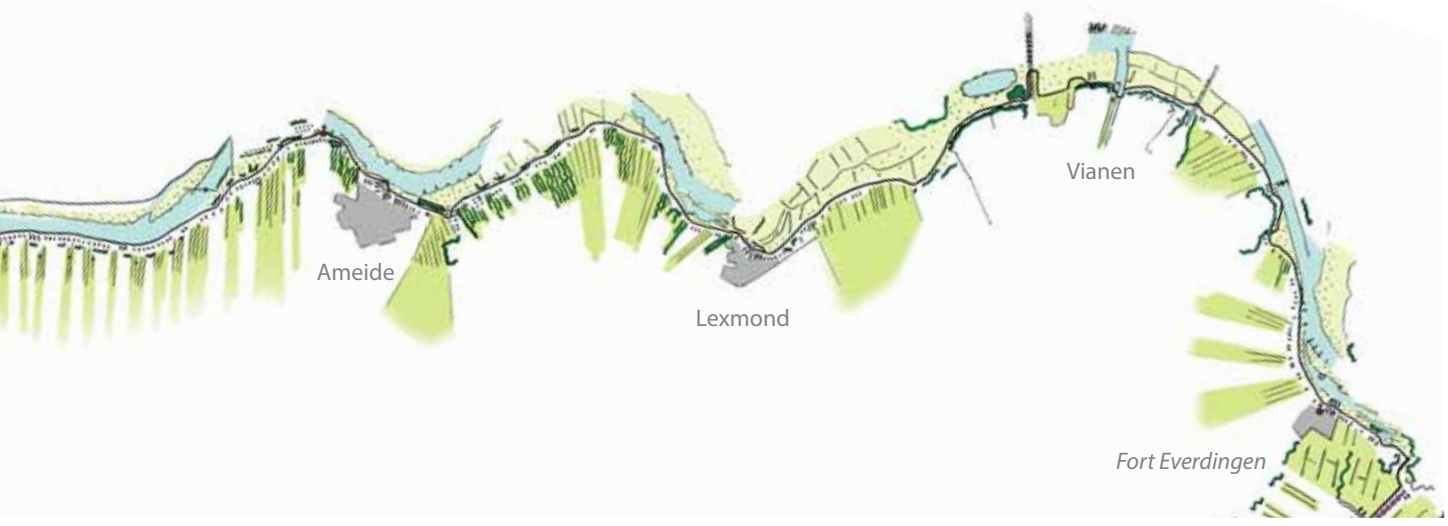

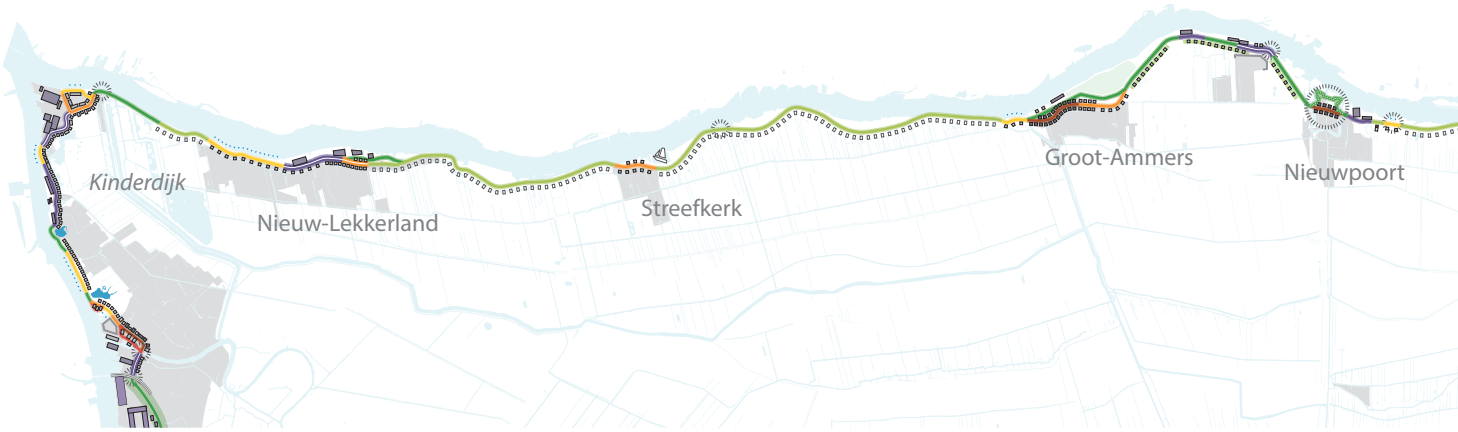

▲ *Figuur: dijktypen langs de Lek.*

2.3.2 Dijklintpatronen langs de Lek

Op basis van de dijktypering is het mogelijk om voor de dijken langs de Lek het karakteristieke dijklintpatroon te benoemen: hoe zitten de dijklinten cultuurhistorisch en ruimtelijk in elkaar en zijn daar karakteristieke wetmatigheden in te benoemen?

Het dijklintpatroon langs de Lek wordt vooral bepaald door de agrarische dijklinten met zicht op het open landschap, regelmatig afgewisseld door dichter bebouwde dorpslinten met dorpsbebouwing achter de dijk. Enkele dorpen hebben (watergebonden) bedrijvigheid aan de buitenzijde van de dijk, maar dat beeld is aan deze zijde van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden veel minder bepalend dan aan de zuid- en westzijde. Vaak gaan de open of dichte dorpslinten aan de uiteinden over in groene dorpslinten, en vervolgens in agrarische dijklinten. Op sommige plaatsen is een rivierdijkfront aanwezig, dat vooral in Ameide bijzonder karakteristiek is.

De sporen van vorige dijkversterkingen zijn zichtbaar in het relatief open karakter van de dijkbebouwing. Waar de dorpskernen historisch vaak een centrumlint of dicht dorpslint hadden, is dat in het huidige patroon meer uitzondering dan regel. Doordat in de loop van de tijd veel bebouwing verdwenen is, hebben de huidige dorpslinten, ook in de kern, vaak een open karakter. In enkele gevallen is er nog wel sprake van tweezijdig bebouwde, dichte dorpslinten, bijvoorbeeld in Groot-Ammers en Lexmond. We zien daar net als aan de zuidzijde van het gebied het principe van een parallelle waterkering buitenlangs.

Van dichte naar open dorpslinten

Overigens is het dorpscentrum aan deze zijde van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden ook van oorsprong minder geconcentreerd op de dijk (zoals aan de zuid- en westzijde), maar meer naar binnen gericht. Ofwel de dichte dorpslinten zijn veranderd in open dorpslinten, of ze hebben altijd een vrij open karakter gehad, waarbij de bebouwing in een vrij losse setting afwisselend op, in en aan de dijk staat.

Bijzonder aan de Lekdijk zijn de cultuurhistorisch belangrijke vestingen van zowel de Oude als de Nieuwe Hollandse Waterlinie: achtereenvolgens vestingdorp Nieuwpoort, vestingstad Vianen en Fort Everdingen. Enigszins a-typisch voor de Lek is het dijklintpatroon bij Kinderdijk, waar vanwege het molen- en boezemcomplex een dicht dorpslint direct overgaat in een groene, onbebouwde wegdijk.

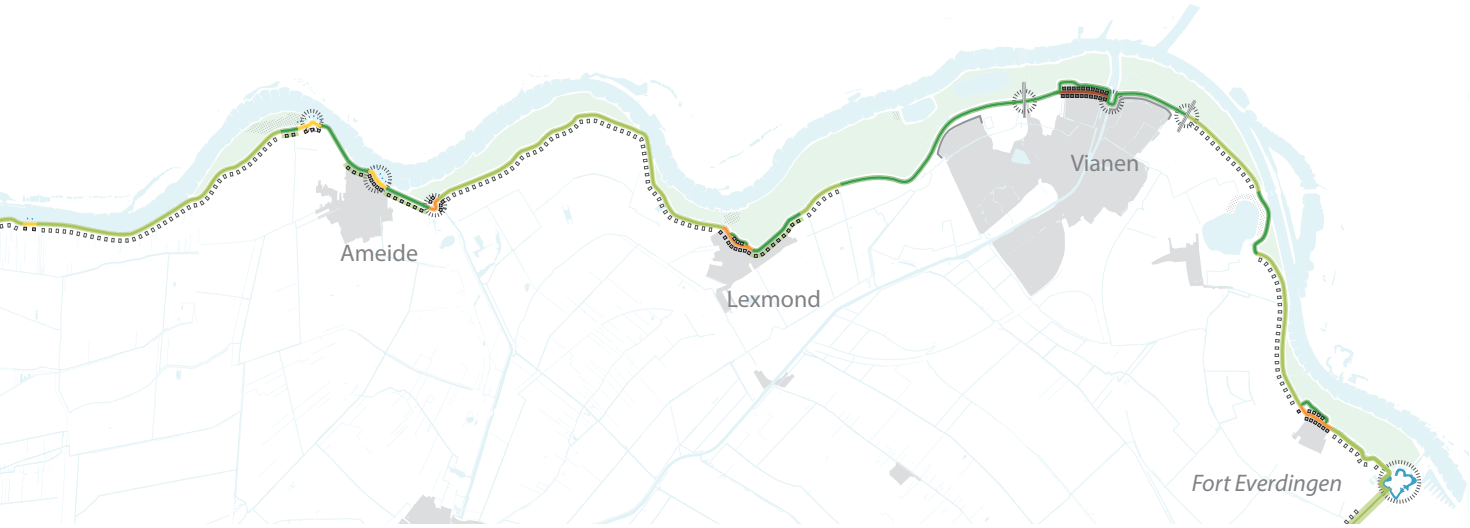

Kenmerken:

- Agrarische lintbebouwing tussen de dorpskernen. De bebouwing staat aan de dijk, en uitsluitend binnendijks.
- Woonbebouwing en (beperkte) voorzieningen op, in en aan de dijk.
- Op beperkte schaal watergebonden bedrijvigheid in de kernen, aan buitendijkse zijde van de dijk.
- Overwegend open, kleinschalige, gevarieerde dorpslintbebouwing, veelal eenzijdig (als rivierdijkfront), soms tweezijdig.
- Incidenteel een dicht dorpslint/centrumlint.
- Menging van open en groene dorpslinten binnen de dorpen.

Karakteristiek dijklintpatroon/sequentie:
Agrarisch dijklint – groen dorpslint – open rivierdijkfront – open dorps(werk)lint – (dicht dorpslint) – open dorpslint –groen dorpslint – agrarisch dijklint.

Bij deze karakteristieke dijklintpatronen gelden enkele kanttekeningen. De geschetste volgorde ligt niet altijd vast. Met name rivierdijkfronten hebben niet per se een vaste plaats tussen de overige dorpslinten. De ligging is meestal bepaald door het ontbreken van ruimte tussen de dijk en de rivieroever. Wat wel vast ligt, is de overgang van open naar dicht.

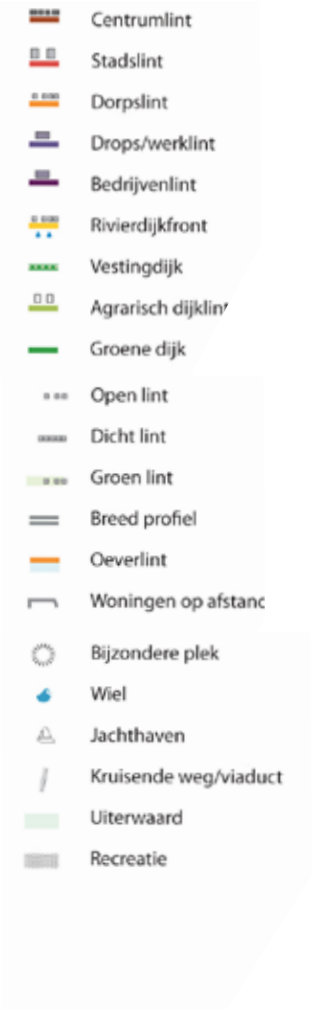

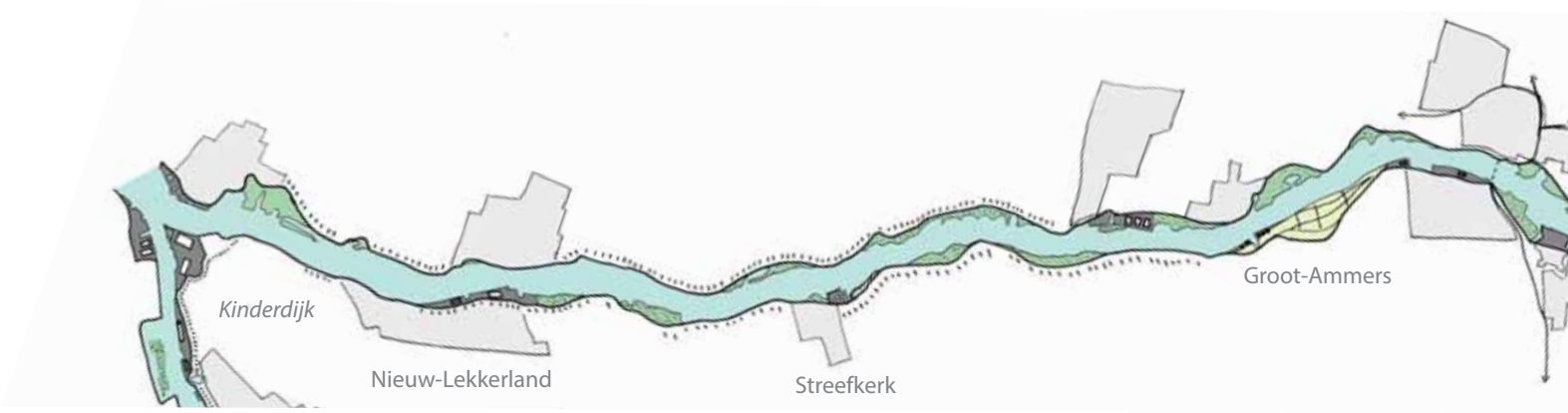

▲ *Figuur: Karakteristiek van de Lek.*

2.3.3 Karakteristiek rivier de Lek

Vanuit het westen begint de Lek tamelijk industrieel, maar is overwegend een groene, niet buitengewoon brede rivier, die naar het oosten toe sterk gaat meanderen. Karakteristiek is de zichtbare overgang van getijderivier (met grienden en rietkragen als natuurlijke oever) naar bovenrivier waar uiterwaarden met zomerdijken het beeld van de oevers bepalen.

Het groene en enigszins eenvormige karakter van de rivier wordt versterkt doordat de binnendijks gelegen agrarische bebouwing overwegend 'onzichtbaar' achter de dijken ligt, waardoor vanaf de rivier de dijken grotendeels onbebouwd lijken. Alleen ter hoogte van de dorpen staat de bebouwing op de dijk en is er soms sprake van buitendijkse bebouwing. Het groene karakter van de oevers wordt dan onderbroken. Soms gebeurt dit op markante wijze in de vorm van een duidelijk rivierfront. Dit patroon is kenmerkend aan beide zijden van de Lek, zowel in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden als in de Krimpenerwaard.

De groene dijkoevers hebben in het westen afwisselend brede en smalle griend- en rietkragen, regelmatig ontbreken deze geheel. Naar het oosten maken de rietkragen plaats voor uiterwaarden, met zomerdijken, boombeplanting en veelal harde oevers, bestaande uit puin.

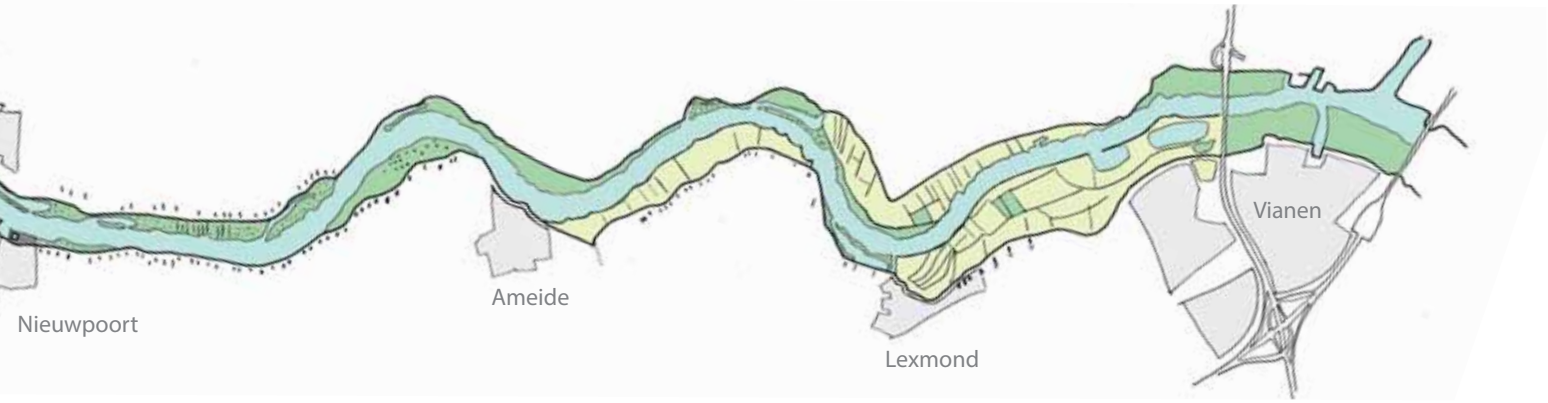

▲ *Rietkragen langs de oevers tussen Waal en Tienhoven.*

▲ *De Lekoever ten westen van Ameide.*

2.3.4 Oeverpatronen langs de Lek

Het karakteristieke oeverpatroon langs de Lek kan van west naar oost geschetst worden als een oever die industrieel en dicht dorps begint en vervolgens een dominant beeld vertoont van langgerekte groene, (ogenschijnlijk) bijna onbebouwde dijklinten. Deze worden afgewisseld door open dorpslinten, enkele (semi)maritieme, industriële rivierfronten en een enkel dorps rivierdijkfront (Ameide), waarna dorpslinten hooguit op afstand, achter de uiterwaarden, zichtbaar zijn.
Bij Kinderdijk begint de zuidoever van de Lek met een maritiem rivierfront, overgaand in een rivierdijkfront met dorps karakter. Tot Nieuw-Lekkerland is sprake van een groene dijkoever, waarin het gemaal bij Kinderdijk en de toegang tot de molens van Kinderdijk nauwelijks opvalt. Nieuw-Lekkerland manifesteert zich als een open dorpslint en een maritiem rivierfront. Deze sequentie zet zich voort: afwisselend is sprake van groene dijkoevers (met achterliggende agrarische dijklinten) en dorpen die als open dorpslint zichtbaar zijn vanaf de rivier, soms met een (semi-) maritiem rivierfront, soms met jachthaven. Op sommige plekken staat

▲ *Figuur: Oevertypen langs de Lek.*

direct een camping op de oever. Opvallend tussen de uiterwaarden is het rivierdijkfront van Ameide. Verder valt op dat de vestingkernen Nieuwpoort en Vianen vanaf het water niet zo zichtbaar zijn.

Karakteristiek oeverpatroon zuidoever Lek

Maritiem rivierfront – dicht rivierdijkfront – afwisselend groene dijkoever – open dorpslint/ maritiem rivierfront – afwisselend groene dijkoever (uiterwaard) – dicht rivierdijkfront /dorpslinten op afstand.

- Semi-maritiem rivierfront
- Bedrijfsoeverfront
- Open dorpsoeverlint
- Open dorpslint
- Dicht rivierdijkfront
- Open rivierdijkfront
- Groene dijkoever/agrarisch lint
- Groene dijkoever
- Zomerdijkoever/uiterwaard
- Zomerdijkoever/uiterwaard/recreatie

2.3.5 Dijk- en oeverelementen langs de Lek

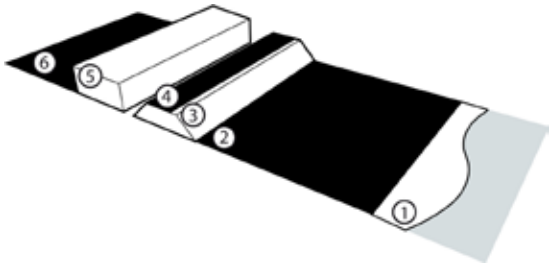

1 Oevers

Zomerdijk

Grienden/rietkragen

Stortstenen

Kademuur

2 Buitendijkse gebieden

Rietlanden

Recreatie

Industrieel watergebonden

Bedrijventerrein

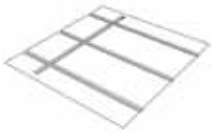

Uiterwaard

Beplanting

Woningen

Vestingwerken

Bebouwing vrijstaand

Rivier nevengeul

3 Dijklichaam

Tuimelkade

Aanplemping

Integraal verhoogd

Rivierwaartse dijk

Bakstoep

De Lek kenmerkt zich door groene dijken die danwel via rietkragen danwel via stortstenen overgaan in de rivier. Aan de Oostzijde van de Lek zijn er langs de uiterwaarden zomerdijken te vinden, wat binnen de A5H uniek is voor deze rivier. Incidenteel komen er harde kades voor bij de watergebonden buitendijkse bedrijventerreinen .

Langs de Lek zijn veel verschillende buitendijkse functies te vinden. Ter plekke van de uiterwaarden is een groot areaal aan buitendijks gebied te vinden, welke worden gebruikt voor landbouw, recreatie en natuurdoeleinden. Ook zijn er veel rietkragen te vinden op de zandige vooroevers. Langs het overige deel van de Lek is het buitendijks gebied smal of zelfs niet aanwezig. Buitendijkse bedrijven en woningen komen slechts incidenteel voor. De forten bij Nieuwpoort en Everdingen en de rivierbypass bij Vianen vormen bijzondere plekken.

Langs de bebouwde delen van de Lek zien we vooral dijkversterkingen door middel van tuimelkades. Hierdoor wordt het zicht op de dijk op sommige trajecten beperkt. Daar waar mee ruimte is zijn de dijken vaak integraal opgehoogd of versterkt middels een aanplemping. Op sommige plekken zijn zichtbaar kunstgrepen (zoals rivierwaartse dijkverlegging of een kunstwerk midden in de dijk) uitgehaald om de dijk te kunnen versterken.

4 Bekleding dijkkruin

Weg

Gras

Pad

Langs de Lek zijn de kruinen bijna overal bedekt met asfalt en in gebruik als dijkweg. Een uitzondering zijn de rivierwaarts verlegde dijktrajecten bij Groot Ammers en Kinderdijk waar er een pad over de nieuwe dijk loopt.

De tuimelkaden zijn vaak benut om een los wandel-, of fietspad op aan te leggen.

5 Dijkbebouwing

Rij op de dijk

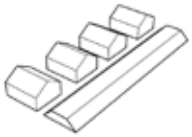

Rij aan de dijk

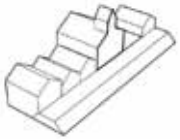

Dorp op de dijk

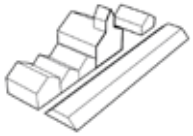

Dorp aan de dijk

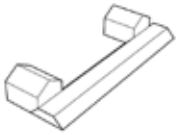

Incidenteel in de dijk

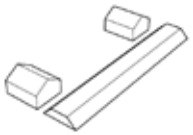

incidenteel aan de dijk

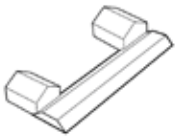

Incidenteel in de dijk

Dubbelzijdig bebouwde dijk

Rij langs bakstoep

Langs het grootste gedeelte van de Lek is een open agrarisch bebouwingslint te vinden met bebouwing afwisselend beneden, in en op de dijk. De woningen op de dijk zijn in de minderheid doordat deze bij eerdere dijkversterkingen vaak zijn geamoveerd. Vanaf de rivier gezien vallen vooral de dorpen die beneden de dijk gelegen zijn op. Vanaf de dijk passeert men ook enkele dubbelzijdig bebouwde dorpskernen die op de dijk liggen. Om deze te sparen bij dijkversterkingen is vaak een nieuwe dijk rivierwaarts aangelegd.

6 Binnendijks gebied

Boomgaard

Bomenrij

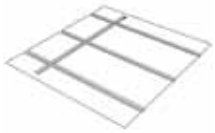

Polder

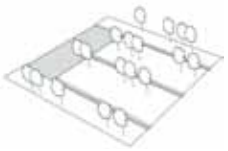

Rietmoeras

Woonwijk

Vanaf de dijk is er, met uitzondering van de dorpskernen, een weids uitzicht op de achtergelegen polder. Vanaf het westelijke deel van de Lekdijken is er zicht op het veenweide landschap met rietlanden en smalle weilanden. Vanaf het oostelijke deel van de Lekdijken worden de weilanden afgewisseld met boomgaarden.

2.3.6 Kenmerkende dwarsprofielen Lek

Open dijk met vooroever

Het basistype langs de westkant van de Lek is een dijk met incidentele bebouwing op en aan de binnenzijde en smalle rietlanden aan de dijkvoet. Dijkversterkingen zijn uitgevoerd in de vorm van een tuimelkade aan de rivierzijde, gecombineerd met een voet- of fietspad. Vanaf de weg is het zicht op de rivier belemmerd door de dijkverhoging.

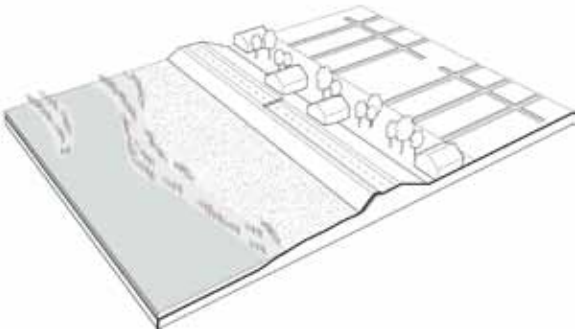

Dorp achter de dijk

Op verschillende plekken langs de Lek, zoals bij Streefkerk, Lexmond en Groot Ammers, ligt er een dorpskern beneden de dijk. Incidenteel staan er gebouwen op kruinhoogte die het dorpsfront dat zichtbaar is vanaf de rivier nog eens extra benadrukken.

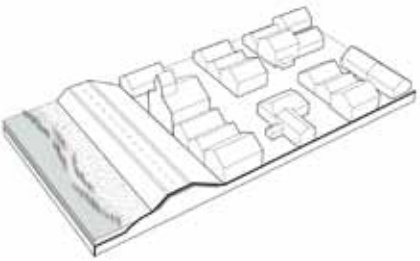

Dubbelzijdig bebouwd dorpslint

Op verschillende plekken bevinden zich nog dubbelzijdig bebouwde dorpslinten langs de Lekdijken. Op deze plekken is de bebouwing bij een eerdere dijkversterking gespaard door het aanbrengen van een constructie in de dijk, of door de dijk rivierwaarts te verleggen.

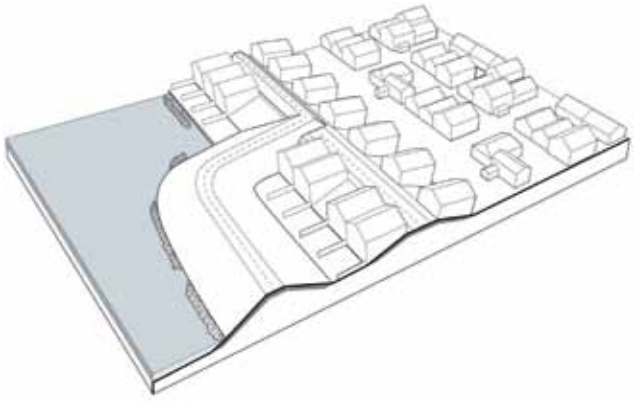

Ruimte voor de rivier

In het oostelijke deel van de Lek is bij Lexmond en Everdingen een extra stroomgeul (bypass) gemaakt als onderdeel van het programma 'Ruimte voor de Rivier'. Er is hier weids zicht over de uiterwaarden en de rivier. Tussen de binnendijkse lintbebouwing door is er zicht op de boomgaarden en weilanden.

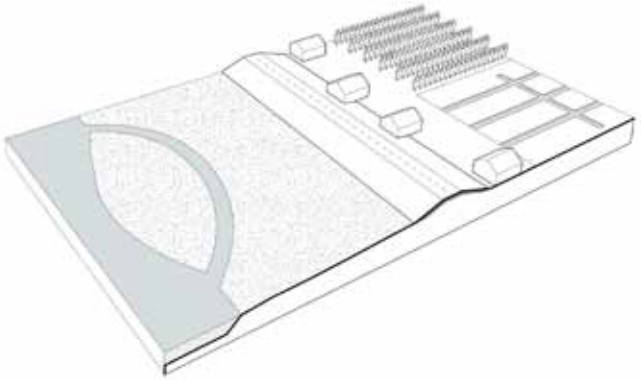

Uiterwaarden

Langs het oostelijk deel van de Lek vinden we brede uiterwaarden met veelal begroeide zomerdijken. De uiterwaarden worden gebruikt voor landbouw of recreatieve verblijfsfuncties. Vanaf de incidenteel bebouwde dijken is er geen zichtrelatie met de rivier.

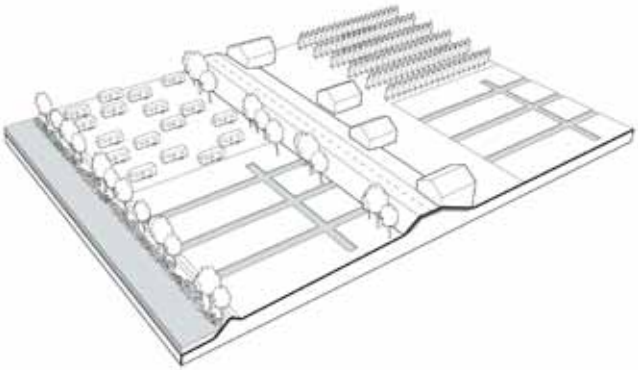

Bebouwingslint met jachthaven

Op enkele plekken langs de Lek ligt een grote of kleine jachthaven in de uiterwaarden. Bij Streefkerk ligt de jachthaven direct langs het dorpscentrum, gescheiden door een dijk met tuimelkade.

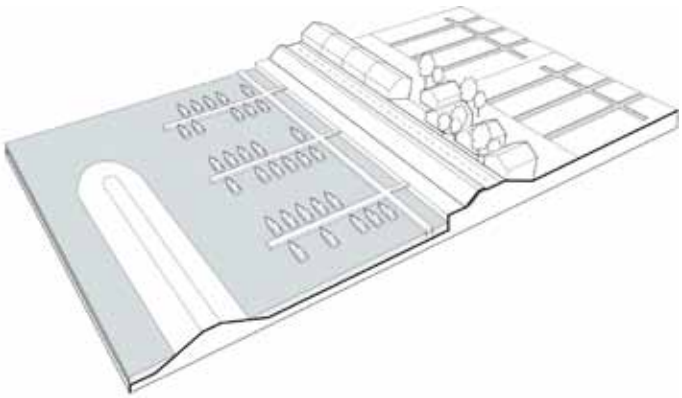

Buitendijkse bedrijventerreinen

Langs de Lek liggen een paar buitendijkse bedrijventerreinen, die relatief klein, en langgerekt en smal van vorm zijn. Langs de oevers liggen lange kades, zodat schepen kunnen aanmeren. Op de terreinen staan grote loodsen en liggen materialen en goederen opgeslagen.

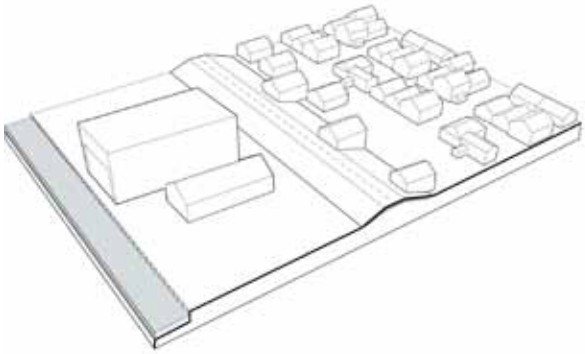

Wonen buitendijks

Langs de dijken met binnendijks agrarische linten zijn op enkele plekken buitendijks vrijstaande woningen te vinden. Vanaf de dijk gezien staan deze woningen vaak aan de dijk, de beplante tuin loopt af richting de rivier.

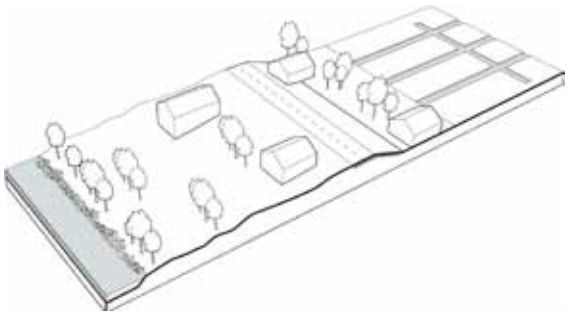

2.3.7 Bijzondere plekken en kwaliteiten Lek

Vanaf de oever worden de meeste bijzondere plekken gevormd door stranden en rietkragen langs de oever, alswel door bijzondere gebouwen of dorpsfronten die vanaf de rivier zichtbaar zijn. De overgang van de strakke dijken met hier en daar rietbeplanting naar de zomerdijken met hoge beplanting is opvallend. Ook vallen vanaf de rivier de industriële bedrijventerreinen op, doordat ze slecht sporadisch voorkomen. Vanaf de dijk worden de bijzondere plekken vooral door bijzondere bebouwing, een bijzondere relatie tussen de dijk en de bebouwing of bijzondere zichten gevormd. De dorpsfronten aan de overzijde van de rivier dragen bij aan de bijzondere zichten op de rivier.

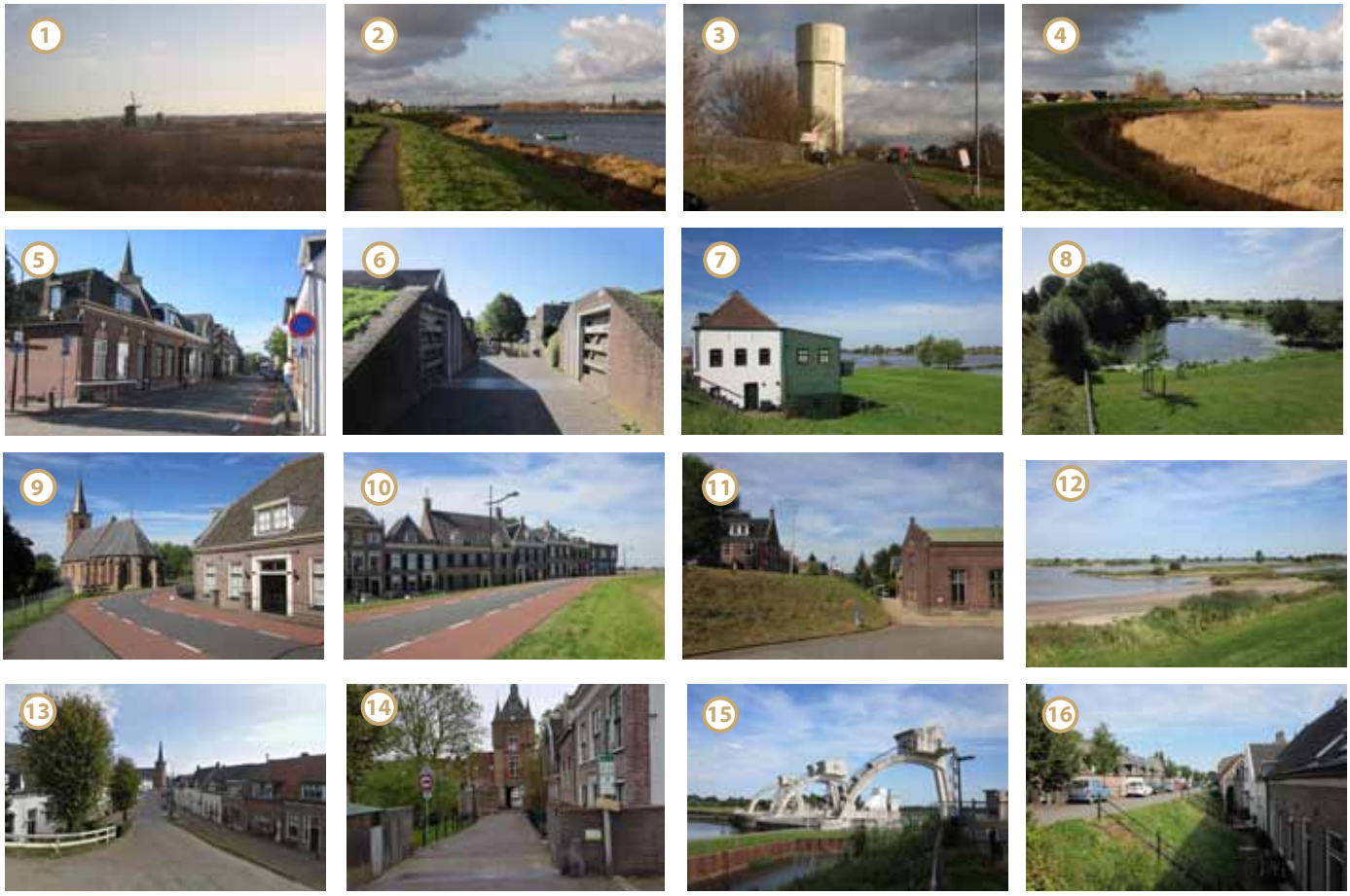

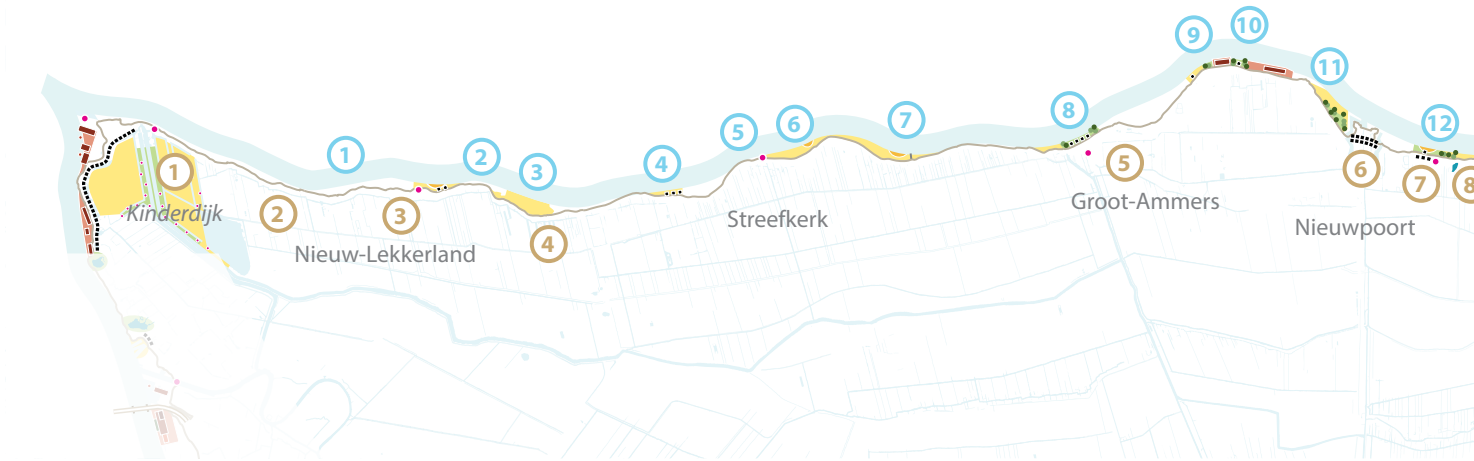

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

14
17
19
16
15
9
18
13
10
11
12
Ameide
Lexmond
13
14
Vianen
15
16

2.3.8 Verstoorde dijklintpatronen Lek

Open en dicht dorps-/werklint met breed profiel

Dit dijktype komt vooral voor in Nieuw-Lekkerland. Bij voorgaande dijkversterkingen is relatief veel dijkbebouwing verwijderd, met name aan de buitenzijde, maar ook aan de binnenzijde. Tussen de buitendijkse bedrijventerreinen en de 'oude' dijk is vaak een groene tuimeldijk gerealiseerd. De ruimtelijke effecten zijn:

- Het dwarsprofiel van de dijk met bebouwing is erg breed geworden en past niet goed meer bij de kleinschaligheid van de resterende dijkbebouwing.
- Het relatief dichte centrumkarakter van de dorpskern, voor zover gelegen op de dijk, is tenietgedaan. De samenhang in de dijkbebouwing is vaak verdwenen of aangetast en er is sprake van 'kale' plekken tussen de bebouwing, zonder duidelijke functie of kwaliteit.
- De 'opteltelsom' van de groene, lege plekken tussen de bebouwing, het brede dwarsprofiel en de groene tuimeldijk geeft een 'te' groen beeld aan de dorpskern, waardoor het onderscheidende karakter met de agrarische en groene dijklinten is verminderd.
- De watergebonden bedrijvigheid toont een 'achterkant' karakter naar de dijk, waarvan de ruimtelijke kwaliteit niet optimaal is.

Open dorps(oever)lint

Een dijktype dat in beginsel een karakteristiek dijktype is, maar op een enkele plek feitelijk het restant is van een dicht dorps(oever)lint, zoals bijvoorbeeld langs de dorpskern van Streefkerk. Hier is eveneens bij voorgaande dijkversterkingen veel dijkbebouwing verwijderd, vooral buitendijks, maar ook binnendijks. De nieuwe dijk aan de buitenzijde heeft een breed, groen profiel. De ruimtelijke effecten zijn:

- Het dwarsprofiel van de dijk met bebouwing is erg breed geworden en past niet goed meer bij de kleinschaligheid van de resterende dijkbebouwing.
- Het relatief dichte centrumkarakter van de dorpskern, voor zover gelegen op de dijk, is teniet gedaan. De samenhang in de dijkbebouwing is vaak verdwenen of aangetast en er is sprake van 'kale' plekken tussen de bebouwing en aan de buitenzijde van de dijk, zonder duidelijke functie of kwaliteit.
- De 'opteltelsom' van de groene, lege plekken tussen de bebouwing, het brede dwarsprofiel en de nieuwe groene (tuimel) dijk geeft een 'te' groen beeld aan de dorpskern, waardoor het onderscheidende karakter met de agrarische en groene dijklinten is verminderd.
- Weliswaar is er zicht op de jachthaven en de rivier, maar de samenhang tussen de buitendijkse functies, de dijk(bebouwing) en het dorp is zwak. Er is op de dijk eerder sprake van leegte en kaalheid dan van een krachtig panoramisch uitzicht.

Groen dorps/werklint met breed profiel en werken Binnendijks op afstand

Dit dijktype komt voor in Gelkenes, waar achter een groen, voormalig agrarisch dijklint een grootschalig bedrijventerrein is ontwikkeld. Aan de buitenzijde van de dijk bepaalt een groene tuimeldijk de overgang van dijk naar buitendijks bedrijventerrein. Ook hier is buitendijkse bebouwing verwijderd in het kader van voorgaande dijkverzwaringen. De ruimtelijke effecten zijn:

- Het binnendijkse bedrijventerrein bepaalt ook vanaf de dijk dominant het beeld en doet afbreuk aan het karakter van het groene dijklint. De bedrijfsbebouwing staat erg dicht op de (groene) achtererven van de bebouwing aan de dijk.
- De watergebonden bedrijvigheid toont een 'achterkant' karakter naar de dijk, waarvan de ruimtelijke kwaliteit niet optimaal is.
- Het van oorsprong groene karakter van het dijklint wordt hierdoor tweezijdig negatief beïnvloed door het bedrijventerrein.

2.3.9 Verstoorde oeverpatronen langs de Lek

De volgende situaties zijn te beschouwen als verstoring van het oeverpatroon.

Groene dijkoever

Langs de Lek hebben grote delen van de groene dijkoever een harde overgang van het stenige dijktalud naar het water, en ontbreekt een rietkraag.

Ruimtelijk effect:

- De oever oogt kaal met een harde overgang tussen land en water. Dit doet afbreuk aan de groene karakteristiek en de belevingswaarde van een natuurlijke rivieroever in een getijderivier.
- Functioneel is sprake van een onderbreking van de ecologische verbinding

Zomerdijk/uiterwaard met recreatie

In enkele uiterwaarden is een camping gevestigd. Vaak staan de kampeermiddelen direct aan de oever, op of tegen de zomerdijk.

Ruimtelijk effect:

- Regelmatig is sprake van een tamelijk rommelige inrichting, die de ruimtelijke kwaliteit van de groene oever niet ten goede komt.

▲ *Figuur: Karakteristiek van De Noord en de Beneden-Merwede.*

2.4 Beschrijving dijken en oevers langs De Noord en de Beneden-Merwede

(Kinderdijk – Papendrecht – Giessendam)

De karakteristiek van de dijk langs De Noord is in grote mate vergelijkbaar met die van de Beneden-Merwede. In de volgende paragraaf worden beide dijken daarom gezamenlijk beschreven.

2.4.1 Karakteristiek dijken lang De Noord en Beneden-Merwede

De ruimtelijke verschijningsvorm en de bebouwing van de dijken langs De Noord en de Beneden-Merwede wordt in hoge mate bepaald door de industriële ontwikkeling en de economische bedrijvigheid die samenhing met de Biesbosch en de haven van Rotterdam.

Onder invloed van de industriële ontwikkeling in de dorpen langs De Noord en Merwedes is er sprake van een grote en dichte menging van wonen, werken en voorzieningen. Watergebonden bedrijven aan de buitenzijde van de dijk en kleinschalige woonbebouwing aan zowel de buiten- als binnenzijde van de dijk bepalen het beeld. Slechts sporadisch zijn nog kenmerken van het oorspronkelijk agrarische karakter zichtbaar. Er zijn langgerekte, dichtbebouwde dijklinten ontstaan. Deze zijn vooral opgebouwd uit grote en kleine bedrijven, en veel relatief kleine dijkwoningen voor fabrieksarbeiders, baggeraars, griendwerkers, vissers e.d., hier en daar afgewisseld met monumentale dijkvilla's voor het 'hoger kader'.

De kleinschalige bebouwing rijgt zich vaak aan twee zijden dicht aaneen, overwegend direct aan de dijkkruin. Aan de buitenzijde wordt deze bebouwing afgewisseld met relatief grootschalige, watergebonden bedrijfsbebouwing met bijbehorende terreinen en kadevoorzieningen.

Bepalend voor de huidige verschijningsvorm zijn ook de achtereenvolgende dijkversterkingen geweest. Op diverse plaatsen is de oorspronkelijke bebouwing verwijderd en is het dijkprofiel gewijzigd. Soms zijn de veranderingen binnen de karakteristiek gebleven, soms is sprake van een nieuwe karakteristiek. Daarnaast zijn er op enkele plekken nieuwe dijken 'buitenlangs' gelegd, waardoor de achtergelegen historische dijk geen waterkerende functie meer heeft.

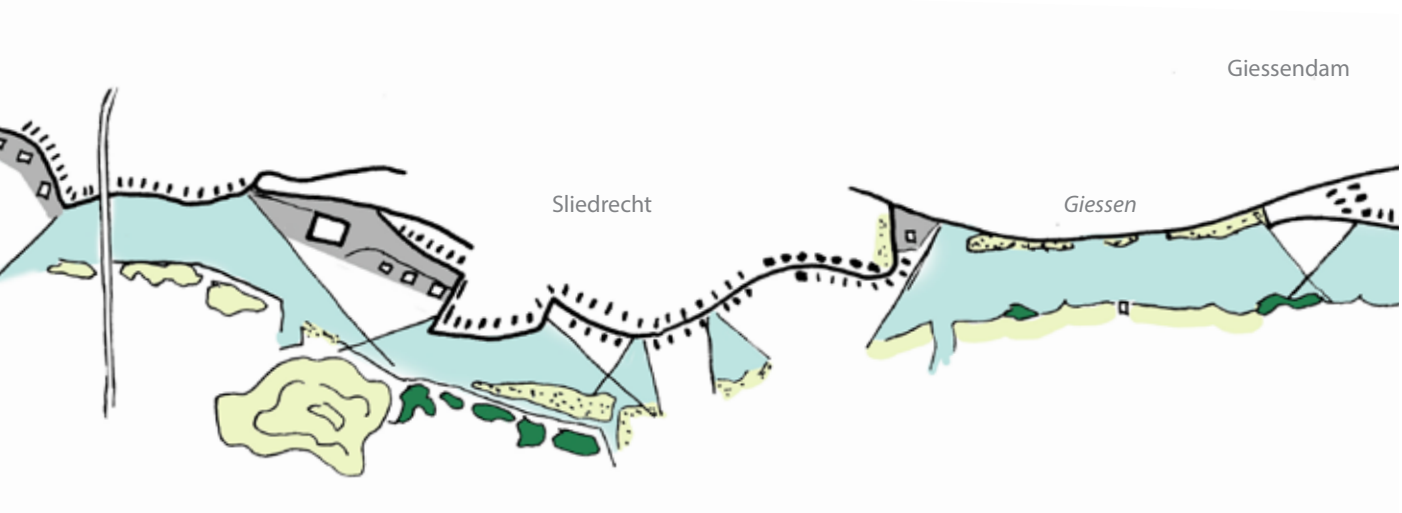

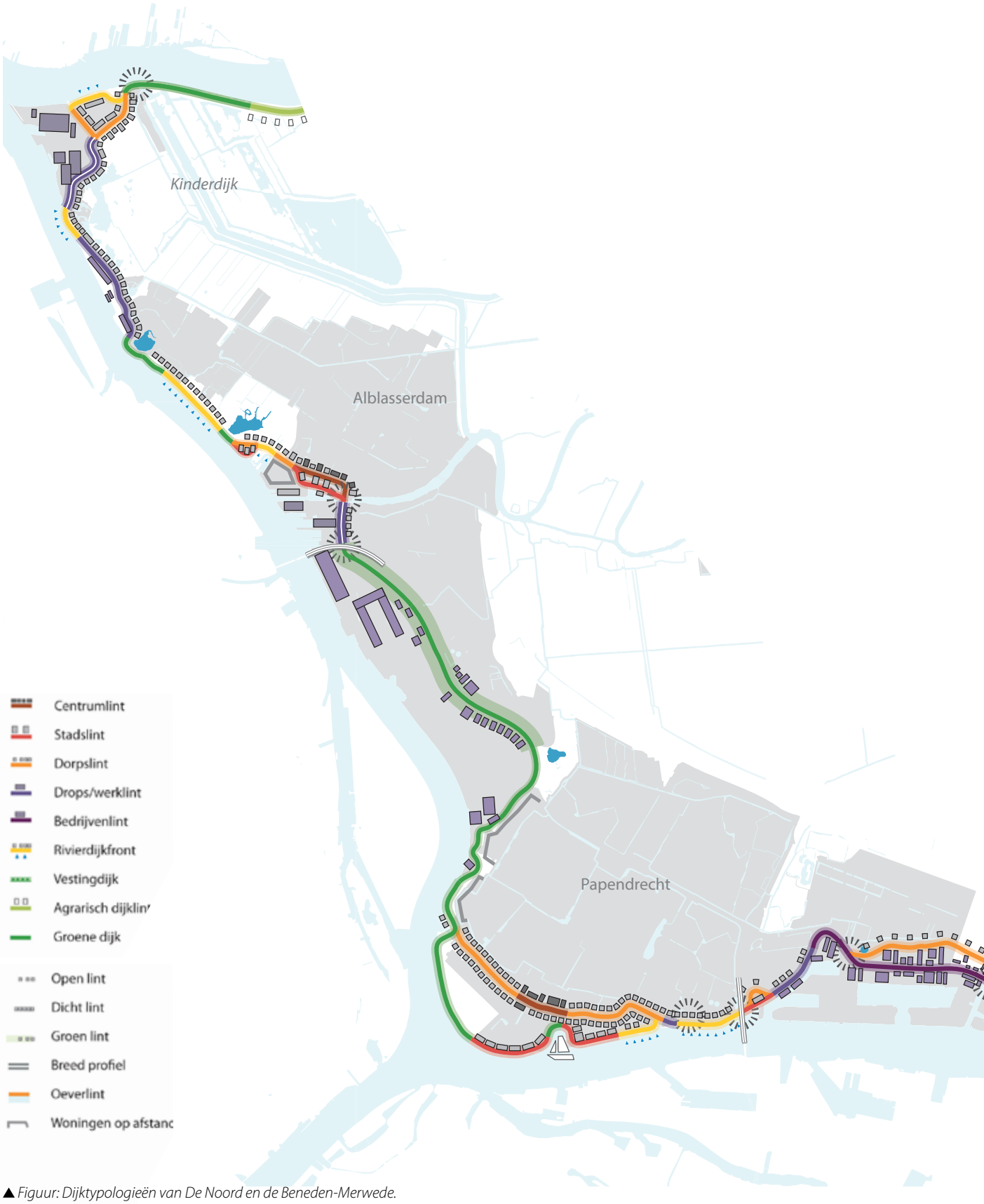

▲ *Figuur: Dijktypologieën van De Noord en de Beneden-Merwede.*

2.4.2 Dijklintpatronen langs De Noord en Beneden-Merwede

Op basis van de dijktypering is het mogelijk om voor de dijken langs De Noord en de Beneden-Merwede het karakteristieke dijklintpatroon te benoemen: hoe zitten de dijklinten historisch-ruimtelijk in elkaar en zijn daar karakteristieke wetmatigheden in te benoemen?

In beginsel heeft ieder dorp het centrum op de dijk dicht, kleinschalig en tweezijdig bebouwd, vaak met een vertakking naar de binnenzijde van het dorp, een stoep naar 'beneden'. In alle dorpen is er tussen het historische centrumlint en de rivier een nieuwe waterkering gelegd. Het historisch lint is daarmee 'ingebouwd' en er is geen zicht meer op de rivier of het polderlandschap. Binnen het historische dijklint van Papendrecht is bijvoorbeeld de overgang van De Noord naar Merwede nauwelijks waarneembaar.

Lintvormige dorpsfronten

Aan de uiteinden van de dorpslinten, in de overgang naar het volgende dorp is vaak sprake van meer open dorpslinten. Hier staat de bebouwing minder dicht op elkaar staat en deze kan zich zowel op, in als aan de dijk bevinden. Daar waar uiterwaarden ontbreken en de dijk direct aan de rivier grenst, is sprake van enkelzijdige dijkbebouwing, waardoor lintvormige dorpsfronten naar de rivier zijn ontstaan. Hier en daar zien we in de vorm van woonboerderijen nog de sporen van het agrarisch gebruik terug. Geheel onbebouwde (groene) dijken tussen de kernen komen hier van oorsprong slechts sporadisch voor.

Ideaaltypisch bestaat het dijklintpatroon langs De Noord en de Beneden-Merwede uit langgerekte, dichtbebouwde dorpslinten, met bijna alle bebouwing op de dijk. Een dorpslint begint en eindigt met relatief open bebouwing, die naar het centrum toe verdicht. Aan de uiteinden van het tweezijdig bebouwde centrumlint liggen tweezijdig bebouwde dorpslinten, soms eenzijdig bebouwde dorpslinten ofwel rivierdijkfronten. Vervolgens gaan deze dorpslinten over in dorps-/werklinten, met een combinatie van woningen en bedrijfsbebouwing, die weer overgaat in de reeds genoemde open dorpslinten.

Tussen de twee rivierdijken zoikm enkele verschillen. Langs De Noord zijn de rivierdijkfronten relatief beeldbepalender dan langs de Beneden-Merwede. Anderzijds is langs de Beneden-Merwede op diverse plaatsen het oeverlint karakteristiek, terwijl dat aan De Noord sporadisch voorkomt.

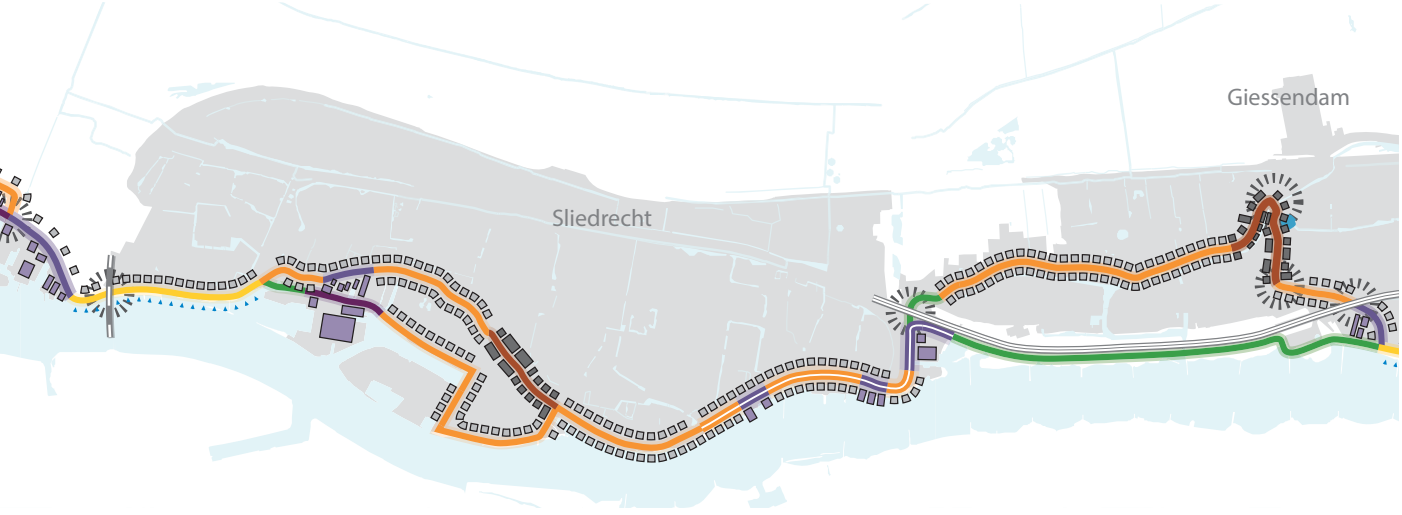

Kenmerken van het karakteristiek dijklintpatroon langs De Noord:

- Nagenoeg alle bebouwing staat op de dijk.
- Overwegend dichte, kleinschalige en gevarieerde lintbebouwing, meestal tweezijdig, relatief smal wegprofiel.
- Over grote lengte enkelzijdige bebouwing binnendijks: dichte rivierdijkfronten.
- Sporadisch woonbebouwing buitendijks, direct aan de oever (oeverlint).
- Dorpscentrum als dijklint op de dijk
- Menging van wonen en werken aan de uiteinden van het dorpslint; menging van klein- en grootschaligheid.
- Bedrijventerreinen buitendijks op de dijk.
- Wielen.
- Dichte dorpslinten hebben vaak geen waterkerende functie meer.
- Open dorpslinten aan de uiteinden van het dorp.

Karakteristiek dijklintpatroon/sequentie langs De Noord:

Open dorps(werk)lint – (dicht) rivierdijkfront – dicht dorps-/werklint – dicht dorpslint – centrumlint – dicht dorpslint– dicht dorps-/werklint– (dicht) rivierdijkfront – open dorps(werk)lint.

Kenmerken van het karakteristiek dijklintpatroon langs de Beneden-Merwede en de Giessen:

- Nagenoeg alle bebouwing staat op de dijk.
- Overwegend dichte, kleinschalige en gevarieerde lintbebouwing, meestal tweezijdig, relatief smal wegprofiel.
- Ook enkelzijdige bebouwing binnendijks: dichte rivierdijkfronten.
- Oeverlinten: woonbebouwing buitendijks direct aan de oever.
- Dorpscentrum als dijklint op de dijk
- Menging van wonen en werken aan de uiteinden van het dorpslint; menging van klein- en grootschaligheid.
- Bedrijventerreinen buitendijks op de dijk.
- Dichte dorpslinten hebben veelal geen waterkerende functie meer.
- Open dorpslinten aan de uiteinden van het dorp.

Karakteristiek dijklintpatroon/sequentie langs de Beneden-Merwede en de Giessen:

Open dorps-/(werk)lint – (dicht) rivierdijkfront – dicht dorps-/oever(werk)lint danwel dicht dorps-/werklint – dicht dorps-/oeverlint – centrumlint – dicht dorps-/oeverlint – dicht dorps-/oever(werk)lint danwel dicht dorps-/werklint – (dicht) rivierdijkfront – open dorps-/(werk)lint.

▲ *Rivierdijklint langs De Noord.*

Deze geschetste volgorde ligt niet altijd vast. Net als aan De Lek hebben rivierdijkfronten niet per se een vaste plaats tussen open en dichte dorps(werk) linten, de ligging is bepaald door het ontbreken van ruimte tussen de dijk en de rivieroever. Wel is het zo dat de werklinten altijd meer aan de uiteinden van het dorpslint dan nabij het centrum voorkomen.

De dichte dorps-/oeverlinten en dorps-/oever(werk) linten komen niet zo vaak meer voor. Deze linten zijn buitendijken (primaire waterkeringen) met dorpsbebouwing aan de buitenzijde van de dijk, waarbij tuinen direct aan de rivier grenzen (bijvoorbeeld de Rivierdijk te Sliedrecht). In de meeste linten, waar sprake is van dichte dorpslinten met tweezijdige bebouwing, is de echte waterkering inmiddels 'buitenlangs' gelegd en heeft de (historische) dijk geen waterkerende functie meer. Dat geldt voor het type dicht dorpslint en eveneens voor alle centrumlinten. Zo bezien draagt een parallelle waterkering buitenlangs bij aan de instandhouding van een historisch dijklint met dichte bebouwing.

Verder is het zo dat ook dichte dorps-/werklinten nauwelijks meer voorkomen. Bij dit type is sprake van tweezijdige dorpsbebouwing, waarbij de woningen aan de buitenzijde vóór de watergebonden bedrijventerreinen liggen (dus tussen bedrijventerrein en dijkweg). In de meest gevallen zijn deze woningen in het kader van dijkversterkingen verwijderd, waardoor de dijk een breder profiel (meestal met tuimelkade) heeft gekregen en woningen alleen nog aan de binnenzijde van de dijk staan. Dit heeft in feite een ander dijktype opgeleverd, namelijk het dichte dorps-/werklint met breed profiel, bijvoorbeeld in Kinderdijk. Waar nog wel sprake is van 'oorspronkelijke' dorps-/werklinten met tweezijdige woonbebouwing, is de echte waterkering buitenlangs gelegd (voorbeeld Molendijk Sliedrecht).

▲ *Dijkoeverfront en maritieme bedrijvigheid langs de Benenden Merwede.*

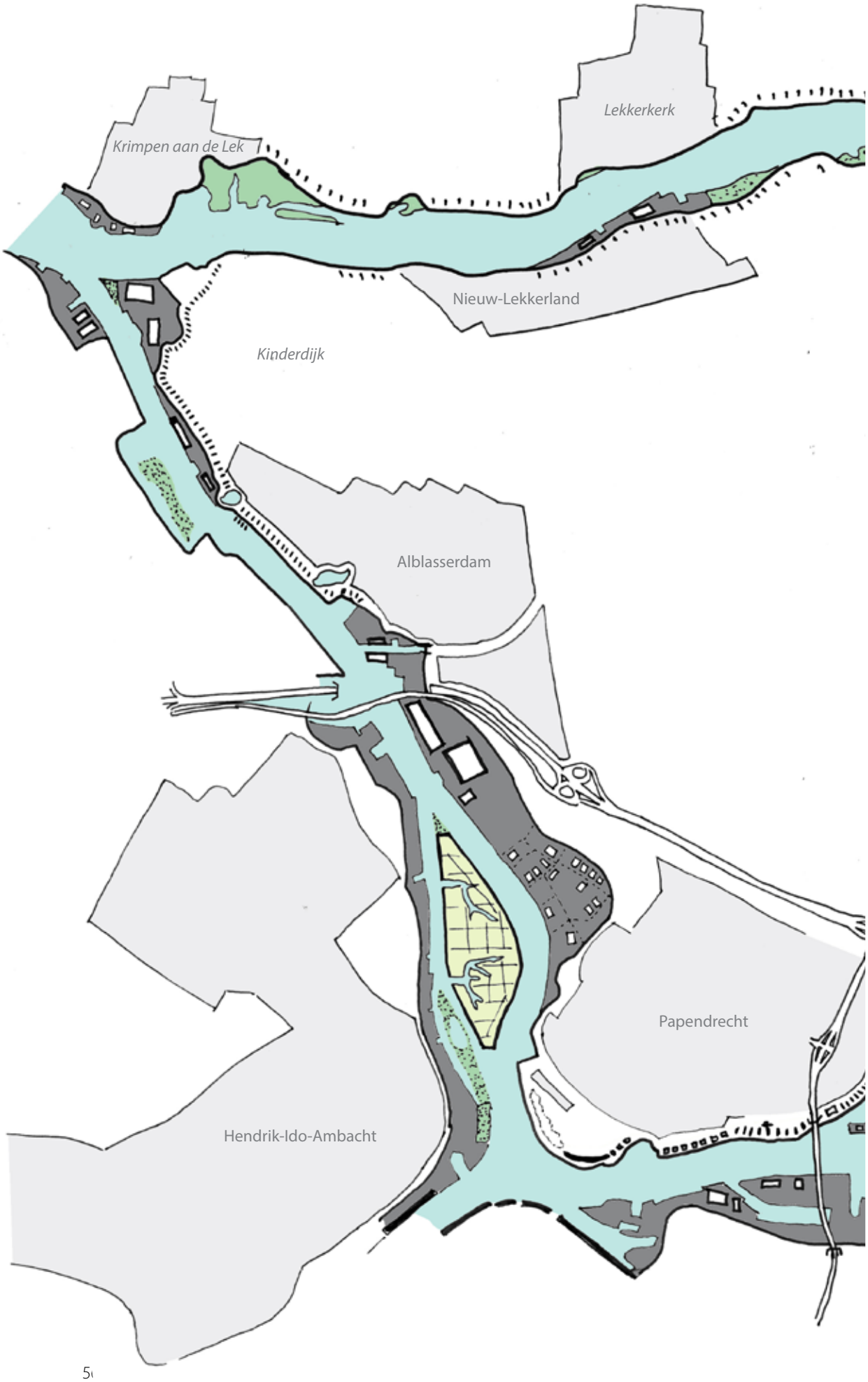
Lekkerkerk
Krimpen aan de Lek
Nieuw-Lekkerland
Kinderdijk
Alblasserdam
Papendrecht
Hendrik-Ido-Ambacht

2.4.3 Karakteristiek rivier De Noord

De Noord heeft het karakter van een 'verbindingsrivier' tussen de grote rivieren die van oost naar west stromen, zoals de Lek en de Merwede. De Noord is relatief smal, in elk geval smaller dan de Merwede en daardoor zijn de oevers als het ware dichterbij. Net als de noordoever van de Merwede tonen de oevers van De Noord een afwisselend beeld van stedelijke bebouwing, dorpsrivierfronten op de dijk en maritieme industrie. Dit beeld lijkt echter wat gefragmenteerder en minder organisch geschakeld dan aan de Merwede-oever. Dit wordt mogelijk mede bepaald door het dominante, maar niet zo karakteristieke bedrijventerrein Nieuwland en het ontbreken van bedrijvigheid bij Mercon Kloos. De westoever is 'groener' dan de oostoever. Naast de stedelijke en industriële oevers van Zwijndrecht, Hendrik-Ido-Ambacht en Ridderkerk wordt het beeld aan de westzijde ook medebepaald door enkele open groengebieden (Sophiapolder en Crezéepolder). Halverwege De Noord is de brug bij Alblasserdam een markant oriëntatiepunt.

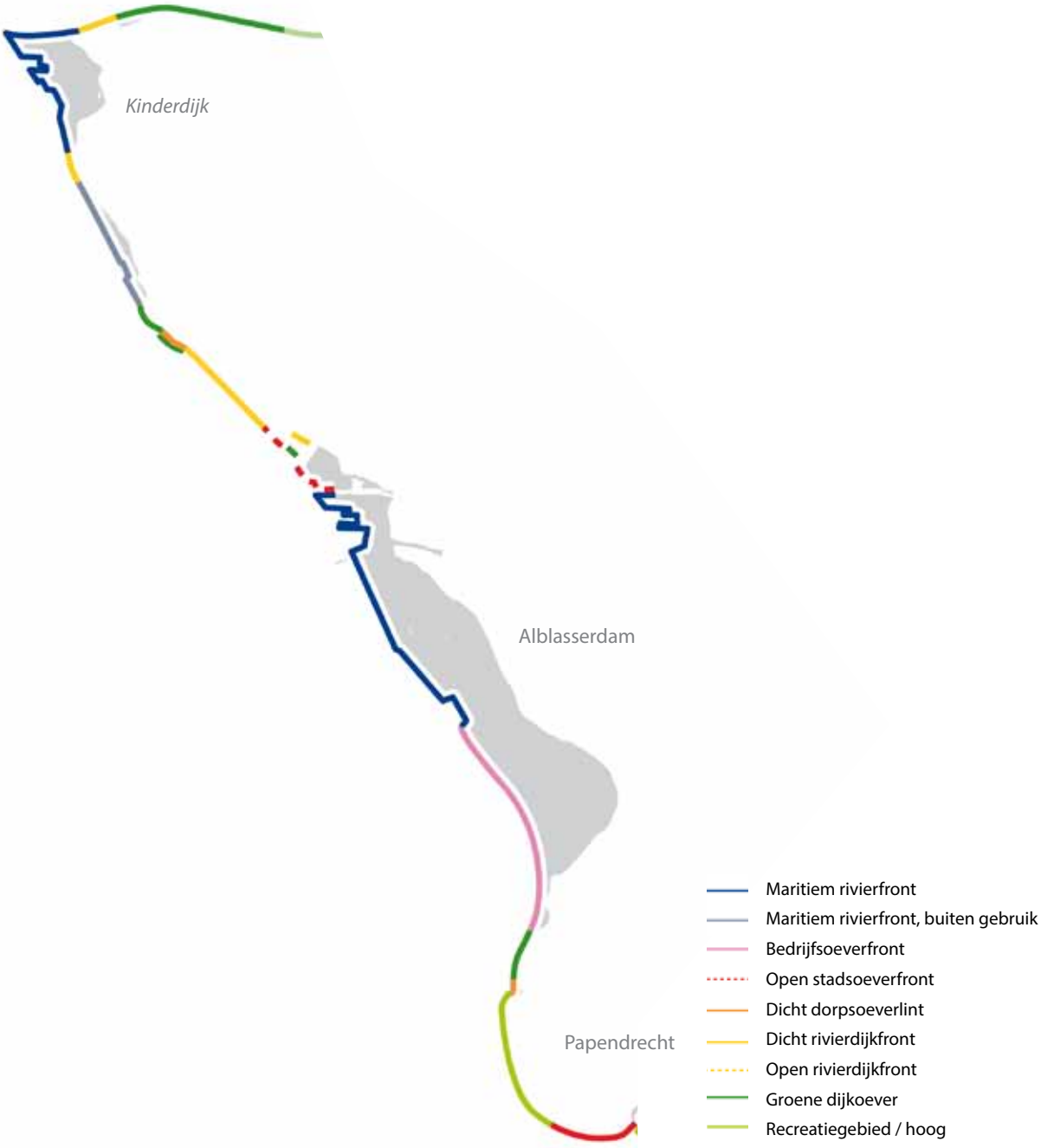
Kinderdijk
Alblasserdam
Papendrecht
Maritiem rivierfront
Maritiem rivierfront, buiten gebruik
Bedrijfsoeverfront
Open stadsoeverfront
Dicht dorpsoeverlint
Dicht rivierdijkfront
Open rivierdijkfront
Groene dijkoever
Recreatiegebied / hoog

Kinderdijk
Alblasserdam
Papendrecht

2.4.4 Oeverpatronen langs De Noord

Het drierivierenpunt bij Papendrecht (De Noord, Oude Maas, Beneden-Merwede) begint met de hoge, groene recreatieoever van het Slobbengors, gevolgd door een klein dorpsoeverlint en een stukje groene dijkoever. Vervolgens strekt zich over vrij grote lengte een bedrijvenzone uit: te beginnen met een maritiem rivierfront, een tamelijk a-typisch, niet watergebonden bedrijfsoeverfront, gevolgd door een grootschalig maritiem rivierfront, dat zich tot net ten noorden van de brug voortzet.

De haven van Alblasserdam markeert de overgang naar een vrij open stads- en dorpsoeverfront, met daartussen een kleine, maar markante natuurlijke, groene oever met een dorps rivierfront op de achtergrond. Over vrij grote lengte volgt dan een groene dijkoever met een vrij dicht en afwisselend rivierdijkfront. Dit dorpsfront wordt onderbroken door een langgerekt maritiem front met karakteristieke loodsen, dat buiten gebruik is. Er volgt weer een dorps rivierdijkfront, waarna nagenoeg tot het drierivierenpunt van De Noord, de Nieuwe Maas en de Lek een grootschalig maritiem rivierfront het oeverbeeld bepaalt. Het drierivierenpunt wordt op karakteristieke wijze gemarkeerd door een grote, historische villa tussen hoogopgaand groen.

Globaal kan het karakteristieke oeverpatroon langs De Noord van zuid naar noord geschetst worden als een opeenvolging van vrij groene oevers, gevolgd door een afwisseling van maritieme rivierfronten en bedrijfsoeverfronten, overgaand in een afwisseling van stedelijke fronten, dorpsrivierfronten en maritieme industrie, eindigend in de historische villa op de punt van de Alblasserwaard.

Karakteristiek oeverpatroon De Noord (oostoever, Papendrecht – Kinderdijk)

Groene recreatieoever – dorpsoeverlint – groene dijkoever – maritiem rivierfront – bedrijfsoeverfront – maritiem rivierfront – stads- en dorpsoeverfront – dicht rivierdijkfront – maritiem rivierfront (buiten gebruik) – dicht rivierdijkfront – maritiem rivierfront – bijzonder punt: historische villa.

2.4.5 Dijk- en oeverelementen langs De Noord

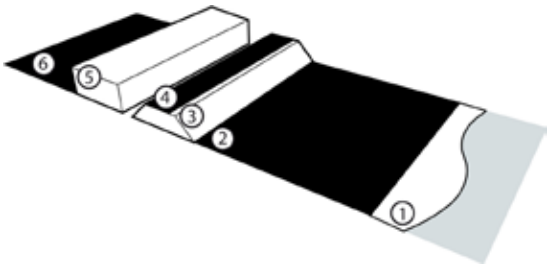

1 Oevers

Stortstenen

Kademuur

Grienden/rietkragen

2 Buitendijkse gebieden

Industrieel watergebonden

Bedrijventerrein

Woonwijk

Rietlanden

Woningen

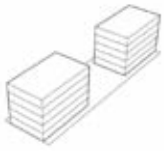

Appartementen

3 Dijklichaam

Tuimelkade

Stoep

Integraal verhoogd

Rivierwaartse dijk

Langs De Noord zijn over het grootste deel dijken te vinden die via een talud met stortstenen direct overgaan in de rivier. Dit geldt ook voor de niet-watergebonden bedrijventerreinen. Bij de watergebonden bedrijventerreinen zijn kades te vinden. Bij Cortgene in Alblasserdam ligt in een inham van de rivier een rietland voor een statig dijklint.

Buitendijks zijn vooral bedrijventerreinen te vinden. De grote watergebonden terreinen van IHC, Mercon Kloos, Oceanco en Nedstaal liggen prominent aan de rivier en zijn zeer beeldbepalend. De buitendijkse niet watergebonden terreinen zijn als het ware met hun rug naar de rivier gelegen. Bij Alblasserdam is er een buitendijkse woonwijk met zowel kleinschalige bebouwing als grootschalige appartementencomplexen. Bij Cortgene is buitendijks een rietland te vinden.

Langs De Noord is langs lange stukken dijk gekozen voor versterken middels een tuimelkade. Ook is het rivierwaarts verleggen van de dijk hier gangbaar: dit is gebeurt bij Kinderdijk, Oost Kinderdijk en Alblasserdam. Bij Kinderdijk is een eerdere dijkversterking middels een bakstoep uitgevoerd, bij een later versterking is er voor een deel van de dijk een tuimelkade toegevoegd en voor een deel van de dijk langs de Lek een rivierwaartse dijkversterking.

4 Bekleding dijkkruin

Verhard

Pad

Weg

5 Dijkbebouwing

Rij op de dijk

Rij langs bakstoep

Dorp op de dijk

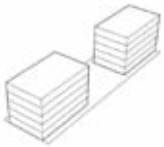

Appartementen

Dubbelzijdig bebouwde dijk

6 Binnendijks gebied

Wiel

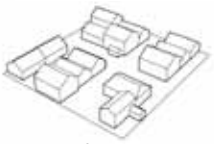

Woonwijk

Lommerrijke beplanting

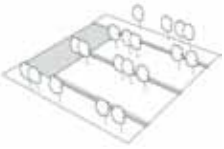

Rietmoeras

Bedrijventerrein

Bomenrij

De oorspronkelijke dijk loopt samen met de geasfalteerde doorgaande weg. Vaak is er op de tuimelkade en rivierwaart verlegde dijk een fietspad aangelegd.

Langs het grootste deel van de dijk is binnendijkse vrijstaande lintbebouwing te vinden. De bebouwing ligt op de dijk of achter de bakstoep. De kern van Alblasserdam heeft een modern dorpsfront wat op de dijk licht (en dus aan de dijkkruin). Hier zijn ook meer stedelijke appartementengebouwen te vinden. Een bijzondere woning is het Huis van Zessen, ontworpen door van Eesteren. Langs de Oost Kinderdijk is een klein stuk dubbelzijdig bebouwd dijklint bewaard gebleven, de dijk is hier rivierwaarts verplaats. Ook bij Papendrecht is de oorspronkelijke dubbelzijdig bebouwde dijk (nu binnendijks) bewaard gebleven.

Het zicht richting de polder wordt grotendeels onderbroken door de vrijstaande lintbebouwing. Ter plekke van de wielen heeft met zicht op de wiel en de daaromheen gelegen beplanting en woonwijken. Bij Kinderdijk heeft men tussen de bebouwing door soms weidse zichten op de rietlanden en molens van de werelderfgoedlocatie. Achter de dijken bij Papendrecht zijn (al dan niet tussen een bomenrij door) bedrijventerreinen te zien.

2.4.6 Kenmerkende dwarsprofielen De Noord

Rivierdijk met bebouwing

Langs De Noord zijn lange stukken dijk te vinden die aan de rivierkant via stortstenen direct aan de rivier grenzen. Aan de binnenzijde ligt vaak vrijstaande bebouwing aan de dijkkruin. Deze dijken zijn doorgaans verhoogd met een tuimelkade, gecombineerd met een fietspad.

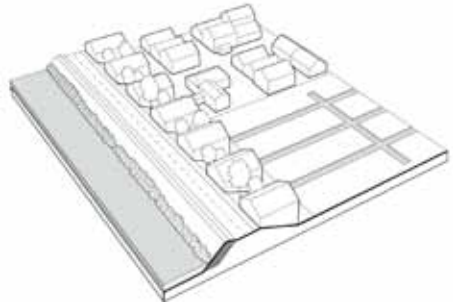

Dorpsfront aan de dijk

Bij de Cortgene ligt een oude dorpskern aan de dijkkruin. Het bebouwingslint bestaat hier uit historische, soms monumentale bebouwing. Aan de rivierzijde van de dijk is deze versterkt met een tuimelkade, waarover een fietspad loopt. Het rietland voor de dijk, in een inham van de rivier maakt dit tot een bijzondere plek

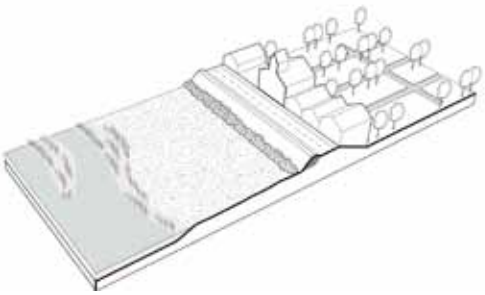

Wielen

Langs De Noord liggen twee wielen. De dijk maakt een bocht om het wiel heen de rivier in, wat een weids, vrij uitzicht over De Noord biedt. De wielen zelf zijn geïntegreerd in kleine parken.

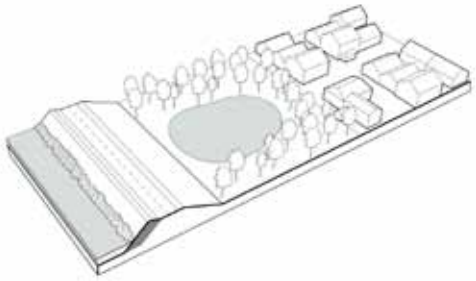

Buitendijkse bedrijven langs dijklint

Kenmerkend voor De Noord zijn de industriële loodsen op het buitendijkse terrein tegenover de binnendijkse dijkbebouwing. Bij Mercon Kloos staan de industriële loods en de bebouwing zelfs zo dicht op elkaar dat het wegprofiel hier flink versmalt. De oevers van het buitendijks gebied worden gevormd door kades of door puin met begroeiing. De dijken zijn doorgaans verhoogd met een tuimelkade en ter plekke van Kinderdijk met een bakstoep.

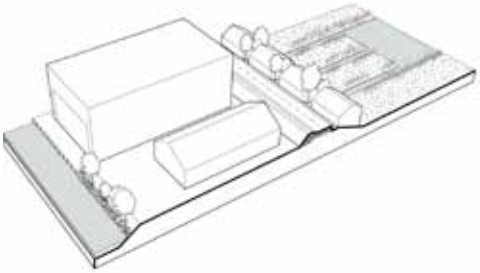

Stadsfront

Bij het centrum van Alblasserdam zien we zowel grootschalige loodsen als een woonwijk in het buitendijkse gebied. Het historische dijklint is onaangetast en is door een rivierwaartse dijkversterking binnendijks komen te liggen. Langs de nieuwe dijk zijn stedelijke accenten aangebracht in de vorm van appartementengebouwen.

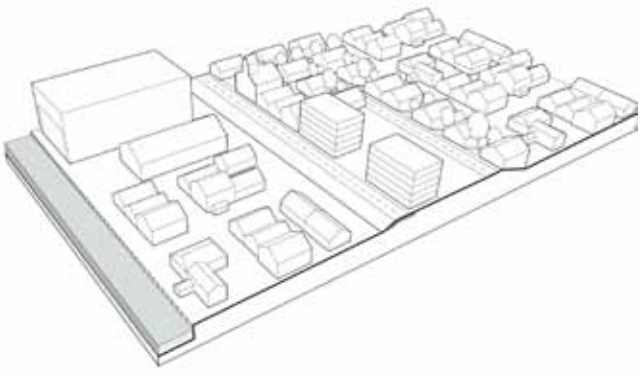

Groene rivierdijk

De groene, onbebouwde rivierdijk is a-typisch voor De Noord, waar de meeste dijken van oudsher bebouwd zijn. Het betreft hier dan ook een rivierwaarts verplaatste dijk. Tussen het oude dijklint en de nieuwe dijk is een grootschalig bedrijventerrein geplaatst.

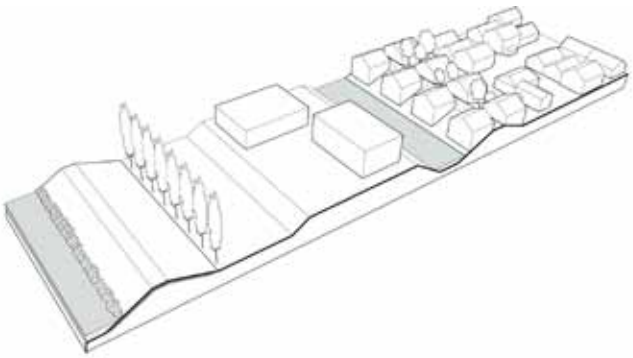

Grootschalig bedrijventerrein

Het bedrijventerrein Nieuwland ligt tussen is relatief grootschalig van opzet. Er ligt een voorlandkering langs de Noord, de primaire kering ligt verder landinwaarts. De groene dijk met daaroverheen de ontsluitingsweg van het terrein, loopt als los element tussen de bedrijfspercelen door.

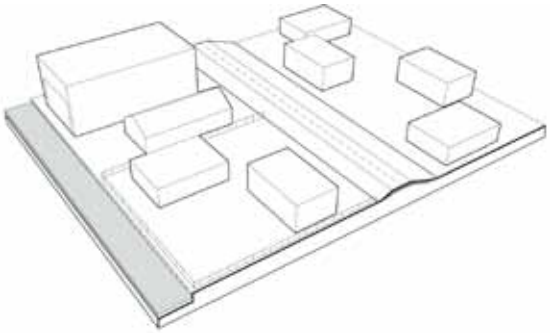

Rivierwaartse dijkverlegging

Op sommige plekken langs de rivier is de dijk rivierwaarts verlegd om het bestaande historische dijklint te sparen en de dijkversterking op een praktische manier mogelijk te maken. Zo blijft een deel van het dubbelzijdig bebouwde dijklint behouden. De tuinen van de voormalig buitendijks gelegen woningen grenzen nu aan de dijk in plaats van aan de rivier.

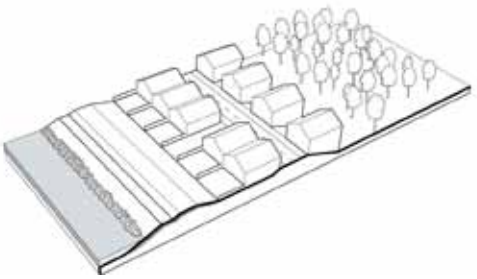

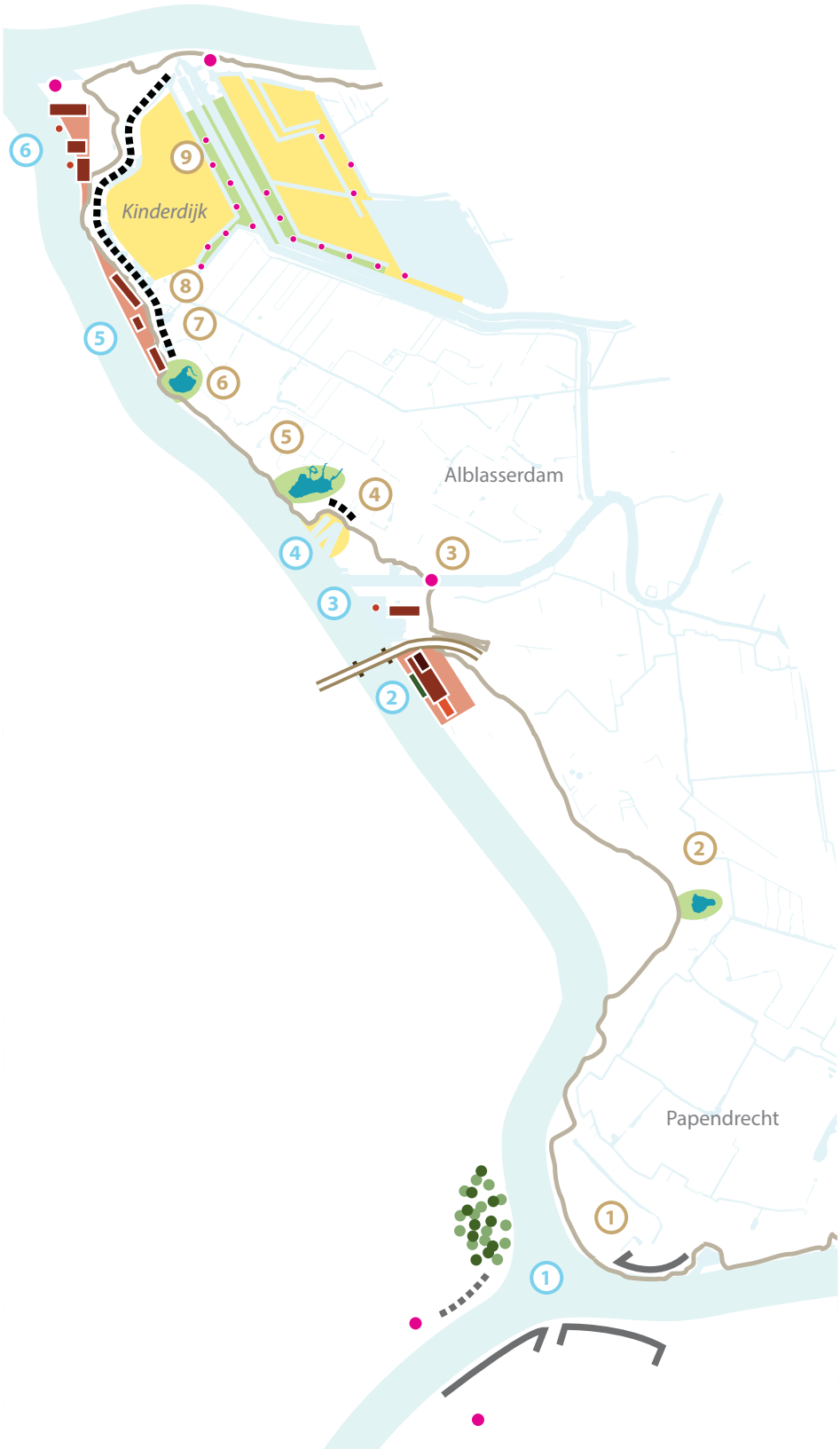
Kinderdijk
Alblasserdam
Papendrecht

2.4.7 Bijzondere plekken en kwaliteiten

Langs de oevers van De Noord zorgen de markante gebouwen van de maritieme industrie voor bijzondere accenten. Bij de stedendriehoek vormt het stadsgezicht op Papendrecht, Dordrecht en Zwijndrecht een bijzondere plek. Het oude bebouwingsfront op de Cortgene in Alblasserdam is zowel vanaf de dijk als vanaf de oever een bijzondere plek, dat geldt ook voor de incidenteel bebouwde dijk met open zicht over De Noord. Vanaf de dijk zijn de wielen goed zichtbaar; doordat de dijk hier rivierwaarts buigt ontvouwen zich vanaf de dijk mooie zichten over de rivier. Er zijn ook meer verborgen plekken die makkelijk te missen zijn, zoals de Rietveldvilla buitendijks, die vanaf de rivier gezien verscholen ligt tussen het groen en vanaf de dijk aan het zicht wordt ontnomen door het bedrijventerrein van IHC. Vanaf de dijk zijn er ten hoogte van Kinderdijk prachtige doorzichten, tussen de losstaande bebouwing door, richting de molens.

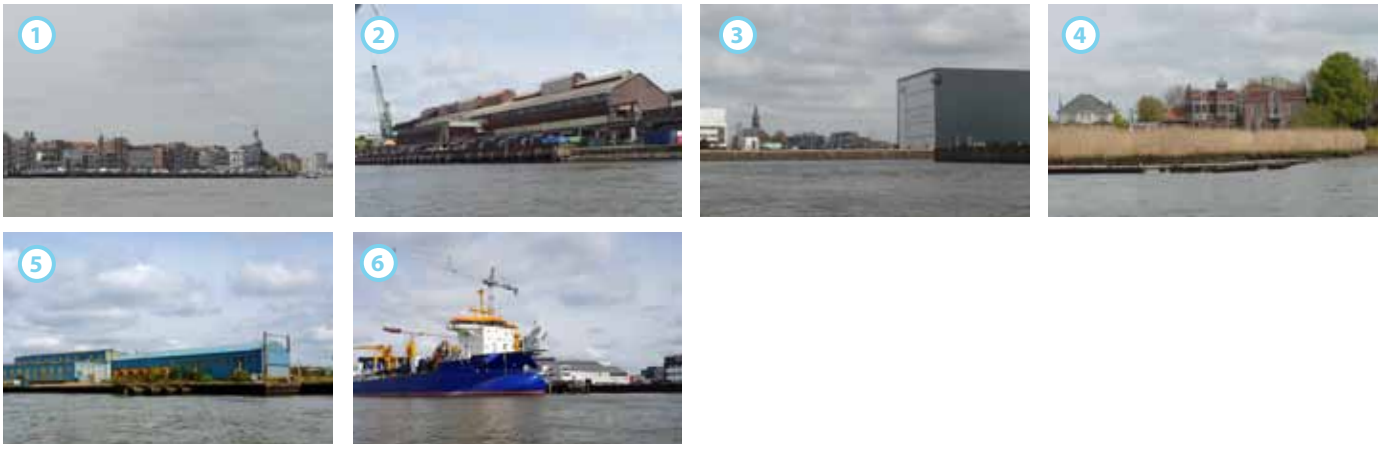

2.4.8 Verstoorde dijklintpatronen De Noord

Dicht dorps-/werklint met breed profiel(buitendijks)

Dit is een kenmerkend dijktype in Kinderdijk en Alblasserdam, waar van oudsher sprake was van een dicht (en relatief smal) dorps-/werklint met aan twee zijden van de dijk woonbebouwing. Aan de buitenzijde van de dijk lag deze woonbebouwing op de dijk, vòòr de (watergebonden) bedrijventerreinen. Deze woningen zijn bij voorgaande dijkversterkingen nagenoeg volledig verwijderd en vervangen door een verhoogd, meestal groen dijktalud (tuimeldijk). De ruimtelijke effecten hiervan zijn:

- Het dwarsprofiel tussen de binnendijkse en buitendijkse bebouwing is ruimer geworden en past niet altijd bij de kleinschaligheid van de resterende dijklintbebouwing.
- De open, groene tuimeldijk is een afwijkend element binnen het van oorsprong dichte dorpslint.
- De watergebonden bedrijvigheid, die aanvankelijk achter de woonbebouwing lag en vaak in ruimtelijk functioneel opzicht een 'achterkant' karakter heeft, bepaalt nu (op enige afstand) het aanzien vanaf de dijk. Ondanks dat de watergebonden bedrijven op zich bij uitstek passen binnen het karakteristieke dijklintpatroon, is de ruimtelijke kwaliteit van deze 'achterkanten aan de dijk' niet altijd optimaal.

Dicht/open dorps(werk)lint /wonen op afstand, buitendijks

Dit betreft dijklinten in Alblasserdam en Papendrecht, waar aan de buitenzijde de oorspronkelijke dijklintbebouwing is verwijderd, en ook aan de buitenzijde nieuwe woonbebouwing is teruggekomen. De (kleinschalige) dijkbebouwing aan de binnenzijde is meestal intact gebleven. De ruimtelijke effecten zijn als volgt:

- Het dwarsprofiel tussen de binnendijkse en buitendijkse bebouwing is ruimer geworden en past niet altijd bij de kleinschaligheid van de resterende dijklintbebouwing.
- De nieuwe (woon)bebouwing staat vaak op zichzelf en is ruimtelijk niet of nauwelijks als onderdeel van het dijklint gesitueerd en ontworpen. In enkele gevallen zijn er grootschalige appartementen teruggebouwd naast de kleinschalige oorspronkelijke dijkbebouwing. Deze blokken zijn vooral gericht op de oever en het uitzicht op de rivier, waardoor de achterkanten naar de dijk zijn gericht. In andere situaties zijn weliswaar de voorgevels naar de dijk gericht, maar staan zij op enige afstand van de dijk, als onderdeel van een bijna losstaand stedenbouwkundig plan. Met andere woorden, de nieuwbouw bepaalt wel het beeld aan de buitenzijde van de dijk, maar past veelal qua schaal, variatie en oriëntatie niet in het karakteristieke dijklintpatroon.
- Vaak is hier sprake van een tuimeldijk of een parallelweg. De inrichting en aansluiting op de dijkweg draagt zowel verkeerskundig als ruimtelijk niet altijd bij aan de kwaliteit van het dijklintprofiel.

Groene wegdijk met bedrijven tweezijdig

Dit dijktype komt voor tussen Alblasserdam en Papendrecht. Van oorsprong is dit een groene, onbebouwde wegdijk tussen de twee kernen, met aan weerszijden open ruimte. Inmiddels zijn aan beide zijden bedrijventerreinen ontwikkeld, die qua ontsluiting deels op de dijk zijn gericht en deels een eigen ontsluitingspatroon hebben. De inrichting is wisselend. Sommige gedeelten zijn ruimtelijk min of meer op de dijk georiënteerd, andere gedeelten niet en hebben hun achterkanten naar de dijk. De ruimtelijke effecten zijn:

- De oorspronkelijke kwaliteit van de dijk als hooggelegen, open en groene verbinding tussen de twee kernen is tenietgedaan.
- Door de wisselende oriëntatie van de bedrijventerreinen ten opzichte van de dijk is de dijk in plaats van een structurerend lint, feitelijk een afwijkend element tussen bedrijventerreinen geworden. Dit doet afbreuk aan de (recreatieve) belevingskwaliteit van de dijk
- Dit wordt versterkt door het feit dat dit dijkgedeelte als langzaam verkeersroute geen logische, aantrekkelijke verbinding heeft met de aansluitende dijklinten.

2.4.9 Verstoorde oeverpatronen langs De Noord

Bedrijfsoeverfront

Dit type komt met name voor bij Polder Nieuwland tussen Alblasserdam en Papendrecht, maar bijvoorbeeld ook bij een enkele locatie langs de Lek. Hier is sprake van een niet-watergebonden bedrijventerrein, dat tot zeer dicht op de rivieroever is gebouwd. De ruimtelijke effecten zijn:

- Er is geen functionele relatie tussen het bedrijventerrein, de aard, schaal en verschijningsvorm van de bedrijfsgebouwen enerzijds en de oever en rivier anderzijds. Het ontbreken van een verband tussen de functie en de locatie maakt dat het bedrijventerrein niet bijdraagt aan de karakteristiek en de ruimtelijke kwaliteit van het oeverpatroon. Dit ondanks dat de gebouwen als zodanig zorgvuldig zijn ontworpen.
- De opeenvolging van gebouwen heeft ruimtelijk een 'tussenschaal' die kleiner is dan de gemiddelde schaal van de maritieme bedrijven en groter dan de schaal van de gangbare dijklintbebouwing. Ook daarmee draagt het bedrijventerrein niet bij aan het karakteristieke bebouwingspatroon langs de oevers.
- De openbare ruimte op de oever tussen de rivier en de rooilijn van de bedrijven is smal, waardoor er weinig ruimte is om de oeverkwaliteit te versterken.

Maritiem rivierfront, buiten gebruik

Dit is een eenmalig voorkomend type bij Alblasserdam. Visueel zeer karakteristiek, maar functioneel buiten gebruik. Het ruimtelijke effect is:

- Het ontbreken van het functionele gebruik maakt het op zich zeer karakteristieke complex tot een lege en verlaten oever, wat afbreuk doet aan de karakteristiek.

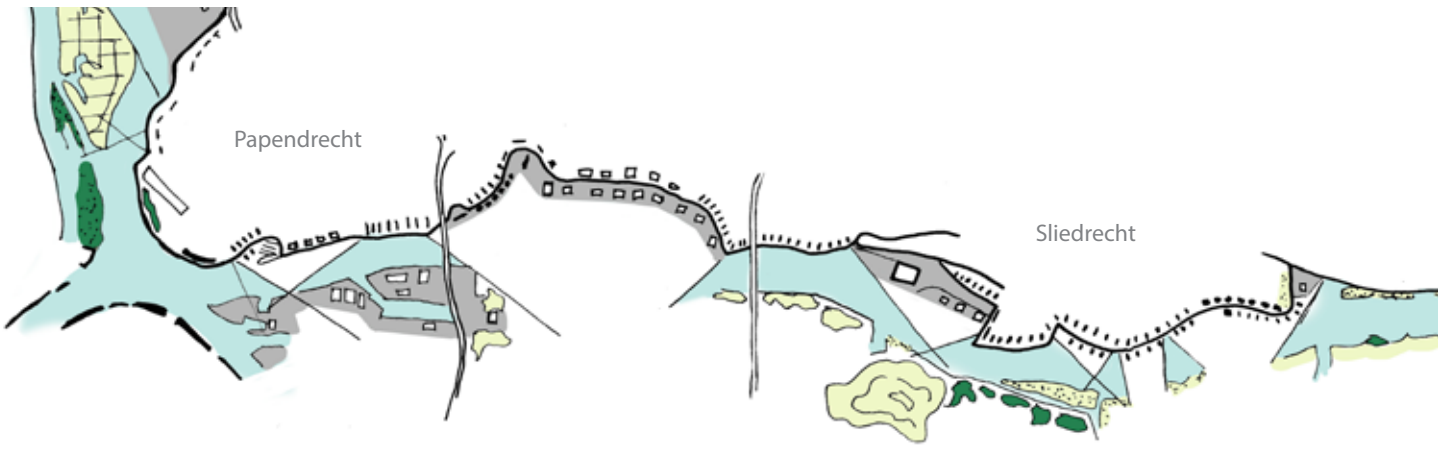
Papendrecht
Sliedrecht

2.5 Beschrijving dijken en oevers langs de Beneden- en Boven-Merwede

(Papendrecht – Gorinchem)

De karakteristiek van de Beneden-Merwede is eerder in samenhang met de karakteristiek van de rivier De Noord behandeld. De oeverpatronen, kenmerkende dwarsprofielen, bijzondere en verstoorde plekken van de Merwede worden hieronder wel voor de hele rivier beschreven.

2.5.1 Karakteristiek dijken langs de Boven-Merwede

De dijken langs de Beneden- en Boven-Merwede hebben een overeenkomstige verschijningsvorm, maar verschillen tegeijkertijd ook van elkaar. De overeenkomsten zijn terug te voeren op dezelfde oorsprong; het agrarisch gebied langs de rivieren dat vanaf halverwege de vorige eeuw sterk is geïndustrialiseerd. Langs beide Merwedes is sprake van een grote menging van wonen, werken, industrie en, in het enkele, kleine dorpscentrumlint, voorzieningen.

De verschillen zijn echter ook duidelijk. Langs de Boven-Merwede is het van oorsprong agrarisch karakter nog meer aanwezig dan verder benedenstrooms. De lintbebouwing is minder dicht geschakeld dan langs de Beneden-Merwede, en ligt vaak gevarieerd op, in en aan de dijk, danwel geheel (onder)aan de dijk. Hierdoor hebben de dorpslinten meestal een groen, open karakter. Net als langs de Beneden-Merwede hebben de watergebonden bedrijven een grootschalig karakter en liggen zij aan de buitenzijde op de dijk. Dit heeft geleid tot ruimtelijke karakterverschillen tussen de binnenzijde en de buitenzijde van de dijk en een voor dit gebied kenmerkend, asymmetrisch beeld: buitendijks (hoog) op de dijk de stenige, grootschalige bedrijventerreinen en binnendijks (laag) aan de dijk de groene en kleinschalige dorpslinten.

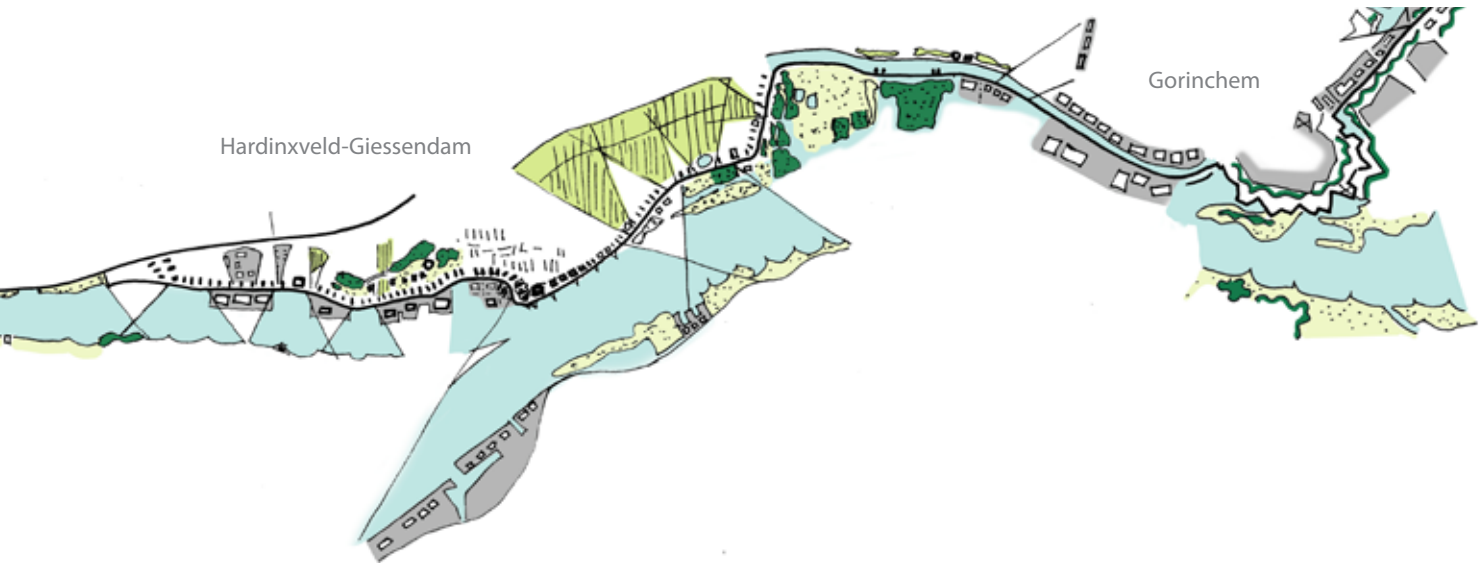

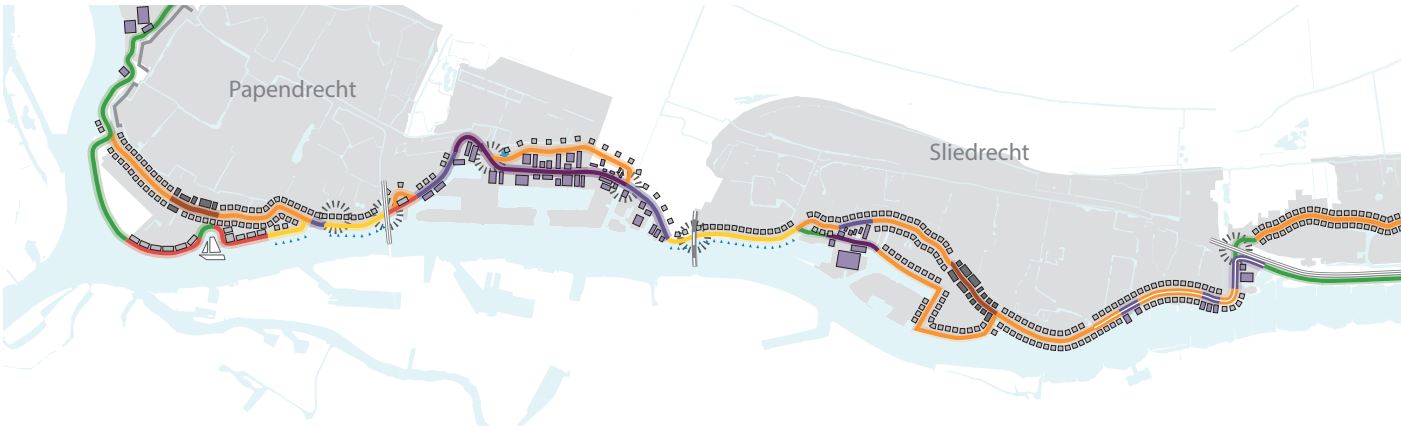

2.5.2 Dijklintpatronen langs de Boven-Merwede

Het dorpslint als zodanig vertoont een vergelijkbare opbouw als de dorpslinten langs de Beneden-Merwede: van open en groene dorpsbebouwing aan de uiteinden, via dorps-/werklinten naar dichtere bebouwing en centrumfuncties in de kern van het lint, echter dit alles in eenmeer open 'setting' dan aan de westzijde van de A5H. Kenmerkend is ook hier de regelmatige aanwezigheid van rivierdijkfronten met uitzicht op de rivier, afgewisseld door de watergebonden bedrijven.

Waar bedrijventerreinen ontbreken, is vaak sprake van open rivierdijkfronten of groene dorpslinten met ruime panorama's over de rivier. Minder dan in het westelijk deel is er in het karakteristieke dijklintpatroon een eenduidige volgorde: de open dorps-/(werk)linten, de groene dorps(werk) linten en de open rivierdijkfronten volgen elkaar ogenschijnlijk 'willekeurig' op.

Een specifiek en karakteristiek kenmerk op dit dijktraject is de groene, onbebouwde wegdijk tussen Boven-Hardinxveld en Gorinchem, met aan de ene zijde de getijdennatuur van de Dordtse Avelingen en aan de andere zijde het Kanaal van Steenenhoek. Dit dijktraject 'eindigt' in de historische vestingdijk van Gorinchem.

Kenmerken:

- Woonbebouwing en voorzieningen op, in en aan de dijk.
- Bedrijven(terreinen) buitendijks op de dijk.
- Overwegend open, kleinschalige, gevarieerde lintbebouwing, wisselend tweezijdig /eenzijdig (open rivierdijkfront).
- Vaak een asymmetrisch profiel van weg/dijk/bebouwing: groen karakter binnendijks, open of stenig karakter buitendijks.
- Menging van wonen en werken wisselend in gehele lintpatroon; menging van klein- en grootschaligheid.
- Incidenteel dicht centrumlint.
- Menging van open en groene dorpslinten wisselend in gehele lintpatroon.
- Karakteristieke groene wegdijk/werklint met water aan beide zijden.
- Vestingdijk/stad.

Karakteristiek dijklintpatroon/sequentie:
Open rivierdijkfront – open dorps-/werklint – open rivierdijkfront – groen dorps-/(werk)lint – centrum(werk)lint – open rivierdijkfront – groen dorps-/(werk) lint – open dorps-/(werk)lint –groene wegdijk –werklint/groen talud – vestingdijk.

Een vast kenmerk is de geleidelijke overgang van open bebouwing aan de uiteinden naar dichtere bebouwing in de kern van het dijklint, maar daarbinnen is er geen volledig vaste volgorde in de dijktypen.

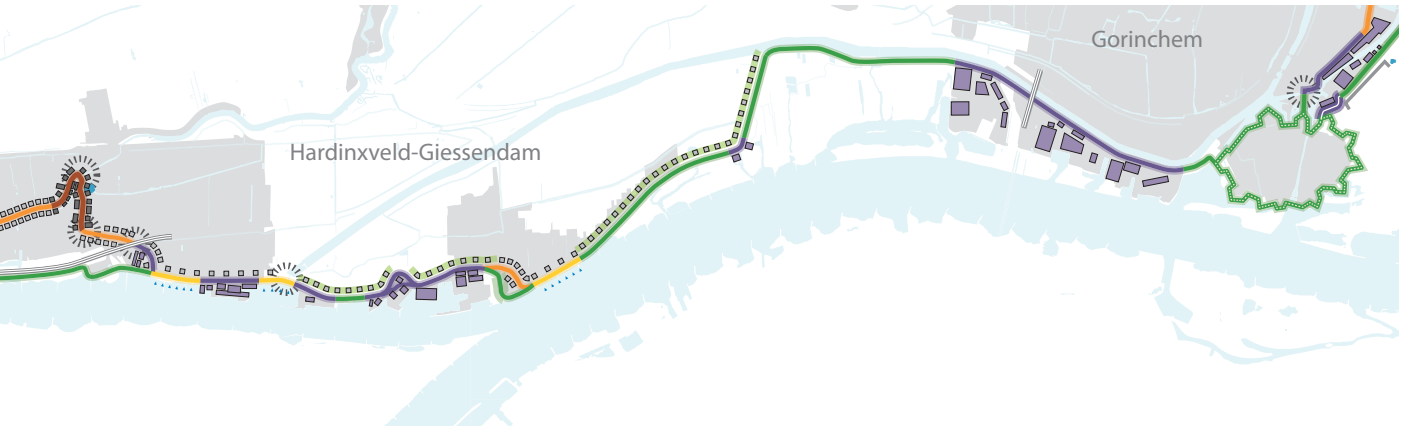
Gorinchem
Hardinxveld-Giessendam

PORTMANN

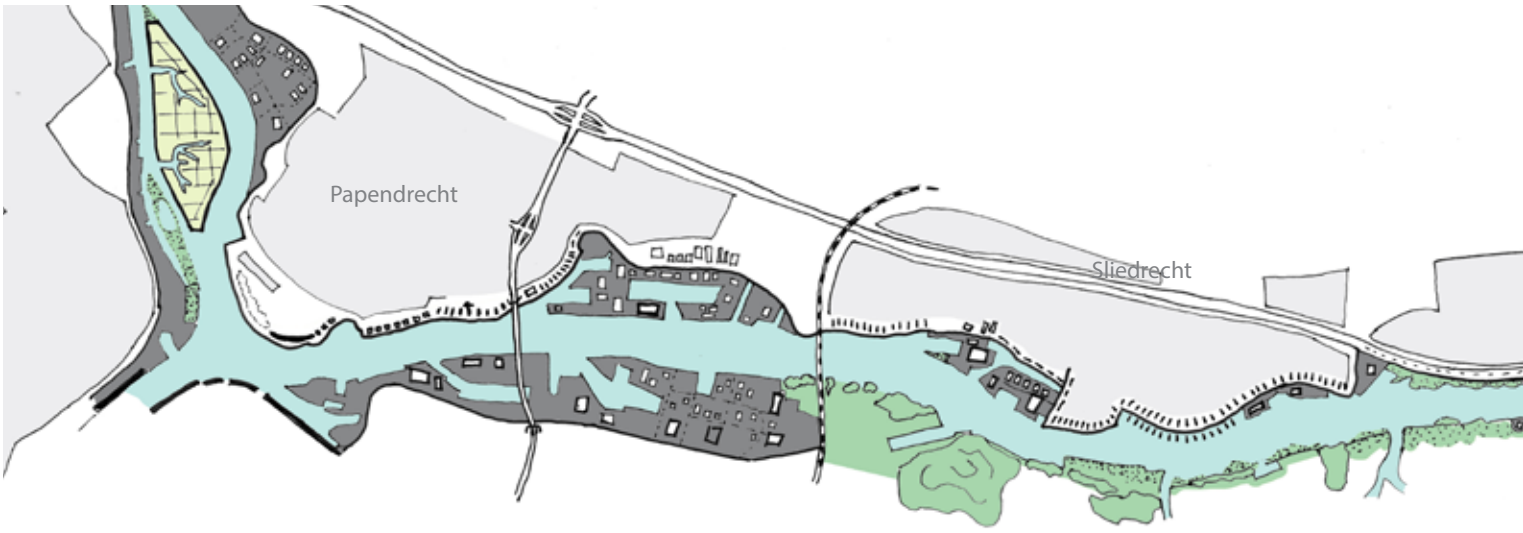

2.5.3 Karakteristiek rivier Merwede

De zuidzijde van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden vormt de oever van de Beneden- en Boven-Merwede. Een brede rivier die (van west naar oost) begint met een stedelijk karakter aan beide oevers en vervolgens aan de noordoever overgaat in een afwisselend industrieel, dorps of natuurlijk karakter, terwijl de zuidoever overgaat in een overwegend natuurlijk karakter (de Biesbosch).

De noordoever vormt een van de weinige rivieroevers in Nederland die over een zeer grote lengte (ca. 18 km) een zeer gevarieerd maritiem-industrieel karakter bezit, afgewisseld met stedelijke bebouwing, dorpsbebouwing en natuur. Aantrekkelijk daarbij is dat de bedrijfsactiviteiten, in tegensteling tot veel andere bedrijvigheid, vanaf het water zeer goed zichtbaar zijn in de vorm van kades, havens, schepen, kranen, opslagvoorzieningen, materialen en loodsen. Deze aaneenschakeling vormt een robuust, levendig en karakteristiek beeld met een hoge belevingswaarde. Opvallend is overigens dat het beeld van de watergebonden bedrijventerreinen vanaf het water aanmerkelijk levendiger en aantrekkelijker is dan vanaf de dijk. Karakteristiek zijn hier ook de de stadsoeverfronten van Papendrecht, de oevers met getijdenatuur en de dorpsoeverlinten van Sliedrecht, waarbij achtertuinen en erven direct aan de rivier liggen.

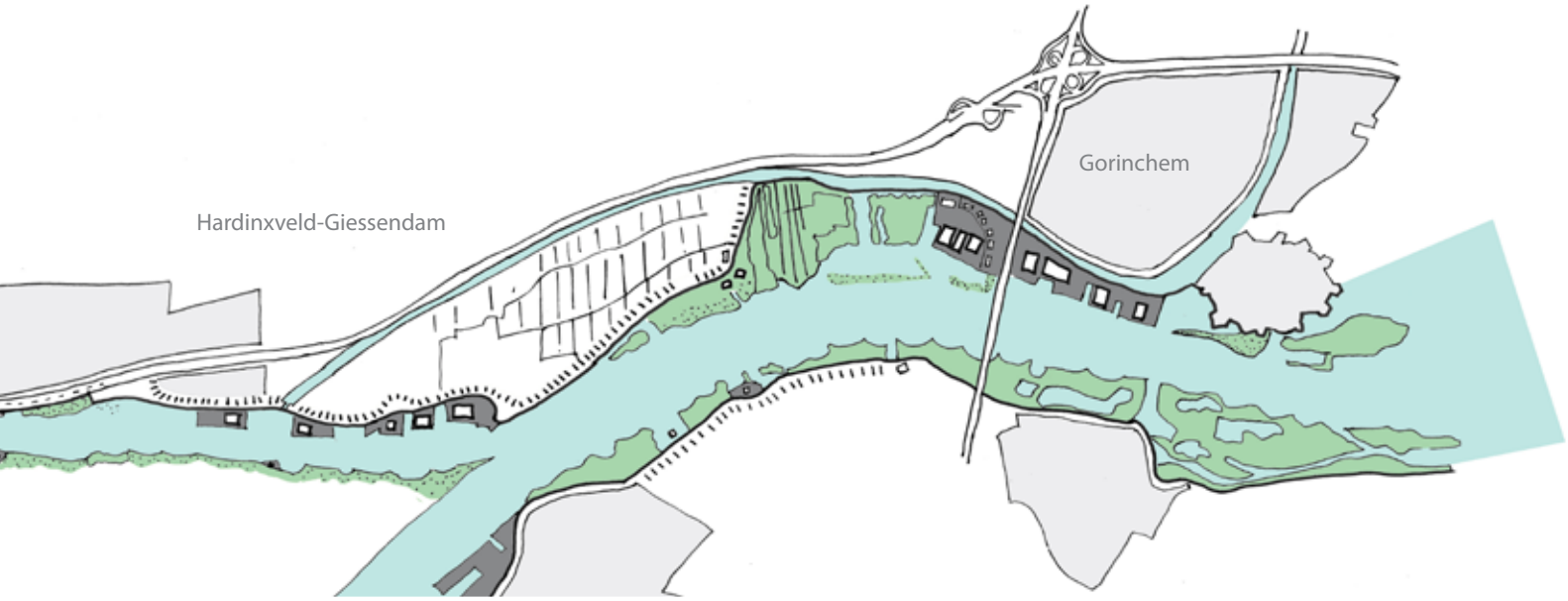
Gorinchem
Hardinxveld-Giessendam

2.5.4 Oeverpatronen Merwede

Op het drierivierenpunt bij Papendrecht valt het historisch dijklint niet samen met de primaire waterkering. De hoge, relatief groene oever heeft een stedelijk karakter, met een hooggelegen recreatiegebied en het Merwehoofd met een gevarieerd, dicht stadsoeverfront. Dit stedelijk front zet zich, onderbroken door de jachthaven, door tot het punt waar de historische dijk (Kerkbuurt) de oever raakt. Dit stadsoeverfront heeft een opener en eentoniger karakter dan het Merwehoofd. Beide stadsoeverfronten hebben een openbaar karakter aan de waterkant. De overgang van het stadsoeverfront naar het (historische) rivierdijkfront wordt gemarkeerd door de eerste scheepswerf (maritiem rivierfront) op dit traject.

Het rivierdijkfront van Kerkbuurt heeft overwegend een groene dijkoever, maar – vrij bijzonder – op een gedeelte een kademuur met bomen op de dijk.

Ter hoogte van de brug heeft de dijkoever een groen karakter, gevolgd door een solitair stadsoeverfront tussen de waterkering en de historische dijk. Deze zet zich door langs de Kooihaven, die als oever een kleinschalig maritiem waterfront heeft. Langs de Beneden-Merwede strekt zich vervolgens over grote lengte een grootschalig maritiem rivierfront uit, afgewisseld met semi-maritieme fronten.

Bij Baanhoek, mede gekenmerkt door de spoorbrug, raakt de historische dijk weer aan de oever, in de vorm van een dicht rivierdijkfront,

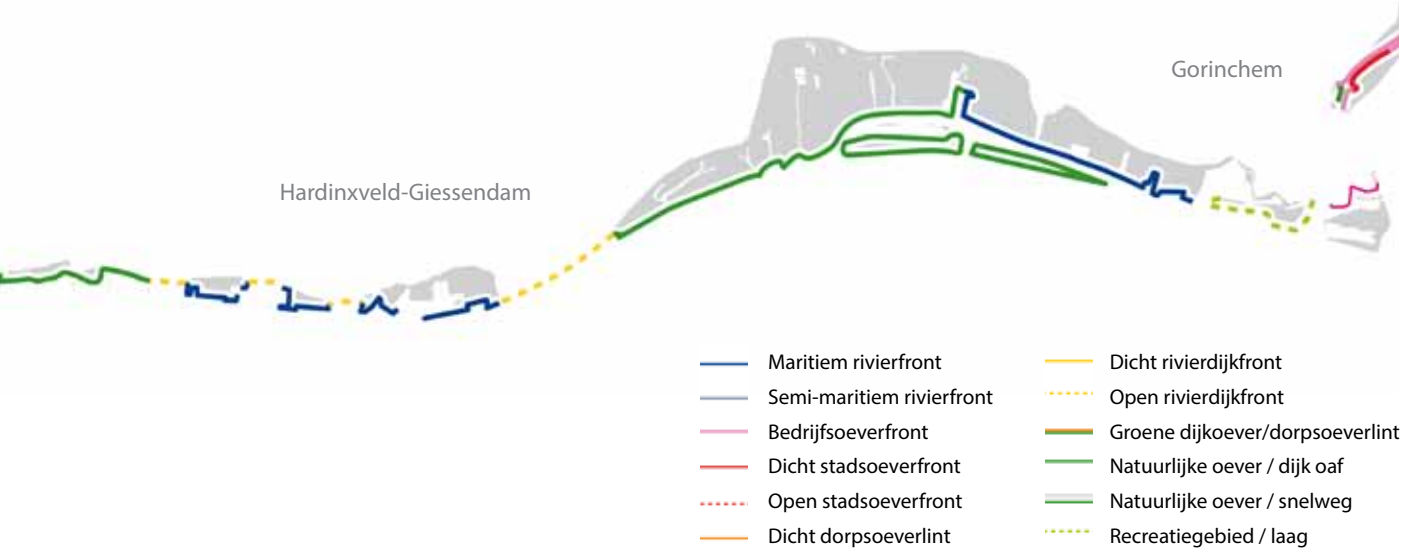

gevolgd door een groene dijkoever met direct daarachter een dorpsoeverlint. De Kooihaven markeert de overgang naar weer een maritiem rivierfront en het dichtbeplante dorpsoeverfront van de Adriaan Volkersingel in Sliedrecht. Dit front wordt gevolgd door een tamelijk uniek stukje oever, namelijk het dichte en kleinschalig gevarieerde dorpsoeverlint van de Rivierdijk, waarbij achtertuinen direct aan de rivier grenzen. Het dorpsoeverlint wordt vervolgens afgewisseld met een aantal (semi-)maritieme rivierfronten.

De noordoever van de Beneden-Merwede heeft vooral een bebouwd karakter: van stedelijk en dorps tot industrieel. Ten oosten van Sliedrecht ligt echter over enkele kilometers een groene, natuurlijke oever, bestaande uit grienden en rietgorzen, met direct daarachter de autosnelweg A15. Het is de enige plek waar de A15 de rivier raakt. Na de groene oever van de A15 is ter hoogte van Hardinxveld en Boven-Hardinxveld over grote lengte sprake van een afwisseling van open rivierdijkfronten en maritieme rivierfronten. Globaal 'begint' hier ook de Boven-Merwede. Deze fronten gaan weer over in de natuurlijke groene oevers van het natuurgebied de Dordtse Avelingen. Aan weerszijden van de brug/A27 is weer sprake van een zone met maritieme rivierfronten. Na de Vluchthaven eindigt dit traject in de groene recreatieoevers bij Gorinchem, met de vestingstad op de achtergrond.

2.5.5 Dijk- en oeverelementen Merwede

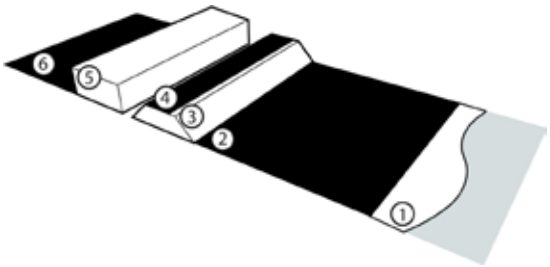

1 Oevers

Stortstenen

Grienden/rietkragen

Kademuur

2 Buitendijkse gebieden

Woningen

Rietlanden

Rivier nevengeul

Lommerijke beplanting

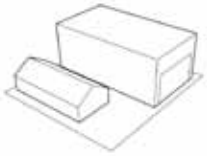
Industrieel watergebonden

Bedrijventerrein

Bebouwing vrijstaand

Vestingwerken

3 Dijklichaam

Integraal verhoogd

Tuimelkade

Talud met pad

Kademuur

Rivierwaartse dijk

Langs de Merwede zijn over lange trajecten dijken te vinden die via een talud met stortstenen direct overgaan in de rivier. Daarnaast zijn er ook veel watergebonden bedrijventerreinen te vinden met harde kades, alswel zachte oevers met rietbeplanting. De sequentie aan wisselende oevers is zeer karakteristiek voor de Merwede.

Buitendijks springen de riviergebonden bedrijventerreinen, zowel vanaf de rivier als vanaf de dijk meteen in het oog. Ze dragen sterk bij aan het karakter van de Merwede als werkrivier. Daarnaast zijn er veel natuurlijk ingerichte buitendijkse gebieden, met daarin incidentele buitendijkse bebouwing. Langs de rivierdijk bij Sliedrecht is er nog buitendijkse bebouwing te vinden. Ook langs de Merwede zien we niet watergebonden bedrijventerreinen, die een minder sterke relatie met de rivier hebben. Bij Gorinchem is het buitendijks gebied in gebruik als jachthaven en recreatieterrein.

Langs de Merwede is er op sommige plekken gekozen voor versterken middels een tuimelkade. Kenmerkend voor de Merwede zijn ook de constructieve dijkversterkingen, bijvoorbeeld in de vorm van een kademuur bij Baanhoek en in de vorm van een kistdam bij de Sliedrechtse Rivierdijk. Ook zien we op veel plekken een rivierwaartse dijkverlegging. In het Oostelijk deel van de Merwede, waar de bebouwing meer afstand heeft tot de dijk, heeft dijkversterking plaatsgevonden waarbij de dijken zijn versterkt met een aanplemping.

4 Bekleding dijkkruin

Verhard

Weg

Pad

5 Dijkbebouwing

Appartementen

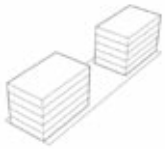
Stedelijk front

Rij op de dijk

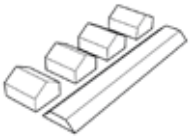
Rij aan de dijk

Dorp op de dijk

Dubbelzijdig bebouwde dijk

Gemengde incidentele bebouwing

6 Binnendijks gebied

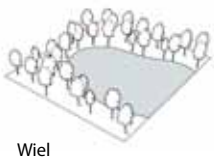
Wiel

Woonwijk

Bedrijventerrein

Polder

Industrieel

Bomenrij

Doordat het dijktrace langs de Merwede vaak is verlegd loopt de dijk niet altijd meer samen met de doorgaande weg. Bij Papendrecht ligt de weg achter de bebouwing langs en ligt er een verharde promenade of een fiets- en voetpad langs het water.

Langs de Merwede is een grote variëteit aan dijkbebouwing te vinden. Langs de westzijde van de Merwede staat bebouwing (bestaande uit dorpsfronten, stedelijke fronten en vrijstaande lintbebouwing) op de dijk. Meer naar het oosten staat de linten met vrijstaande bebouwing vooral aan de dijk. Er zijn nog veel voormalige dijklinten met dubbelzijdige bebouwing in tact, de enige plek waar het dubbelzijdig bebouwde dijklint nog samenvalt met de waterkering is de Sliedrechtse Rivierdijk en de Kerkbuurt in Papendrecht .

In de polder achter de dijken zijn in het westen langs de Merwede vooral veel woonwijken te vinden. Langs de oostzijde van de Merwede is de polder minder dicht bebouwd en zijn er tussen de woonkernen door weidse zichten over de polder, wielen of binnendijkse bedrijventerreinen.

2.5.6 Kenmerkende dwarsprofielen Merwede

Enkelzijdig bebouwde dijk

Net als langs De Noord zijn er lange stukken dijk te vinden die richting de rivier een open zicht hebben, terwijl ze aan de binnenzijde vrijstaande rijbebouwing hebben. Ook hier is de dijk vaak versterkt met een tuimelkade, met daaroverheen een wandelpad.

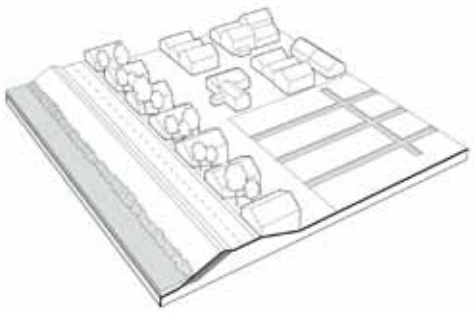

Stedelijke fronten

Vooral bij de stadsdriehoek vinden we plekken waar met grootschalige appartementengebouwen een stedelijk front aan het water is gecreëerd. Hier grenst de openbare ruimte rondom de bebouwing direct aan het water en loopt de doorgaande weg achter de bebouwing langs.

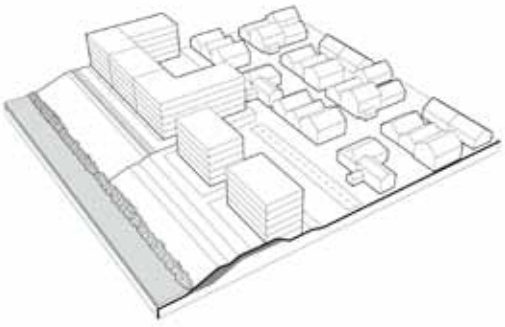

Dubbelzijdig bebouwde dijk

Langs de Merwede zijn nog lange stukken dubbelzijdig bebouwd dijklint te vinden. De Rivierdijk is een van de weinige stukken met historische dubbelzijdige bebouwing die nog dienst doet als dijk. Op veel plekken heeft de historische dijkbebouwing al plaats moeten maken voor nieuwbouw.

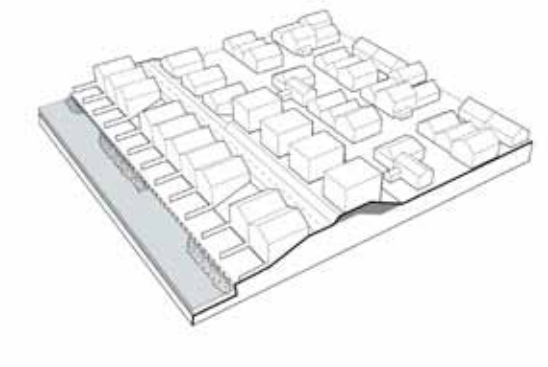

Natuurlijke uiterwaarden

Langs de Boven-Merwede zijn brede stukken buitendijks gebied te vinden die begroeid zijn met riet en vegetatie. Ze zijn onderdeel van Natura- 2000-gebieden en lopen bij hoogwater onder. Bij een eerdere dijkversterking is er een getrapt talud aangelegd waar een buitendijks fietspad overheen loopt.

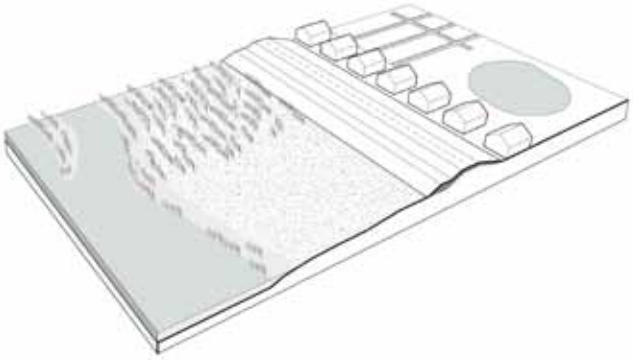

Dorpsfront aan de dijk

Net als langs De Noord liggen langs de Merwede dorpsfronten aan de dijkkruin. De oeverzone is hier veel smaller en bestaat uit een smalle strook riet. De dijkversterking heeft ook hier als tuimelkade plaatsgevonden.

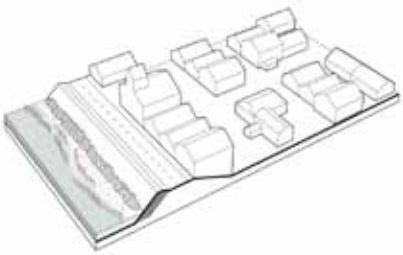

Bebouwing aan een kade

Aan een deel van de Merwede is de dijk vervange door een rechte kade. De damwandconstructie is zo ontworpen dat er langs de kade bomen passen De oorspronkelijke dijkweg is omgevormd tot kade.

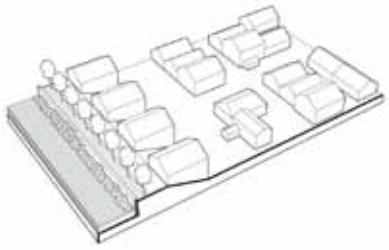

Industriële loodsen naast lintbebouwing

Langs de Merwede vinden we buitendijkse loodsen, afgewisseld met kleinschalige lintbebouwing langs het buiten- of binnentalud van de dijk. In de oksel tussen het buitendijks gebied met harde kade en de dijk is het contrast tussen deze twee goed zichtbaar.

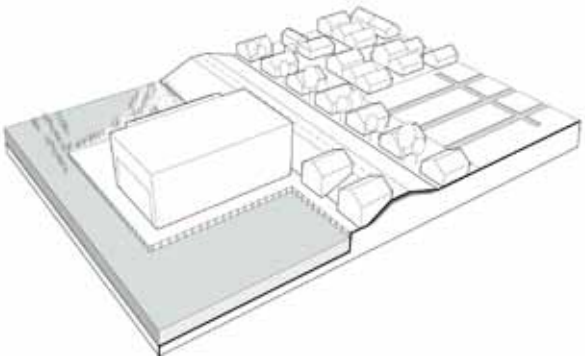

Rivierwaarts verplaatste dijk

Net als langs De Noord zien we langs de Merwede stukken waar de oorspronkelijke dijk rivierwaarts is verlegd vanwege praktische redenen en om het historisch dijklint te sparen. Bij Baanhoek zijn er veel discussies geweest over het al dan niet publiek toegankelijk maken van de nieuwe dijk.

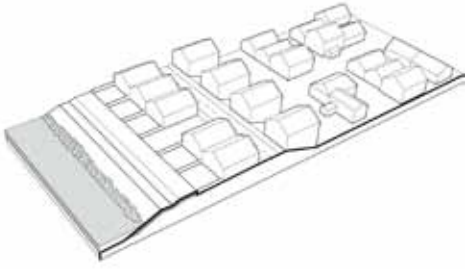

Deltadijk met bomenlaan

Het verhoogd gelegen, voormalige buitendijkse gebied kan gezien worden als sterke deltadijk. Doordat de waterkering op hoogte is, zijn bomen langs de oever mogelijk zonder dat dit de waterveiligheid bedreigt. Dit levert een zeer uniek beeld op van een bomenlaan met villa's langs de rivier.

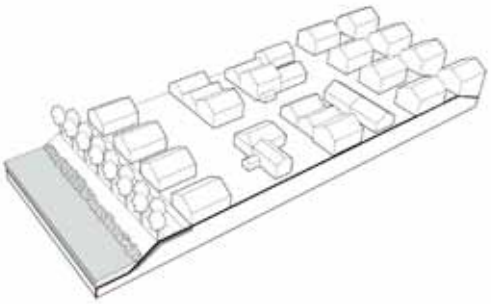

Vestingwallen

Bij Gorinchem vormen de vestingwallen meteen de dijk. Buitendijks is er een jachthaven en een brede vooroever waar veel ruimte is voor recreatie. De cultuurhistorische waarde van deze multifunctionele dijk maakt eventuele dijkversterking tot een maatwerkopgave.

Dijk- en oeverelementen

Net als langs De Noord zijn er langs de Merwede industriële bedrijfspanden te vinden die aan de dijkzijde dicht op de bebouwing van het binnentalud staan. Anders dan langs De Noord ligt de bebouwing hier meer in dan aan de dijk.

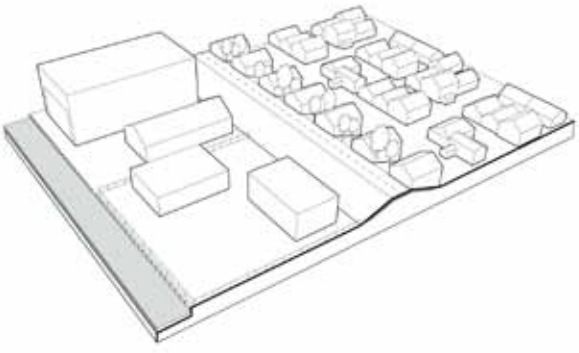

1

2

3

4

5

6

7

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

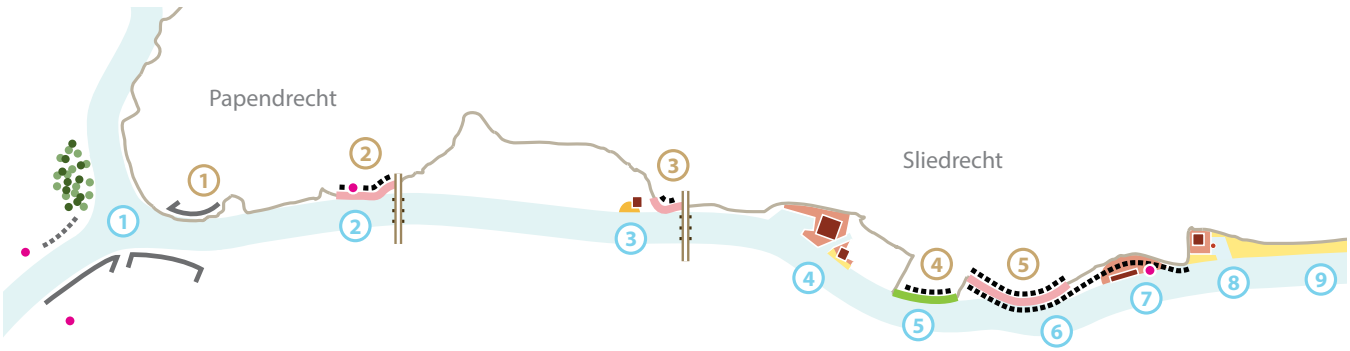
Papendrecht
Sliedrecht
1
2
3
4
5
6
7
8
9

2.5.7 Bijzondere plekken en kwaliteiten

Vanaf de Merwede worden de meest indrukwekkende plekken gevormd door de grote contrasten van de naast elkaar gelegen, grootschalige watergebonden bedrijfsloodsen, met de rietlanden en kleinschalige bebouwingslinten. Ook op de dijk is de schaal van deze loodsen op sommige plekken goed voelbaar, bijvoorbeeld in Hardinxveld waar de loodsen dicht op de weg staan. Vanaf de dijk heeft men hier zicht op de rivier met haar vrachtschepen.

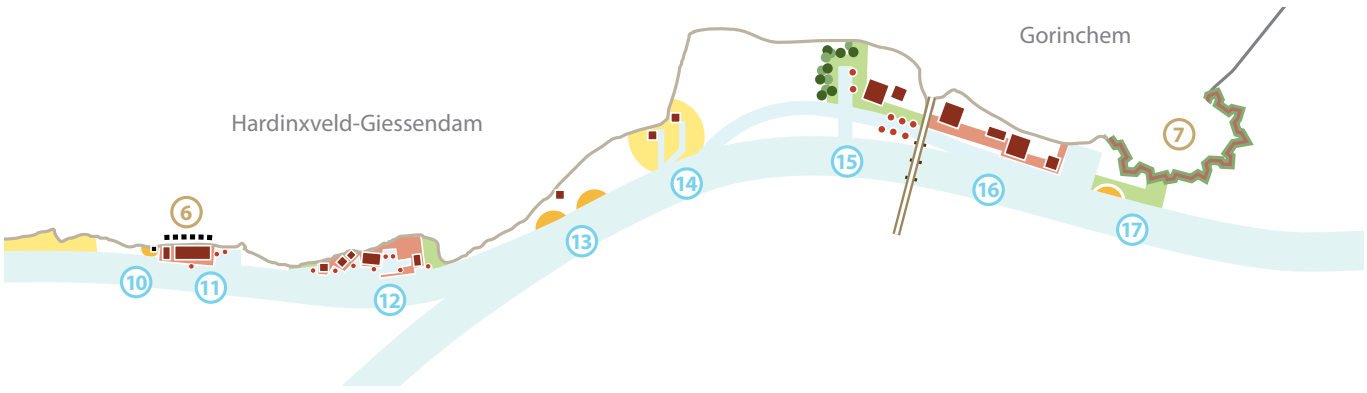

2.5.8 Verstoorde dijklintpatronen langs de Merwede

Dicht dorps-/werk(oever)lint met breed profiel (binnendijks)

Dit type komt voor in Papendrecht en Sliedrecht, waar de voorgaande dijkversterking binnendijks, aan polderzijde, heeft plaatsgevonden. Aan de buitenzijde is het oorspronkelijke karakter van het dijkoeverlint nog intact; een dichte menging van woonbebouwing direct aan de rivieroever of in combinatie met watergebonden bedrijvigheid. Aan de binnenzijde is op de hoogte van dijk nieuwe woonbebouwing gerealiseerd. De ruimtelijke effecten zijn:

- Het dwarsprofiel tussen de binnendijkse en buitendijkse bebouwing is ruimer geworden en past niet altijd bij de kleinschaligheid en variatie van de resterende dijklintbebouwing.
- De nieuwe woonbebouwing past qua situering, schaal, oriëntatie en architectuur niet altijd optimaal in het karakteristieke dijklintpatroon, waar kleinschaligheid en variatie bepalend zijn. Soms past de bebouwing wel qua schaal en situering, maar is sprake van eentonige herhaling in de architectuur.
- Plaatselijk (Papendrecht, Visschersbuurt) wordt de nieuwe dijklintbebouwing afgewisseld met open groene ruimten. Deze hebben geen duidelijke gebruikswaarde en passen niet goed in de karakteristiek van een dicht dorpslint.

Groene wegdijk/werklint met wonen op afstand (binnendijks)

Dit dijktype bepaalt het beeld aan de noordwestzijde van Papendrecht (Noordhoek, Westeind) en aan de oostzijde van Sliedrecht. Hier is het oorspronkelijke dorpslint in het verleden vrij rigoureus verwijderd. Doordat achter de dijk op vrij grote schaal nieuwe woonbebouwing is gerealiseerd, ligt nu een vrij groene wegdijk binnen de dorpskern. Een deel van de dijk heeft buitendijks nog wel watergebonden bedrijvigheid, een andere deel heeft buitendijkse lintbebouwing direct aan de oever van de rivier. De ruimtelijke effecten zijn:

- De openheid van een groene wegdijk binnen een dorpskern past niet goed bij het besloten en bebouwde karakter van een dijklint in de dorpskern.
- De openheid levert nauwelijks andere kwaliteit op. De dijk is groen, maar heeft nauwelijks aanvullende gebruiksfuncties.
- De binnendijkse woonbebouwing is meestal als zelfstandig stedebouwkundig plan ontwikkeld, zonder veel relatie met de dijk of het zicht vanaf de dijk. De woonbebouwing draagt daardoor nauwelijks of hooguit in beperkte mate bij aan de belevingswaarde of karakteristiek van(af) de dijk.
- Ook hier ligt de watergebonden bedrijvigheid op enige afstand, met soms een achterkant karakter, waardoor de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van de dijk beperkt is.

2.5.9 Verstoorde overpatronen langs de Merwede

Semi-maritiem rivierfront

Dit type komt onder andere voor in Papendrecht en Sliedrecht, maar ook langs de Lek en de Linge. Het betreft buitendijkse bedrijventerreinen die deels watergebonden zijn en deels bedrijven herbergen die geen relatie met het water hebben.

De ruimtelijke effecten zijn:

- Zowel functioneel als visueel leveren de niet-watergebonden bedrijven geen bijdrage aan het karakteristieke oeverpatroon, soms doen ze er afbreuk aan.
- Soms is ook sprake van kantoorgebouwen of parkeergarages die weliswaar onderdeel zijn van de watergebonden bedrijven, maar door hun ligging direct aan de oever en/of hun architectuur geen positieve bijdrage leveren aan de karakteristiek en kwaliteit van de oevers.

Fort Everdingen
Diefdijk
Leerdam
Meerdijk
Asperen
Lingedijk
Heukelum
Nieuwe Zuiderlingedijk
Zuiderlingedijk
Gorinchem

2.6 Beschrijving dijken en oevers langs de Diefdijk en de Lingedijken (Fort Everdingen – Leerdam, Leerdam – Gorinchem)

2.6.1 Karakteristiek van de Diefdijk (Fort Everdingen – Leerdam)

De Diefdijk heeft als onderdeel van de dijkring en de primaire waterkering een volledig eigen karakter. Grootste verschil met de andere dijken is dat de Diefdijk een binnendijk is, die niet grenst aan een rivier; het is een hoge, smalle dijk met aan beide zijden polderlandschap. Het karakter van de Diefdijk is daarmee uniek binnen de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie heeft de Diefdijklinie bovendien een grote cultuurhistorische waarde.

Het noordelijk deel van de linie wordt nog altijd bepaald door de waterlinie en heeft vooral een open, agrarisch karakter, met weinig bebouwing aan de dijk. Verder naar het zuiden wordt deze openheid veelvuldig afgewisseld met bospercelen. Kenmerkend is verder dat de Diefdijk heel eenduidig is: over de gehele lengte is sprake van een agrarisch dijklint, dat op enkele plaatsen wordt afgewisseld door wielen. Het agrarisch gebruik is tweezijdig, echter het overgrote deel van de agrarische bedrijven ligt aan de westzijde van Diefdijk.

De Diefdijk is recent over een flinke lengte versterkt, waarbij rekening is gehouden met de cultuurhistorische waarde van deze dijk en de omgeving. Op verschillende plekken langs de dijk zijn militaire elementen uit de aanvangsperiode van de Nieuwe Hollandse Waterlinie hersteld en toegankelijk gemaakt voor het publiek.

2.6.2 Karakteristiek van de Lingedijken (Leerdam/Asperen – Gorinchem)

Langs en nabij de Linge is sprake van slechts één primaire waterkering. Maar tegelijkertijd liggen er twee ruimtelijk vergelijkbare dijken aan weerszijden van de Linge en is op een deel van het traject zelfs sprake van drie parallelle dijken. Deze historische 'drieslag' is te beschouwen als een karakteristiek en uniek gegeven. Doordat de Linge een smallle rivier is, hebben beide Lingedijken ruimtelijk een sterke relatie met elkaar. De Nieuwe Zuiderlingedijk maakt deel uit van de primaire waterkering en ligt niet aan de Linge. Deze binnendijk kent een eigen karakter dat wordt gekenmerkt door de bospercelen die onafgebroken, tweezijdig langs de dijk lopen.

Het karakter van de Lingedijken is bepaald door het agrarisch gebruik van het aangrenzende rivierenlandschap, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de stedelijke ontwikkeling van Gorinchem en Leerdam en de kenmerkende 'oeverwal-dorpen' langs de Linge. Deze diversiteit aan bepalende factoren heeft tot zeer afwisselende dijklintpatronen geleid: stedelijk, dorps, groen en agrarisch.

Centrumlint
Stadslint
Dorpslint
Drops/werklint
Bedrijvenlint
Rivierdijkfront
Vestingdijk
Agrarisch dijklint
Groene dijk
Open lint
Dicht lint
Groen lint
Breed profiel
Oeverlint
Woningen op afstand
Fort Everdingen
Diefdijk
Leerdam
Meerdijk
Asperen
Lingedijk
Heukelum
Nieuwe Zuiderlingedijk
Zuiderlingedijk
Gorinchem

2.6.3 Dijklintpatroon langs de Diefdijk (Fort Everdingen – Leerdam)

De Diefdijk bestaat uit een lang, recht agrarisch dijklint, dat op drie plekken wordt onderbroken door een Wiel. Daarnaast wordt de dijk gekruist door de rijksweg A2 en de spoorlijn Gorinchem-Tiel.

Kenmerken:
- Hoge, smalle binnendijk, tweezijdig agrarisch gebruik.
- Agrarische lintbebouwing overwegend aan westzijde, aan de dijk.
- Overwegend groen karakter.
- Wielen.
- Naast openheid veelvuldig bospercelen aan weerskanten.

Karakteristiek dijklintpatroon/sequentie:
(Vestingdijk) – groene wegdijk – agrarisch dijklint – groene wegdijk/wiel – agrarisch dijklint.

2.6.4 Dijklintpatronen langs de Lingedijken (Leerdam/Asperen – Gorinchem)

De primaire waterkering (Meerdijk – Nieuwe Zuiderlingedijk – Zuiderlingedijk – Gorinchem) heeft van oost naar west opeenvolgend een eenduidig groen, dorps en stedelijk/industrieel karakter. De Nieuwe Zuiderlingedijk heeft een bijzonder karakter: aan weerszijden overwegend natuur (binnendijkse grienden) en kaarsrecht. Parallel hieraan bepalen de 'oeverwaldorpen' Asperen en Heukelum het zuidelijke dijklint langs de Linge. Bijzonder is ook dat bij de overgang van Meerdijk naar Nieuwe Zuiderlingedijk de primaire waterkering bestaat uit een sluis in de Linge, in combinatie met Fort Asperen en een wiel. Aan de noordzijde van de Linge bepaalt Leerdam als Lingestad in hoge mate het beeld, naast het agrarisch karakter en de Lingedorpen Kedichem en Arkel tussen Leerdam en Gorinchem. Langs alle dijken is zowel binnendijks als buitendijks relatief veel opgaande beplanting aanwezig.

Karakteristiek dijklintpatroon Meerdijk – Nieuwe Zuiderlingedijk – Zuiderlingedijk (primaire waterkering).

Kenmerken:
- Relatief hoge, smalle dijk, deels kaarsrecht.
- Deels binnendijk, deels riviergebonden dijk.
- Opeenvolgende contrasten van zeer groen karakter naar stedelijk karakter.
- Open, groen en kleinschalig karakter lintbebouwing.
- Groene Lingeoevers

Karakteristiek dijklintpatroon/sequentie:
Groene wegdijk – knooppunt wiel/fort/sluis – groene wegdijk – open dorpslint – werklint/groen talud – dicht dorps-/werklint – vestingdijk.

Karakteristiek dijklintpatroon Asperen – Heukelum

Kenmerken:
- Groot contrast binnen en buiten dorpen: 'kleinstedelijk' – groen.
- Dijk ruimtelijk onderdeel dorpscentrum, onderdeel parallel weg- en dijkpatroon.
- Kleinschalig karakter, zowel binnen als buiten dorpen.
- Groen karakter met veel opgaande beplanting buiten de dorpen, groene Lingeoevers

Karakteristiek dijklintpatroon/sequentie:
Centrumlint – groene dijk – centrumlint – open dorpslint – groene dijk.

Karakteristiek dijklintpatroon Leerdam – Gorinchem

Kenmerken:
- Dijk ruimtelijk onderdeel stadscentrum.
- Grootschalig werklint binnendijks (Leerdam), buitendijks (Gorinchem).
- Afwisselend kleinschalig agrarisch en open dorps karakter.
- Overwegend groene Lingeoevers.

Karakteristiek dijklintpatroon/sequentie:
Groene wegdijk – centrumlint – werklint – groene dijk –open dorpslint – agrarisch dijklint – open dorpslint – groene dijk – dicht dorps-/werklint. -vestingdijk.

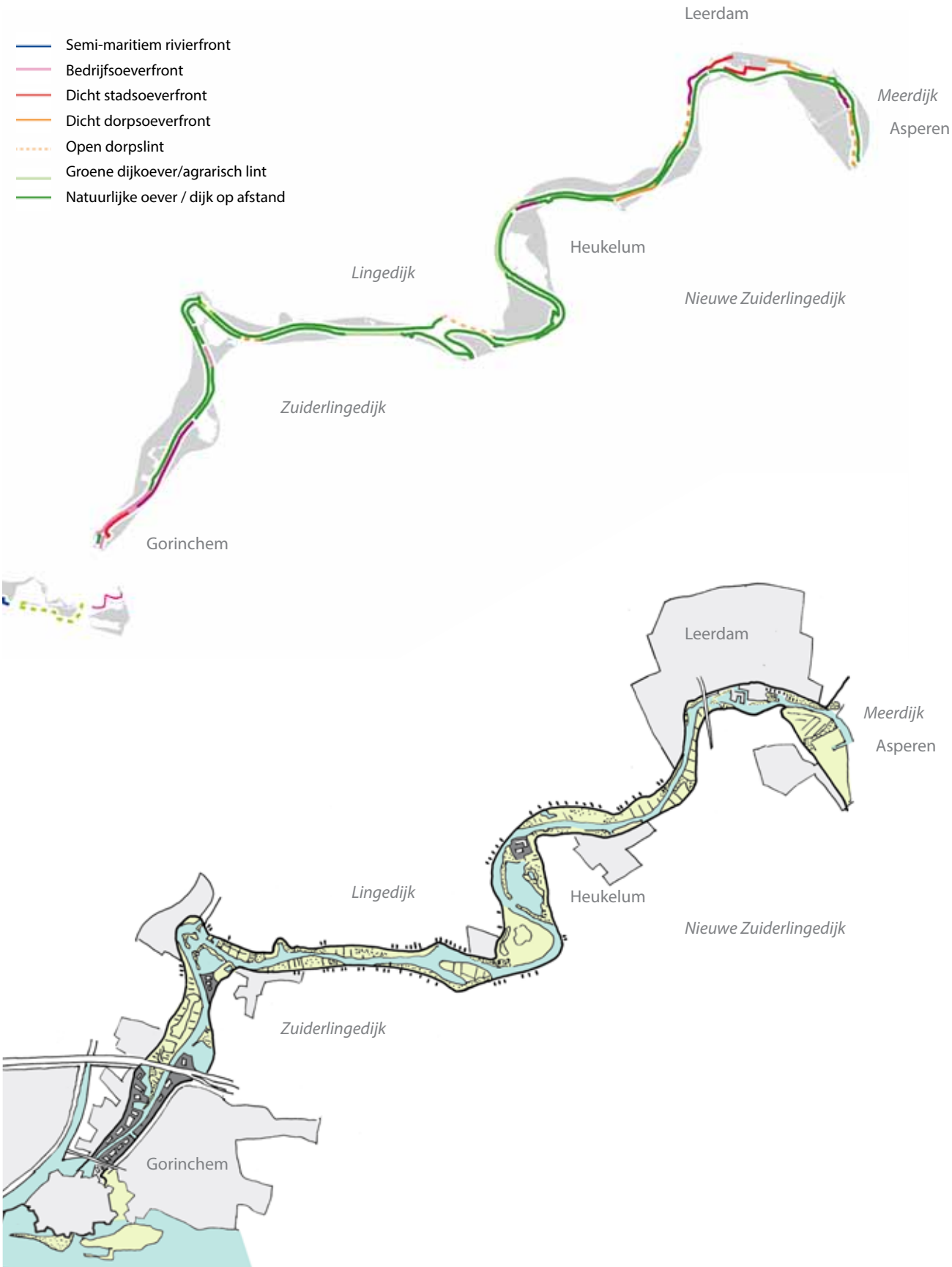
Semi-maritiem rivierfront
Bedrijfsoeverfront
Dicht stadsoeverfront
Dicht dorpsoeverfront
Open dorpslint
Groene dijkoever/agrarisch lint
Natuurlijke oever / dijk op afstand
Leerdam
Meerdijk
Asperen
Heukelum
Lingedijk
Nieuwe Zuiderlingedijk
Zuiderlingedijk
Gorinchem
Leerdam
Meerdijk
Asperen
Lingedijk
Heukelum
Nieuwe Zuiderlingedijk
Zuiderlingedijk
Gorinchem

2.6.5 Karakteristiek rivier de Linge

Vergeleken met de Merwede, Lek en De Noord is de Linge een kleine, smalle rivier, zonder getij, waarbij de oevers in hoge mate tweezijdig worden ervaren. Voorbij Gorinchem heeft de rivier een overwegend groen, afwisselend, vrij natuurlijk en sterk meanderend karakter. Doordat de rivier smal is, en de dijken dichtbij en relatief hoog, heeft de rivier een besloten karakter, wat nog versterkt wordt door de vele hoogopgaande begroeiing. De agrarische dorpslinten liggen vaak achter de dijk en zijn dus maar af en toe zichtbaar.

2.6.6 Oevertypologie rivier de Linge

De Linge 'begint' (feitelijk eindigt) als historische stadsgracht in de vestingstad Gorinchem. De dichte stadsoeverfronten van Gorinchem gaan over in industriele oevers met deels een maritiem, deels een niet-maritiem karakter. Voorbij dit gedeelte bepalen gevarieerde, groene dijkoevers over grote lengte tweezijdig het beeld, met af en toe een glimp van open dorpslinten. Dit oeverbeeld wordt vervolgens afgewisseld met de oeverfronten van Heukelum, Leerdam en Asperen, aan weerszijden van de rivier. Bij Fort Asperen en de sluis doorbreekt de Linge de dijkring van de A5H en zet zich op vergelijkbare wijze voort in het Gelderse landschap.

2.6.7 Dijk- en oeverelementen langs de Diefdijk en de Lingedijken

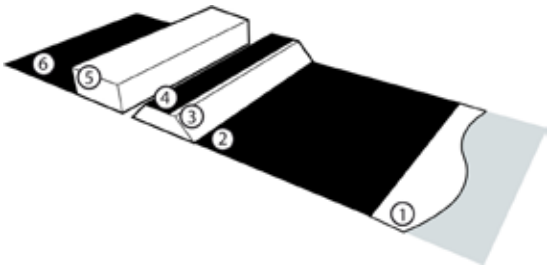

1 Oever

Grienden/rietkragen

Kademuur

Langs praktisch alle oevers van de Lingedijken vinden we vegetatie, meestal in de vorm van rietkragen of grienden. Bij Gorinchem worden de oevers harde kades als onderdeel van bedrijfsterreinen. Bij Leerdam maken de kades deel uit van een publiek begaanbaar stadsfront. De binnendijken hebben geen oeverzone.

2 Buitendijks gebied

Woningen

Rietlanden en grienden

Vestingwerken

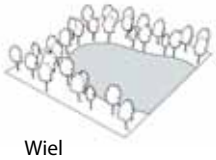

Wiel

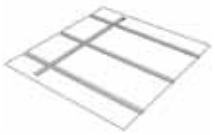

Polder

Woonwijk

Lommerijke beplanting

Bebouwing vrijstaand

Bedrijventerrein

Bij de binnendijken vinden we aan beide zijden van het dijklichaam aangeplante bospercelen of een polderstructuur, incidenteel geflankeerd door kazematten. Langs de Lingedijken liggen vooral bij Gorinchem, maar ook incidenteel verder stroomopwaarts, bedrijventerreinen. Ook staan er langs de Lingedijken enkele bebouwde dorpsoevers. Het merendeel van het buitendijks gebied wordt echter gekenmerkt door rietlanden en grienden.

3 Dijkopbouw

Integraal verhoogd

De Lingedijken en de rest van de Diefdijklinie kennen een traditionele dijkvorm, met steile taluds. Bij dijkversterkingen is deze opbouw grotendeels behouden.

4 Bekleding dijkkruin

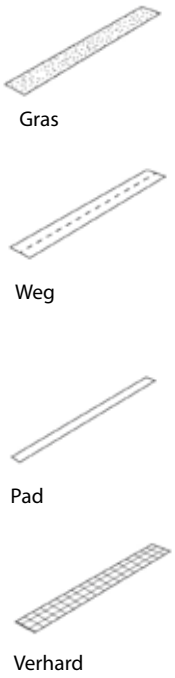

De Diefdijk, Nieuwe Zuiderlingedijk en de Zuiderlingedijk zijn voorzien van een lange, smalle rijbaan. Op de dijken rond Gorinchem zijn bredere wegen te vinden. Ook de Lingedijk is voorzien van een rijbaan. De dijk tussen Asperen en Heukelum ligt af en toe kaal in het landschap, of is voorzien van een klein pad.

5 Dijkbebouwing

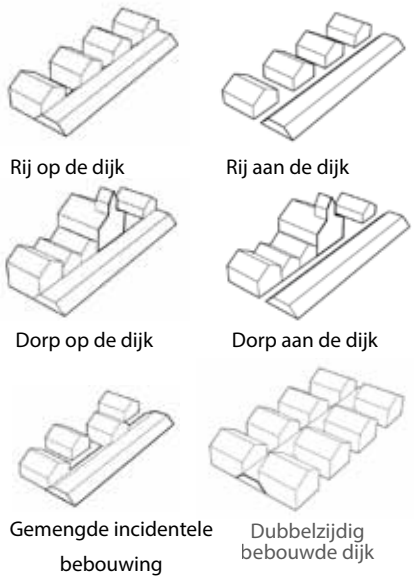

De dijkbebouwing is zeer varierend langs deze dijken. Er zijn enkele dorpsfronten te vinden, met bebouwing aan of achter de dijk. Daarnaast zijn er de agrarische dijklinten met incidentele bebouwing. In de oude kernen van Asperen, Heukelum en Leerdam is de dijk aan twee kanten ingeklemd door bebouwing.

6 Binnendijkse zone

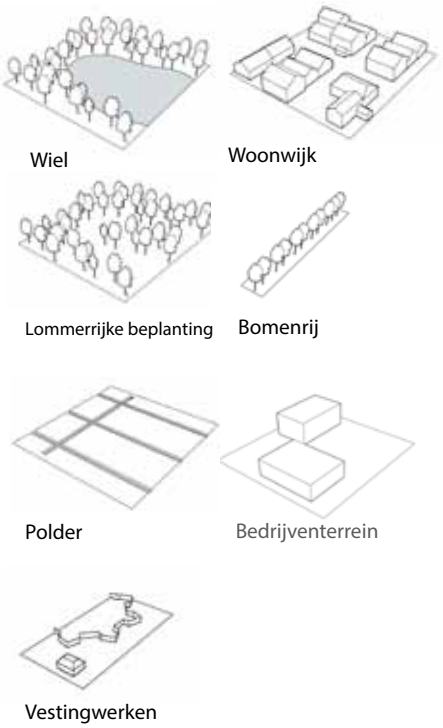

Langs de dijken zijn verschillende wielen te vinden. De landdijken worden ook aan deze zijde vaak geflankeerd door aangeplante bossen of wilde, hoge beplanting. Rond Gorinchem is een enkel bedrijventerrein aan binnendijkse zijde te vinden.

2.6.8 Kenmerkende dwarsprofielen Diefdijk en Lingedijken

Open dijk met zicht

Het noordelijk deel van de Diefdijklinie loopt in een rechte lijn door het open polderlandschap. Vanaf de steile, smalle dijk is er vrij zicht de polder in. De verschillende zichtbare kazematten maken goed zichtbaar dat dit gebied onderdeel is van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

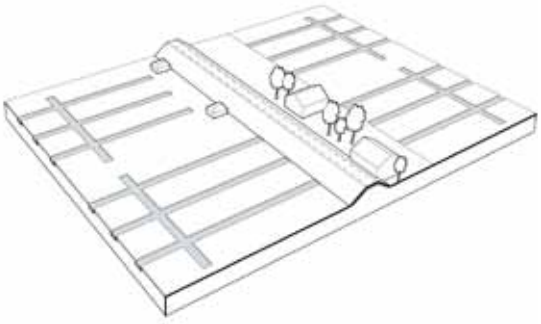

Agrarische binnendijk

Verder naar het zuiden verandert het karakter van de Diefdijk. Het open karakter wordt hier afgewisseld met hoge, aangeplante bospercelen langs de dijk. Wel blijft het opvallend smalle wegprofiel van de dijk gelijk. Aan de voet van de dijk staan incidenteel boerderijen.

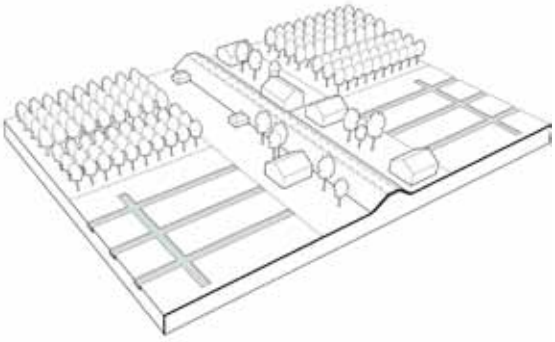

Wielen

Langs de Diefdijklinie en de Lingedijken liggen op verschillende plekken wielen. De dijk buigt in een bocht om de wielen heen. Sommige worden vanaf de dijk aan het zicht onttrokken door een dichte bomenrij.

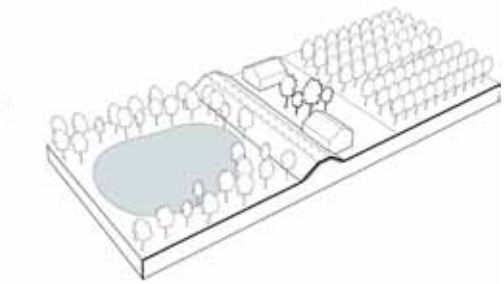

Ontsluitingsweg bedrijventerrein

Wanneer de Lingedijken vanaf het Noorden het stedelijk gebied van Gorinchem binnenkomen verandert de karakteristiek. De dijken worden voornamelijk gebruikt voor de ontsluiting van buitendijkse bedrijventerreinen en hebben verder weinig relatie met de omgeving.

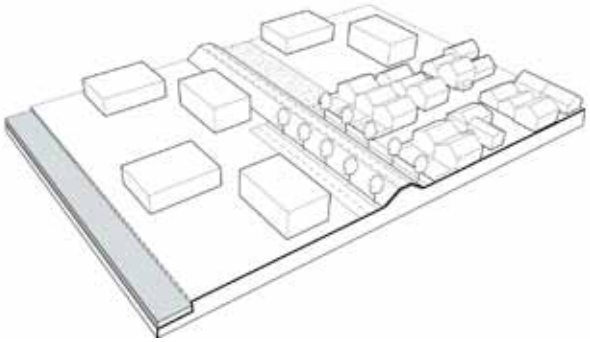

Lingedijken

Langs de Lingedijken zijn voornamelijk agrarische linten en dorpslinten te vinden. Uitzondering zijn de dijkfronten van Leerdam, Asperen en Heukelum. Aan de andere rivierzijde van de dijk lopen oevers met een varierende breedte, begroeid met laag riet en hoge beplanting.

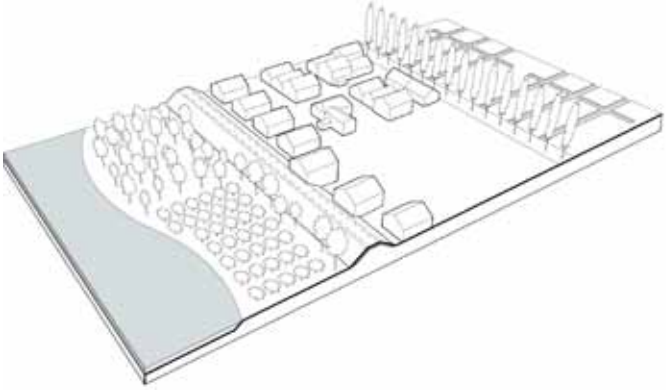

Fort Everdingen
15
14
13
Diefdijk
12
11
Meerdijk
Asperen
Leerdam
5
8
9
7
10
Lingedijk
6
Heukelum
Nieuwe Zuiderlingedijk
2
3
4
5
3
4
1
2
Zuiderlingedijk
1
Gorinchem

2.6.9 Bijzondere plekken langs de Diefdijk en de Lingedijken

Langs de Diefdijk valt vooral het consistente smalle dijk- en wegprofiel op. Een sequentie aan bijzondere plekken wordt gevormd door de verschillende wielen langs de dijk, en de doorzichten richting de Linge. Daarnaast zijn er kazematten van de waterlinie te zien, met als bijzondere accenten Fort Everdingen en de kazematten die op een speciale manier toegankelijk zijn gemaakt voor het publiek. Een deel van de bijzondere plekken ontstaat door de relatie tussen de individuele bebouwing en de dijk. Langs de noorkant van de Diefdijk zijn er weidse polderzichten aan weerszijde van de dijk. Langs de Linge is er zicht over beide dijken met daartussen rietlanden.

2.6.10 Verstoorde dijklintpatronen langs de Diefdijklinie en Linge

Werklint/bedrijven op afstand

Dit dijktype komt voor bij de Spijkse Dijk, tussen de A15 en Gorinchem. Buitendijks is sprake van semi-maritieme bedrijvigheid, binnendijks van een groen dijktalud, met dicht op de dijk relatief grootschalige bedrijvigheid. De ruimtelijk effecten zijn:

- Met name de binnendijkse bedrijvigheid bevindt zich erg dicht op de dijk. De combinatie van een groen grastalud met langgerekte, gesloten bedrijfswanden doet afbreuk aan de dijkbeleving.
- De kruising van de dijk met de A15 en de wijze waarop de verbindingen zijn vormgegeven, verstoort de continuïteit van het dijklintpatroon.

Groen dorps-/werklint met breed profiel

Dit dijktype vormt het zuidelijk deel van de Spijkse Dijk. Buitendijks ligt hier een niet-watergebonden bedrijventerrein met een parallelweg tegen de dijk, binnendijks is onder aan de dijk een nieuw woonlint ontwikkeld, ook aan een parallelweg. De ruimtelijke effecten zijn:

- Met name het bedrijventerrein en de parallelweg tasten hier het dijklintpatroon aan. De dijk is qua beleving een bijna toevallig en 'verdwaald' element in de stedelijke omgeving geworden.
- De woonbebouwing onder aan de dijk heeft een vrij eenvormig karakter en staat qua ontsluiting los van de dijk. Daarmee wordt niet bijgedragen aan een karakteristiek dijkprofiel.
- De parallelle infrastructuur met een rotonde, en de doorkruising van de dijk doen afbreuk aan de continuïteit en karakteristiek van het dijklint.

Open dorps-/werklint, wonen op afstand

Dit dijktype komt voor aan de Arkelse Dijk, tussen de A15 en de Lingebrug. Aan de binnenzijde van de dijk is sprake van een open dorpslint met daartussen de achterliggende stedelijke bebouwing, buitendijks is sprake van watergebonden bedrijvigheid. In het noordelijk deel ligt een groene overgang tussen de bedrijvigheid en het dijklichaam, in het zuidelijk deel staat de grootschalige bedrijfsbebouwing nagenoeg aan de dijk. Ruimtelijke effecten zijn:

- De buitendijkse bedrijvigheid draagt niet optimaal bij aan het dijklintpatroon. Enerzijds ligt deze verborgen achter het groen, en anderzijds staat de bebouwing te dicht op de dijk.
- Ook hier is ter plekke van de Lingebrug door de verkeerstechnische inrichting, de continuïteit uit het dijklint gehaald.

Open dorps-/werklint(front)

Dit type komt voor ter hoogte van de glasfabriek bij Leerdam. Bijzonder is hier de situatie dat een grootschalig, deels watergebonden bedrijf binnendijks ligt. Op zich is dat eerder een bijzondere karakteristiek dan dat sprake is van een verstoord karakter. Echter, door de combinatie binnendijks/watergebonden is de relatie tussen bedrijf en rivier enigszins onbepaald. Het ruimtelijke effecten is:

- De inrichting van het buitendijkse terrein als kade is enigszins onbepaald en rommelig, war afbreuk doet aan de kwaliteit van het dijklintpatroon.

Bijlage 1
Elementen dijk- en oeverprofiel

De verschijningsvorm van het dijk- en oever profiel is binnen de Alblasserwaard Vijheerenlanden zeer divers. De dijk en oeverprofielen kunnen worden onderverdeeld in zes zones, zijnde de oever, het buitendijks gebied, het dijklichaam, de bekleding van de dijkkruin, een zone met bebouwing en het binnendijkse poldergebied. De schaal en invulling van de verschillende onderdelen van de doorsnede kan zeer divers zijn: op de ene plek is er een uitgestrekt buitendijks gebied aanwezig, terwijl op de andere plek de oever wordt gevormd door de stortstenen langs het dijklichaam. In onderstaande inventarisatie zijn de verschilende invullingen zoals die op verschillende plekken voorkomen binnen de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden in beeld gebracht.

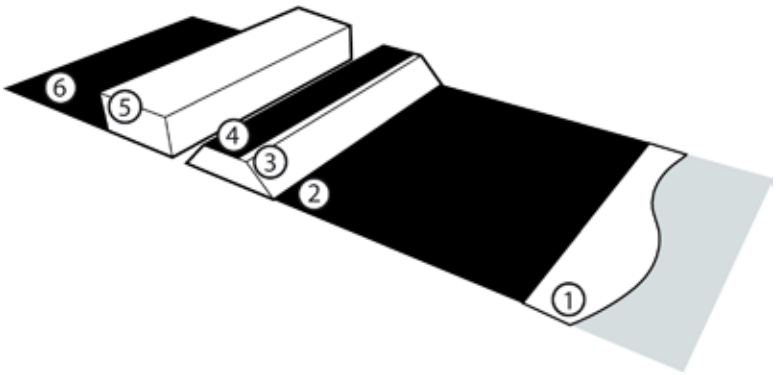

1 Oever
2 Buitendijks gebied
3 Dijklichaam
4 Bekleding dijkkruin
5 Dijkbebouwing
6 Binnendijks gebied

1 Oever

De oeverzone van het profiel betreft de overgang van de rivier naar het land. Binnen het gebied vinden we onder andere natuurlijke oevers in de vorm van grienden en gorzen, veelal met rietkragen. Langs grote delen van de dijk is er een overgang naar de rivier door middel van stortstenen. Op sommige bijzondere plekken, bijvoorbeeld daar waar schepen aan moeten kunnen leggen bij bedrijventerreinen, zijn kademuren te vinden. Op sommige plekken loopt een zomerdijk langs de rivier. Aangezien deze niet aan een waterveiligheidsnorm hoeft te voldoen is deze vaak opgebouwd uit puin met daartussen beplanting.

Zomerdijk

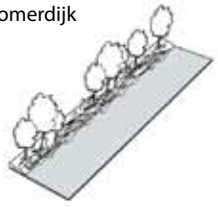

Stortstenen

Grienden/rietkragen

Kademuur

2 Buitendijks gebied

De buitendijkse gebieden varieren sterk van maat; op sommige plekken zijn ze niet of nauwelijks aanwezig en op andere plekken beslaan ze honderden meters. Er is dan ook een grote afwisseling aan functies in het buitendijks gebied te vinden, varierend van bedrijven en woningen tot uiterwaarden, recreatie en natuurgebieden.

Industrieel watergebonden

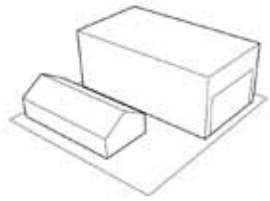

Industrieel

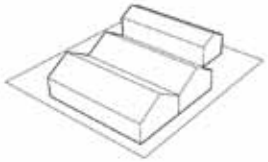

Bedrijventerrein

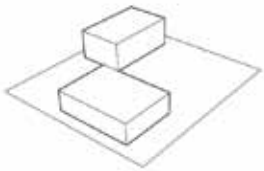

Woningen

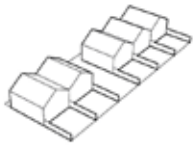

Bebouwing vrijstaand

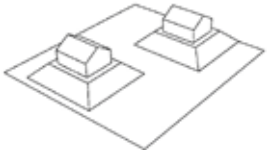

Recreatie

Kazemat, fort of vesting

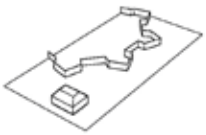

Beplanting

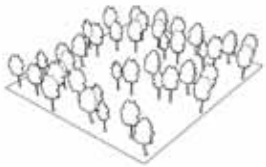

Uiterwaard

Rietlanden

Rivier nevengeul

3 Dijkprofiel (inclusief bestaande versterking)

De dijken binnen het gebied hebben zeer verschillende karakters. Deze zijn onder andere veroorzaakt door de wijze waarop ze zijn versterkt. De meeste dijken zijn integraal verhoogd of kennen een verhoging of versterking door middel van een tuimelkade of een getrapt talud. Als bijzondere oplossingen zien we een waterkerende kademuur, de bakstoep en de rivierwaartse verlegging van de waterkering.

Rivierwaartse dijk

Talud

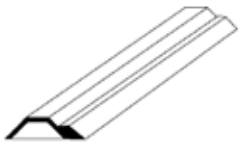

Tuimelkade

Integraal verhoogd

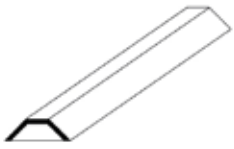

Bakstoep

Kademuur

4 – Bekleding dijkkruin

De kruin van de dijk valt meestal samen met een dijkweg. Op sommige plekken waar de dijk in de tijd buitendijks is verlegd zijn geheel groene dijken te vinden, of dijken waar slechts een pad overheen loopt. Vooral bij de aanleg van de tuimeldijk is deze ingreep vaak benut om een los fiets-, of wandelpad over de verhoogde tuimelkade aan te leggen.

Pad

Verhard

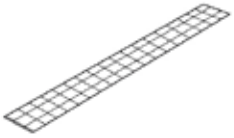

Weg

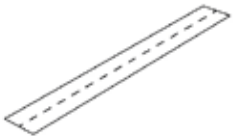

Gras

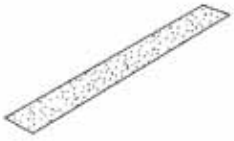

5 Dijkbebouwing

Veel van de dijken zijn vrij dicht dan wel incidenteel bebouwd. Het grootste deel van de bebouwing bestaat uit individuele dijkwoningen en op sommige plekken ligt nog een oorspronkelijk dorpsfront langs de dijk. Er zijn ook grootschaligere accenten te vinden die veelal worden gevormd door modernere appartementengebouwen.

Appartementen

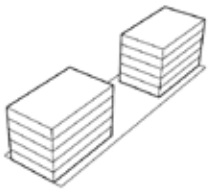

Stedelijk front

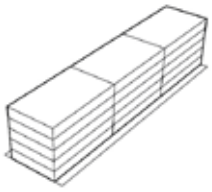

Dorp op de dijk

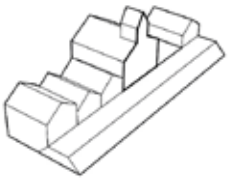

Dorp aan de dijk

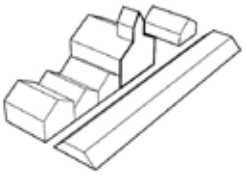

Incidenteel aan de dijk

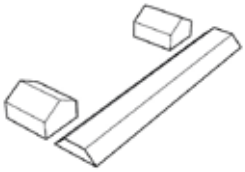

Incidenteel in de dijk

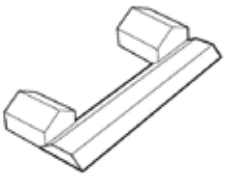

Incidenteel op de dijk

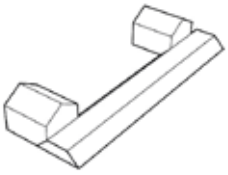

Gemengde incidentele bebouwing

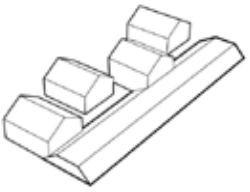

Rij op de dijk

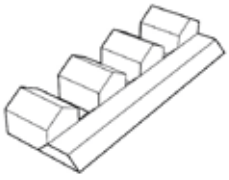

Rij langs bakstoep

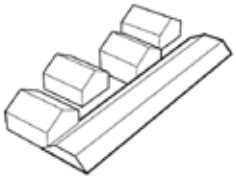

Dubbelzijdig bebouwde dijk

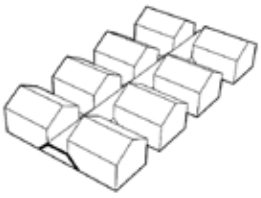

Rij aan de dijk

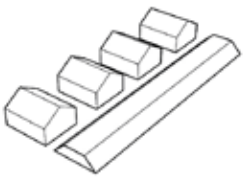

6 Binnendijkse zone

Vanaf de dijk kan men op veel plekken uitkijken over het binnendijkse poldergebied. In het noorden is daar veelal een doorkijk richting het open poldergebied. In het oosten is de inrichting meer lommerijk en zijn er veel boomgaarden te vinden. Vooral vanaf de zuidelijke en westelijke dijk is het doorzicht beperkter: ofwel vanwege de dichte dijkbebouwing, ofwel vanwege de achterliggende stedelijke bebouwing. Langs de hele dijkring zijn incidenteel wielen te vinden die herinneren aan vroegere dijkdoorbraken.

Wiel

Rietmoeras

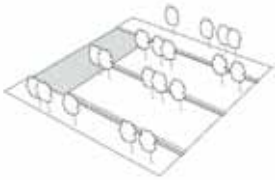

Polder

Boomgaard

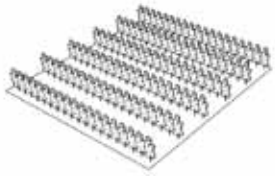

Lommerrijke beplanting

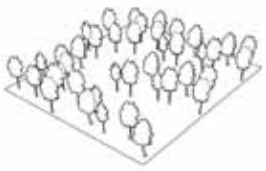

Bomenrij

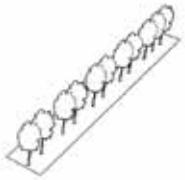

Kazemat, fort of vesting

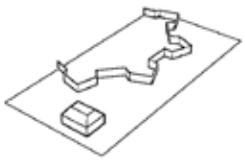

Bedrijventerrein

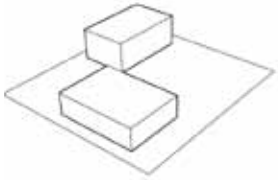

Woonwijk

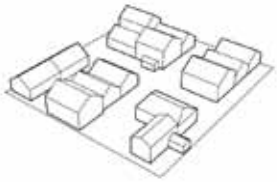

Bijlage 2 Overzicht dijktypen

	Type	bebouwing	functies	positie t.o.v. dijk	type dijk
	Dichte dijklinten				
	Centrumlint	2-zijdig lint dichtbebouwd	Gemengd, 2z wi/vo/wo/we	Op	binnendijk
	Dicht dorpslint	2 zijdig lint dichtbebouwd	Overwegend wo-2z	Op	binnendijk
	Dorpslint /wo oaf bu	1 zijdig lint, over-zijde woonbuurt	Overwegend wo – 2z	Op /hoog	buitendijk
	Dorpslint/groen talud	1 zijdig lint, over-zijde open groen	Overwegend wo -1z	op	binnendijk
	Dicht dorps/werklint	2 zijdig lint dichtbebouwd	Gemengd, Wo-2z/we	op	binnendijk
	Dicht dorps/werklint breed profiel (bp)	2 zijdig lint (half)dichtbebouwd	Gemengd, Wo-1z /we	op	buitendijk
	Werklint /groen talud	1 zijdig lint (half)dichtbebouwd	Overwegend, We -1z		buitendijk
	Dicht dorps/oeverlint	2 zijdig lint +oever dichtbebouwd	Overwegend wo-2z	op	buitendijk
	Dicht dorps/oever/ werklint	2 zijdig lint+oever dichtbebouwd	Gemengd, Wo-2z /we-1z	op	buitendijk
	Variant: dicht dorps/ oever/ werklint bp	2 zijdig lint+oever (half)dichtbebouwd	Gemengd, Wo-2z/we-1z	Op	buitendijk
	Dicht rivierdijkfront	1 zijdig lint (half)dichtbebouwd	Overweg wo, Natuur/rivier	Op	buitendijk
	Open dijklinten				
	Open rivierdijkfront	1 zijdig lint (bi) open bebouwd	Overweg wo natuur/rivier	Op, in, aan	buitendijk
	Open dorps/oeverlint	2 zijdig lint +oever open bebouwd	Overwegend wo-2z	op	buitendijk
	Dorps/oeverlint /groen talud	1 zijdig lint +oever	Overwegend wo -1z, open	op	buitendijk
	Open dorps/werklint	2 zijdig lint, open / halfdicht bebouwd	Gemengd, Wo/we	Op, in, aan	buitendijk
	Open dorps/werklint bp	2 zijdig lint, open / halfdicht bebouwd	Gemengd, Wo-1z/we -1z	Op, in, aan, hoog	buitendijk
	Open dorpslint	1 zijdig lint (bi) open bebouwd	Overweg wo natuur	Op, in, aan	buitendijk
	Open dorpslint/ bedrijven oaf /bu	1 zijdig lint, over- zijde bedrijven	Overw.wo1z, We 1z	Op, in, aan	binnendijk
	Open dorpslint/ Wo oaf/bu	1 zijdig lint, over-zijde woningen	Overwegend, wo	Op, aan, Afst-hoog	binnendijk
	Open dorpslint / Uiterwaard/ recreatie	2/1 zijdig lint, open bebouwd	Gemengd, Wo 1z/,recr1z	op, in,aan, op afst	buitendijk
	Groene dijklinten				
	Groen dorpslint	1-zijdig lint, open bebouwd	Overweg wo, Natuur/rivier	Aan	buitendijk
	Groen dorps/werklint	2-zijdig lint, open/(half)dichtbebouwd		aan 1z⊠op 1z	buitendijk
	Groen dorps/werklint/bp	2 zijdig lint, open / halfdicht bebouwd	Gemengd,Wo-1z/we -1z	Op, in, aan, hoog	buitendijk
	Agrarische dijklinten				
	Agrarisch dijklint 1z	1 zijdig lint, open bebouwd	agr, inc wo/we, natuur/rivier	Aan, Inc. op	buitendijk
	Agrarisch dijklint/ uiterwaard	1 zijdig lint, open bebouwd	agr, inc wo/we, agr	Aan, Inc. op	Buitendijk
	Agrarisch dijklint/ jachthaven	1 zijdig lint, open bebouwd	agr, inc wo/we, recreatie	Aan , Inc. op	buitendijk
	Agrarisch dijklint 2z	2 zijdig lint, open bebouwd	agr, inc wo/we, inc natuur	Aan, Inc op	binnen /buitendijk
	Groene dijken				
	Groene wegdijk	2 zijdig open,onbebouwd	Overweg na-tuur/groen/riv	nvt	buitendijk binnendijk
	Variant: Groene weg dijk wo/we oaf /1z/2z	1/2 zijdig (half) open, onbebouwd	Overwegend groen	Laag, op afstand	buitendijk binnendijk
	Groene wegdijk / uiterwaard/(recreatie)	2 zijdig (half)open, onbebouwd	Overwegend natuur/ recr	Op afstand	buitendijk binnendijk
	Groene wegdijk/wiel	2 zijdig open, onbebouwd	Groen, 2zijdig water	Op afstand	buitendijk
	Groene dijk	2 zijdig open,onbebouwd	Overwegend Groen, rivier	Op afstand	buitendijk
	Vestingdijk	2 zijdig (half)open Onbebouwd	Groen, 2zijdig water(gracht)	Op afstand	buitendijk binnendijk

Verklaring gebruikte afkortingen op volgende pagina.

	doorzicht	schaal/korrel	profiel weg-bebouwing	dijkprofiel	karakter	relatie oever/ rivier	karakt-eristiek	voorbeeld
	Incidenteel 2z	Klein Gevarieerd	Smal, sym	klassiek	stenig	niet	++	Al, P, S, H, Gi, Go, Le, As, He
	Incidenteel 2z	Klein Gevarieerd	Smal, sym	klassiek	stenig	niet	++	Papendrecht Westeind
	Incidenteel bi Wisselend bu	Klein, gevar, Midden, eenv	(zeer) breed, asym	tuimelkade Vlak/breed	stenig/groen	niet	+/-	Alblasserdam Cortgene
	Incidenteel bu Groot bi	Klein, Open	Breed/open, asym	klassiek / dubbele dijk	stenig/groen	niet	+	Kinderdijk Veerdam
	Incidenteel 2z	Klein+groot- gevarieerd	Smal , sym/asym	klassiek	stenig	Vis: +/- Func: +/-	++	Sliedrecht Molendijk
	Incidenteel 2z	Klein+groot, gevarieerd	Breed, asym	tuimelkade /vlak/breed	stenig/ groen	Vis:+/- Func: ++	+/-	Kinderdijk Molenstraat
	Incidenteel bu, Groot bi	Groot, open	Breed/open, asym	vlak/ breed	stenig/groen	Vis:+/- Func: ++	+/-	Papendrecht Noordhoek
	Incidenteel 2z	Klein, Gevarieerd	Smal, sym	klassiek	stenig	Vis: +/- Func: +/-	++	Sliedrecht Rivierdijk
	Incidenteel 2z	Klein+groot, Gevarieerd	Smal, Sym/asym	klassiek	stenig	Vis: +/- Func: +	++	Papendrecht Visschersbuurt
	Incidenteel 2z	Klein+midden +groot	Breed, asym	vlak/breed	stenig	Vis: +/- Func: +	+/-	Sliedrecht Rivierdijk west
	Incidenteel bi panorama bu	Klein,gevar, Groot, open	Smal/open, asym	klassiek/ tuimelkade	stenig/open	Vis:++ Func: +	++	K, Al, P, S, Am
	wisselend bi panorama bu	Klein, gevar, Groot, open	Wiss. smal/ breed/open / asym		groen,open	Vis:++ Func. +	++	Groot Ammers
	Incidenteel 2z	Klein, Gevarieerd	Wiss.smal/breed, Sym/asym	klassiek	groen/ stenig	Vis: +/- Func: +/-	+	Dorpsstraat Streefkerk
	Incidenteel bu, Groot bi	Klein, gevar, open	Breed/open, asym	klassiek/ vlak/breed	stenig/groen	Vis: +/- Func: +/-	-	Papendrecht Westeind
	Wisselend bi, Wisselend bu	Klein+groot, gevarieerd	Overweg. smal, asym		groen/stenig	Vis: +/- Func: ++	++	Hardinxveld Rivierdijk
	Wisselend bi, Wisselend bu	Klein+groot, gevarieerd	Breed, asym	tuimelkade	groen/stenig	Vis: +/- Func: ++	+/-	Nw Lekkerland
	wisselend bi wisselend bu	Klein, gevar	Wiss. smal/ breed/open / asym		groen,open	Vis:++ Func. ++	++	Heukelum Linge
	Wisselend bi, Incidenteel bu	Klein, gevar, Eenvormig	Smal, asym	klassiek / vlak/breed	groen/stenig	niet	+/-	Papendrecht, Oosteind
	Wisselend bi , Niet bu	Klei/gevar, Groot/eenv	Smal/breed, asym	klassiek/ vlak/breed	groen/stenig	niet	--	Papendrecht Visschersbuurt
	Wisselend bi, Wisselend bu	Klein, gevarieerd	Breed, asym	klassiek	overwegend groen	Vis: + Func: +/-	+/-?	Lexmond, Tienhoven
	Breed bi, Panorama bu	Klein, gevar, Groot, open	Smal/ breed, asym	klassiek/ breed	groen	Vis: ++ Func: +/-	++	Groot Ammers
	Breed bi, Wisselend bu	Klein+ groot	Smal/breed, asym	klassiek/ breed	groen/ stenig	Vis: +/- Func: ++	++	Gelkenes
	Wisselend bi, Wisselend bu	Klein+groot, gevarieerd	Breed, asym	tuimelkade	groen/ stenig	Vis: +/- Func: ++	+/-	Gelkenes
	Breed/pan. bi, Panorama bu	Klein/midden, Groot, open	Smal/breed, asym	klassiek/ tuimelkade	groen	Vis: ++ Func: +	++	Div langs Lek
	Breed/pan bi, Wisselend bu	Klein/midden	Asym	klassiek/ tuimelkade	groen	Vis: + Func: +	++	Lexmond
	Breed/pan bi, Breed bu	Klein/midden	Asym	klassiek/ tuimelkade	groen	Vis: ++ Func: ++	+	Streefkerk
	breed/pan 2z	Klein/midden, Groot, open	Smal, sym	klassiek	groen	nvt	++	Diefdijk
	Breed/pan 2z	Groot/ midden	Wisselend/pm, sym	wisselend	groen	Vis: ++ Func: ++	++	Boven Hardinxveld
	Breed/pan 2z	Groot/ midden	Wisselend/pm, Sym/asym	wisselend	groen	Vis: +/- Func: +/-	-	Alblasserdam Hoogendijk
	Breed/pan 2z	Groot/ midden	Wisselend/pm, sym	wisselend	groen	Vis: ++ Func: ++	+	Vianen
	Breed/pan 2z	klein	Smal ,sym	klassiek	groen	Vis: ++ Func: ++	++	Alblasserdam
	Breed/pan 2z	klein	Smal ,sym, geen weg	klassiek	groen	Vis: +/- Func: ++	+/-	
	Breed/pan 2z	klein	Smal, asym	klassiek	groen	Vis: ++ Func: ++	++	Nieuwpoort

Bijlage 3 Overzicht oevertypen

	Type	Functie	Typering/karakteristiek
	Bebouwde oevers		
	Maritiem rivierfront	Watergebonden bedrijventerrein	rivierfront buitendijks bebouwd, kade activiteiten
	Maritiem rivierfront, buiten gebruik	Watergebonden bedrijventerrein buiten gebruik	rivierfront buitendijks overwegend bebouwd
	Semi-maritiem rivierfront	Gedeeltelijk watergebonden bedrijventerrein	rivierfront buitendijks overwegend bebouwd
	Dicht stadsoeverfront	Stedelijke woon-bebouwing aan het water	oeverfront binnendijks dicht bebouwd
	Open stadsoeverfront	Stedelijke woon-bebouwing aan het water	oeverfront binnendijks halfdicht bebouwd
	Dicht dorpsoeverfront	Dorpse woon- bebouwing aan het water	oeverfront binnendijks overweg. dichtbebouwd
	Bedrijfsoeverfront	Bedrijventerrein, niet watergebonden	oeverfront binnendijks dicht/open bebouwd
	Bebouwde dijkoevers		
	Dicht dorpsoeverlint	Overwegend wonen	dorpslint 2z, buitendijks dicht bebouwd
	Open dorpsoeverlint	Overwegend wonen	dorpslint 2z, buitendijks verspreid bebouwd
	Dicht rivierdijkfront	Overwegend wonen	dijkfront 1z, binnendijks dicht bebouwd, goed zichtbaar
	Open rivierdijkfront	Overwegend wonen	dijkfront 1z, binnendijks verspreid bebouwd, goed zichtbaar
	Open dorpslint	Overwegend wonen	dijklint 1z, binnendijks verspreid bebouwd, wisselend zichtbaar
	Groene dijkoevers		
	Groene dijkoever/agrarisch lint	Dorps/agrarisch lint binnendijks	'groene' dijk, incidenteel bebouwing zichtbaar
	Groene dijkoever	Dijk, groen, natuur	groene dijk
	Groene dijkoever/dorpsoeverlint	Dijk, groen, wonen	groene dijk voor dorpsoeverlint
	Zomerdijkoever/uiterwaard	Natuur/landbouw/	groene oever onbebouwd
	Zomerdijkoever/uiterwaard/recr	Verblijfsrecreatie/	groene oevercamping "tijdelijk" bebouwd
	Groene oevers		
	Natuurlijke oever / dijk oaf (direct contact met rivier)	Natuur, brede zone	natuurlijke oever onbebouwd, dijk op afstand
	Natuurlijke oever / snelweg	Natuur, snelweg, Smalle zone	natuurlijke oever onbebouwd
	Recreatiegebied / hoog	Dagrecreatie	groene oever (hoog) onbebouwd , beplant
	Recreatiegebied / laag	Dagrecreatie	groene oever (laag) strand, beplant, inc. bebouwing

	Overgang oever- water	Relatie functie/ bebouwing oever	Schaal/ korrel/variatie	Relatie oude dijk-oever	Openbaarheid buitentalud/ oever	Voorbeeld
	Middelhoge kades, hellingen, havens/ inhammen, stenig	functioneel: ++ visueel : ++	Schaal: groot Korrel: groot en klein Variatie: groot	functioneel: +/- visueel : +/-	Niet	IHC Sliedrecht
	Middelhoge kades, stenig	functioneel:- visueel : ++	Schaal: groot Korrel: groot en klein Variatie: groot	functioneel: +/- visueel : +/-	Niet	Mercon Kloos Kinderdijk
	Middelhoge kades, hoge dijktaluds, inhammen, stenig	functioneel:+/ - visueel : +	Schaal: groot Korrel: groot en klein Variatie: groot	functioneel: +/- visueel : +/-	Niet	Ketelhaven Papendrecht
	Hoog, stenig/groen talud	functioneel: +/- visueel : ++	Schaal: groot Korrel: wisselend, Variatie: wisselend	functioneel:-- visueel: --	Wel	Merwehoofd Papendrecht
	Hoog, stenig/ groen talud	functioneel: +/- visueel : +	Schaal: groot Korrel: middel variatie: klein	functioneel:-- visueel: --	Wel	Pontonnierspad Papendrecht
	Hoog, groen/stenig talud, plaatselijk laanbeplanting	functioneel: +/- visueel : ++	Schaal: klein Korrel: klein/middel Variatie: wisselend	functioneel:-- visueel: --	Wel	Volkersingel Sliedrecht
	Hoog, stenig, soms groen talud	functioneel: -- visueel : +	Schaal/korrel: middel Variatie:klein	functioneel:-- visueel: --	Wel	Nieuwland Alblasserdam
	Laag, tuinen, steigers	functioneel: +/- visueel : +	Schaal /korrel: klein Variatie: groot	functioneel:+/- visueel:+	Niet	Rivierdijk Sliedrecht
	Laag, tuinen, steigers, natuur, rietzoom	functioneel: +/- visueel : +	Schaal / korrel: klein Variatie: groot	functioneel:+/- visueel:+	Niet	Dorpsstraat Streefkerk
	Hoog, groen/stenig dijktalud, rietzoom wel/niet	functioneel:+/- visueel : ++	Schaal / korrel: klein Variatie: groot	functioneel: + visueel: ++	Wisselend	Kerkbuurt Papendrecht
	Hoog, groen/stenig dijktalud, rietzoom wel/niet	functioneel:+/- visueel : ++	Schaal / korrel: klein Variatie: groot	functioneel: + visueel: ++	Wisselend	Lekdijk Nw Lekkerland
	Hoog, groen/stenig dijktalud, kribben, rietzoom wel/niet	functioneel:+/- visueel : +/-	Schaal / korrel: klein Variatie: groot	functioneel: +/- visueel: ++	Wisselend	Heukelum Linge
	Hoog, groen/stenig dijktalud, kribben ,rietzoom wel/niet	functioneel: +/ - visueel : +/-	Schaal: groot Korrel: klein/ groot Variatie: klein	functioneel: +/- visueel: ++	Overwegend niet	Lekdijk div
	Hoog, groen/stenig dijktalud, kribben, rietzoom wel/niet	functioneel: + visueel: +	Schaal / korrel: groot Variatie: klein	functioneel: ++ visueel: +	Wisselend	Lekdijk Kinderdijk
	Hoog, groen/stenig dijktalud,	Functioneel: + Visueel: -	Schaal/ korrel: klein/groot Variatie: klein/groot	functioneel: - visueel: +	Niet	Baanhoek Sliedrecht
	Middelhoog, groen/stenig (betonpuin) dijktalud, riet, bomen, strandjes, kribben	functioneel:+ visueel: +	Schaal: middel Korrel: groot en klein Variatie: groot	functioneel: + visueel :-	Wisselend	Lek Achthoven
	Middelhoog, groen/stenig (betonpuin), riet, bomen, strandjes, kribben	functioneel: +/- visueel: +	Schaal: middel Korrel: groot en klein Variatie: groot	functioneel: + visueel : -	Wisselend	Lek Tienhoven
	Laag, groen/water, riet, grienden, strandjes, kribben	functioneel: ++ visueel:++	Schaal: groot Korrel: groot en klein Variatie: groot	functioneel: + visueel : -	Wel	Dordtse Avelingen
	Laag, groen/water, riet, grienden, strandjes, kribben	functioneel: ++ visueel: ++	Schaal: middel Korrel: groot en klein Variatie: middel	functioneel: + visueel : +/-	Wel	A15 Hardinxveld Giessendam
	Hoog, groen /stenig talud	functioneel: +/ - visueel : ++	Schaal: middel Korrel: groot en klein Variatie: groot	functioneel:-- visueel: --	Wel	Slobbengors Papendrecht
	Laag, groen/water, strandjes	functioneel: ++ visueel : ++	Schaal: klein Korrel: klein Variatie: groot	functioneel:-- visueel: --	Wel	De Punt Gorinchem

Verklaring afkortingen dijk- en oevertypen

wo=wonen	2z=2 zijdig bebouwd	inc=incidenteel	pan= panorama
we=werken	1z=eenzijdig bebouwd	bi=binnendijks	vis=visueel
vo=voorzieningen	bp= breed profiel	bu=buitendijks	func=functioneel
wi=winkels	oaf= op afstand	(a)sym=(a)symmetrisch	